

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bezdomovectví očima Městské policie
Homelessness through the eyes of the city police

Dagmar Salzmanová

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph.D.

Studijní program: Speciální pedagogika (N7506)

Studijní obor: N SPPG

Odevzdáním této diplomové práce na téma Bezdомovectví očima Městské police potvrzují, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 30. 3. 2021

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování vedoucí práce paní doc. PaedDr. Evě Šotolové, Ph.D. za její odborné vedení, cenné rady a připomínky, trpělivost a vstřícnost při zpracování mé diplomové práce. Rovněž bych chtěla poděkovat kolegovi Romanu Javůrkovi za ochotu a doprovod při získávání informací prostřednictvím rozhovorů s lidmi bez domova. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své dceři Denise za shovívavost, ochotu a trpělivost.

ABSTRAKT

Práce se zabývá problematikou bezdomovectví. Mapuje základní příčiny, vlivem kterých se lidé ocitají v situaci, kdy ztratí domov, svou rodinu. Popisuje aspekty, které ztěžují život osobám bez domova, a jaké mechanismy využívají k jejich zvládnutí. V teoretické části práce je zpracována problematika bezdomovectví z pohledu historie, příčin a prevence. Uvádí přehled pomáhajících organizací a možných alternativ řešení. Mapuje podíl Městské policie v Plzni, konkrétně Stanice územně strážní služby, která byla přímo zřízena k monitoringu a kontrole sociálně vyloučených osob na území města. Praktická část se věnuje pohledům osob bez domova na jejich současnou situaci, na jejich vize budoucnosti a na konkrétní možnosti řešení svízelných situací. Převážně kvalitativně zaměřené výzkumné šetření s kvantitativními prvky bylo realizováno na základě řízených rozhovorů doplněných o zúčastněné a nezúčastněné pozorování, spojené s pobytem v terénu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Bezdomovectví, Městská policie, historie, prevence, pomáhající organizace

ABSTRACT

The work deals with the issue of homelessness. It maps the root causes which affects people who find themselves in a situation where they lose their home, their family. It describes aspects that make life difficult for homeless people and what mechanisms they use to deal with them. The theoretical part of the thesis deals with the issue of homelessness in historical view, causes and prevention. Brings an overview of organizations that helps and possible alternative ways to help. It maps the share of the Municipal Police in Pilsen, specifically the Territorial Guard Service Station, which was directly established to monitor and control socially excluded persons in the city. The practical part deals with the views of homeless people on their current situations, their visions of the future and concrete options of dealing with difficult situations. Research that mostly focus on quality with quantitative elements was realized on the basis of guided interviews and non-participatory observation, connected with the stay in the terrain.

KEYWORDS

Homelessness, The Municipal Police, history, prevention, helping organizations

Obsah

ÚVOD.....	7
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	9
1.1 Definice a charakteristika bezdomovectví.....	9
1.2 Prevence bezdomovectví.....	13
1.3 Historie bezdomovectví.....	14
1.4 Základní příčiny bezdomovectví.....	16
1.5 Veřejnost a bezdomovectví.....	22
1.6 Orgány a organizace pomáhající bezdomovcům.....	27
1.7 Bezdomovectví a zdravotnictví.....	40
1.8 Sčítání osob bez domova v ČR v roce 2019.....	41
2 MĚSTSKÁ POLICIE PLZEŇ A OSOBY BEZ DOMOVA.....	43
2.1 Odbor analýzy a prevence kriminality.....	43
2.2 Stanice územně strážní služby a lidé bez domova.....	43
2.3 Jak dále řešit bezdomovectví ve městě Plzni.....	47
3 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ MEZI LIDMI BEZ DOMOVA.....	49
3.1 Cíle a výzkumné otázky.....	49
3.2 Metodika výzkumu.....	50
3.3 Analýza získaných dat.....	54
3.4 Odpovědi na výzkumné otázky.....	78
3.5 Shrnutí.....	83
ZÁVĚR.....	88
Seznam použitých informačních zdrojů.....	91
Seznam příloh.....	95
Seznam obrázků.....	95

Seznam použitých zkratek	96
Přílohy	98

ÚVOD

Cílem práce je ukázat veřejnosti práci Městské policie vůči osobám bez domova a následně zjistit, zda je jim poskytována tolik potřebná podpora ze strany rodiny, pomáhajících organizací případně široké veřejnosti, ale i ukázat lidem bez domova, kde hledat pomoc a na koho se v případě nouze obrátit. Dále zjistit jaký pohled mají osoby bez domova na jejich současnou situaci, jejich vize do budoucnosti a na způsoby řešení konkrétních svízelných situací v každodenním životě.

K zvolení tématu mne přimělo více skutečností. Jednou z nich je mé pracování zařazení u Městské policie Plzeň, kde pracuji již čtrnáctým rokem, zejména proto je mi problematika bezdomovectví velmi blízká. Druhou je bezesporu ochota pomoci lidem bez domova a snaha o začlenění těchto osob zpět do běžného způsobu života. Problematika bezdomovectví je v České republice velmi aktuálním tématem.

At' se člověk dostal na ulici z jakéhokoli důvodu, je nesporné, že se během tohoto času objevují skutečnosti, které mu později brání začlenit se do běžného způsobu života a společnosti. Být bez domova znamená nikam nepatřit, postrádat místo, kde je rodina a tolik potřebná péče a láska. Mít domov je pocit bezpečí, jistoty a pocit toho, že někam patříme a máme se kam vrátit. Ztráta domova je velký zásah do života jedince a bezesporu jej hluboce zasáhne. Nemít nikoho blízkého znamená nemít s kým sdílet svoje radosti a strasti. Každý člověk potřebuje mít soukromí, které mu poskytne jen jeho domov.

Bezdomovectví představuje extrémní podobu společenského vyloučení a je doprovázeno množstvím faktorů. Mezi hlavní aspekty bezdomovectví patří absence obydlí a naprostý nedostatek soukromí. Člověk ztrácí pocit bezpečí, jistoty a není schopen za daných okolností fungovat běžným způsobem života a společnosti. Bezdomovcem se může stát v dnešní době v podstatě kdokoli, lidé s odlišnými problémy, jejichž společným činitelem je život na ulici. Ohroženou skupinou jsou zejména senioři, osoby s hendikepem, lidé, kteří nemají dlouhodobě zaměstnání, ale i migranti. Rozhodující pro práci s lidmi bez domova je bezesporu velmi významná i doba strávená na ulici. Jedná-li se o kratší interval, je nemalá šance navrátit je zpět do běžného způsobu života a do normálního bydlení. Nemalá část lidí bez domova je neznalá svých práv a povinností, mnohdy mají nárok na sociální dávky, ale neví, kde o ně zažádat, ani na co mají nárok, popřípadě nemají vůbec doklady nezbytné pro

jednání nejen s úřady. Z tohoto důvodu je bezesporu nutná spolupráce pomáhajících organizací k znovu začlenění osob bez domova do běžného způsobu života a společnosti.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1.1 Definice a charakteristika bezdomovectví

„Bezdomovectví je jednou z variant extrémního sociálního vyloučení ze společnosti, která vede k omezení bezpečnosti a redukci dostupných materiálních zdrojů.“ (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018, s. 7).

„Bezdomovce jako osoby bez přístřeší vymezuje například ustanovení § 2 odst. 6, písm. d) zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů tak, že jsou to lidé, kteří nemají uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že jsou bez přístřeší.“ (Formánek, Csölleová, Jambora, 2019, s. 12).

„Sociální pracovník Pěnkava z Městského centra sociálních služeb a prevence hlavního města Prahy charakterizuje žebráka jako člověka, který se rozhodl zvolit si žebráctví jako zdroj obživy. Podle jeho zkušenosti se jedná většinou o lidi, kteří jsou zdravotně handicapováni, ne však natolik, aby získali invalidní důchod, nebo o takové, kteří nemají odpracované dostatečné množství let k získání starobního nebo invalidního důchodu. Mezi další důvody uvádí zmíněný autor rezignaci na momentálně obtížně řešitelnou životní situaci atd.“ (Pavelková, 2007).

Bezdomovectví je složitý problém s různými a někdy protichůdnými definicemi. Jedná se o problém, který se nachází na rozhraní veřejného zdraví, dostupnosti bydlení, duševních chorob, domácího násilí, zneužívání návykových látek, nezaměstnanosti a rasové a genderové diskriminace. Kombinace těchto faktorů je vyjádřena řadou způsobů v závislosti na místním kontextu. Úroveň bezdomovectví vzrůstá a sestupuje v závislosti na posunech a změnách kteréhokoli z elementů. Institut globálního bezdomovectví vytvořil v roce 2015 rámec pro porozumění bezdomovectví. Smyslem bylo definovat bezdomovectví způsobem odpovídajícím a dávajícím smysl celému světu. Tento rámec byl vytvořen na základě tří domén, tou první je doména bezpečnosti, která souvisí s právní stránkou bydlení a se schopností hradit náklady spojené s bydlením. Druhou doménou je fyzická, ta se týká kvality bydlení zahrnující ochranu před přírodními vlivy a bezpečnost před vnějšími hrozbami. Třetí doména je sociální, která souvisí se sociálními vztahy. Dojde-li k narušení některé z těchto domén, lze osobu považovat za osobu bez přístupu

k minimálně přiměřenému bydlení. Můžeme sem zahrnout tři kategorie lidí, u nichž lze předpokládat, že zažívají bezdomovectví, což jsou lidé, kteří žijí v dočasném nebo krizovém ubytování, lidé bez ubytování a lidé žijící ve velmi nedostatečné a nejisté domácnosti. Bezdomovectví není jednoduché, ale lze jej napravit. Sjednocená definice je prvním význačným krokem, kterého lze v krátkodobém horizontu dosáhnout. Je evidentní, že je potřeba podporovat práci na souhrnné úrovni s cílem najít vhodné a účinné strategie, které budou fungovat (State of Homelessness in Countries with Developed Economies).

Jde bezesporu o stále narůstající část populace v Evropě, která je označována statusem bezdomovec, nebo je ohrožená ztrátou domova. V prosperující a majetné Evropě je nepřijatelné, aby tolik osob nemělo možnost žít v řádném a spolehlivém bydlení. Momentálně není žádný Evropský stát, který by měl okamžité řešení tohoto problému. Bezpochyby jde o největší formu sociálního vyloučení. Lze definovat tak úzce, že by pojímalo výhradně osoby přežívající venku bez střechy nad hlavou, nebo může být vymezeno v širším významu, který pojímá i osoby bez bytu a další osoby, které žijí v problematickém nebo neuspokojivém bydlení (Hradecký, 2007).

Bezdomovectví diferencujeme na dvě podoby, a to zjevné bezdomovectví a skryté bezdomovectví. Zjevné bezdomovectví zahrnuje osoby bez domova přenocující na veřejně přístupných místech, jako jsou squaty, podmostí, vraky vozidel, ale i odstavené železniční soupravy. Kdežto skryté bezdomovectví zahrnuje osoby zdržující se v nejistém bydlení, sdruženém s bydlením u příbuzenstva či u přátel, případně v azylových domech a v ubytovnách. Skryté bezdomovectví může být dočasným stadiem transferu z ulice do společnosti, ale i naopak. Je jich více než zjevných bezdomovců. Dle doby, po jakou jsou osoby bez domova na ulici, můžeme vymezit bezdomovectví krátkodobé a bezdomovectví chronické. Krátkodobé může být jen prozatímní fází v řádech několika měsíců. Je prokázáno, že člověk zdržující se na ulici dříve se na takový životní styl adaptuje a zvykne si na něj. Jeho návrat do společnosti bude více náročný, neboť naváže vztahy s dalšími osobami bez domova a začne přebírat jejich vzory chování (Hradecký in Vágnerová, Csémy a Marek, 2013). „*Za krátkodobé bezdomovectví se považuje pobyt na ulici v délce trvání do 1 roku.*“ (Johnson, Chamberlain cit. dle Vágnerová, Marek, Csémy, 2018, s. 8). Pro chronické bezdomovectví jsou typické problémy s drogami a alkoholem nebo

psychické příčiny. Všechny tyto důvody jim brání v znovu začlenění do společnosti a žijí na jejím okraji. Nejvíce pozornosti bývá dáváno zjevnému bezdomovectví, neboť je patrné na první pohled a vábí pozornost okolí (Kliment, Dočekal, 2016).

Ve světě mají v každé zemi co dočinění s problematikou bezdomovectví. U některé části obyvatel je bezdomovectví důsledkem kulturního a národnostního příslušenství k určité skupině, ne následkem sociálního selhání. Ve vývojových zemích se dotýká dokonce větší části obyvatel (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). „*Jedná se o skupiny romského etnika, původní indiánské obyvatelstvo či australské Aborigince.*“ (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 12). V legislativě pokročilých zemí se liší bezdomovectví rodin a jednotlivců, neboť o rodiny je od státu lépe postaráno než o jednotlivce. U nás bezdomovectví rodin není prakticky zakotveno, máme sice azyly pro matky s dětmi, pro otce však už ne.

Bezdomovec je člověk, který nemá střechu nad hlavou. V České republice se fenomén bezdomovectví rozšířil v roce 1990 a v posledních letech narůstá do značných rozměrů a stává se celoplošným problémem (Kroupová, Šotolová, 2004). V západních společnostech se stává bezdomovectví velmi diskutovaným tématem a vyvolává velmi rozporuplné reakce. Z jedné strany vyvstává na mysl kritika sociálního systému, jenž se přes vyspělou společnost neumí vyrovnat s tak zjevně se prezentující chudobou. Druhou stranou jsou pak názory, které posuzují bezdomovce jako skupinu obyvatel, která vybočuje ze společností nastavených pravidel a norem (Charvát, 2013). Termín bezdomovec s sebou nese negativní citově hodnotící postoje zejména ve vnímání majoritní společnosti, tímto termínem se označuje osoba bez domova, která přežívá venku, respektive na veřejném prostranství, ve stanu, v provizorním přístřešku, pod mostem, ve squatu, ale i v autech či zahradních chatkách (Nešporová a kol., 2019).

Nepopíratelně je pro život na ulici zapotřebí ovládat jiné dovednosti a znalosti, než vyžaduje život ve společnosti. Pro mnohé se zdá být jednodušší, neboť nezbytné je jen uspokojení základních životních potřeb. Opak je však pravdou a lidé bez domova jsou každodenně vystavováni nejistotě, stresu a ohrožení nejen nedostatkem finančních prostředků, ale i sociálním vyčleněním a agresí ostatních bezdomovců. Člověk se musí bezesporu vyrovnat s vlastním neúspěchem a samotným propadem mezi jinou sortu lidí. Musí si osvojit méněcenné strategie nevyhnutelné k přežití na ulici, jako je žebrání

a vybírání odpadků z popelnic, popřít celou svou dosavadní identitu. Vypořádat se s vlastním sociálním propadem, sociální izolací a s odsuzováním společnosti. Specifikem života na ulici je nejistota ve všech oblastech a naprostá absence zázemí (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018). „*Chování sociálně vyloučených lidí, jimiž bezdomovci jsou, je ovlivněno napětím mezi snahou o přijetí a potřebou vyhnout se zavržení, případně jiné, ještě větší újmě.*“ (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018, s. 76). Bezdomovectví se dá očima společnosti členit na dobrovolné a nedobrovolné, odborníci však takové tvrzení odmítají. Mnoha průzkumy bylo několikrát dokázáno, že se zřídka kdo chce z vlastní vůle stát dobrovolně bezdomovcem, naopak se do takovéto situace může dostat v podstatě kdokoliv. Široká veřejnost však sdílí názor, že život na ulici je jejich dobrovolnou volbou. Zamyslíme-li se nad onou dobrovolností z hlediska věkové subkultury, nalezneme tuto skupinu mezi mladými lidmi z problémových rodin, zpravidla úteky z domova, případně ztrátou zázemí. Obvykle se jedná o muže a ženy po dovršení plnoletosti opouštějící dětské domovy nebo pěstounské rodiny. Dle nejnovějších zjištění se v České republice stává začínajícím problémem bezdomovectví celých rodin. Stává se proto opravdu velmi zřídka, že psychicky a emočně vyspělý člověk dobrovolně opustí teplo domova a jde přespávat na ulici. Jde tedy o nepatrné minimum tzv. dobrovolných bezdomovců (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008).

Bezdomovci středního věku jsou rozlišenější skupinou v porovnání s mladšími vrstevníky, a to jak z aspektu důvodu propadu na ulici, tak z aspektu délky, jakou jsou na ulici. Mohou mít i jiné rozdílné zkušenosti než ty, které získali na ulici. Důvodem je skutečnost, že mnozí z nich žili obvyklým způsobem života v rodině, měli zaměstnání, které je živilo a spoluvytvářeno jejich identitu a společenské postavení. Nicméně nakonec o ně z rozdílných příčin přišli. Je to pro ně velká ztráta a hůře se adaptují na nevšední životní styl než ti mladší jedinci, kteří jsou na ulici od svého mládí a tolik zkušeností nemají. Mladší jedinci si nestačili vybudovat profesní pozici ani partnerské zázemí, nepoznali jej, a proto se snáze na podmínky života na ulici adaptují (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018).

1.2 Prevence bezdomovectví

Obecně hovoříme o třech formách prevence, a to primární, sekundární a terciální. Primární prevence je zaměřena na předcházení určitého jevu a je založena na činnostech, které mu mají zabránit. Může být zaměřena na jednotlivce, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením. Sekundární prevence již cílí na skupinu osob, které jsou již osobami bez domova. Se současnou situací nejsou smířeny, neadaptovaly se na ni a jsou motivovány danou situací řešit. Terciální prevence již předpokládá, že jsou osoby bez domova, které se na tyto podmínky adaptovaly. Jejím cílem je zmírnit dopad fenoménu na společnost, ale i na samotného bezdomovce (Kliment, Dočekal, 2016). Všude ve světě jsou lidé, kteří z nejrůznějších příčin nemají schopnosti nebo prostředky k tomu, aby si bydlení zaopatřili, eventuálně udrželi sami. Je tedy úkolem státu, aby těmto lidem pomáhal prostřednictvím různých legislativních i nelegislativních ustanovení v rámci solidárnosti. Bezdomovectví si vyžaduje komplexní přístup, neboť je společenským problémem a významnou podobou sociálního vyloučení. Skupinou odborníků byly zpracovány podklady pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020. Tato koncepce byla schválena vládou usnesením č. 666 z roku 2013. Tento postoj vychází ze skutečnosti, že u bezdomovectví nejde jen o přespávání na ulici, ale o proces, na nějž je nezbytné reagovat již od nebezpečí jeho vzniku, a to jak preventivními opatřeními, tak pomocí, která navazují na stávající služby. Zabývá se tématy v oblasti podpory přístupnosti k bydlení a zdravotní péči až po přispění k vyšší informovanosti a součinnosti všech příslušných účastníků (Ministerstvo práce a sociálních věcí, online, cit. 2021-01-30). Cílem uceleného přístupu s osobami bez domova je snižovat počet osob, jež přicházejí o bydlení, snižovat počet osob přespávajících na ulici, zvýšit výkonnost a účinnost struktury a tím přispět k úsporám na výdajích do budoucna prostřednictvím:

- *podpory prevence a možností sociálního začlenění bezdomovců, kteří se mohou a chtějí vrátit, včetně podpory těch osob, které začlenění nejsou schopny do obvyklého standardu života, tedy do existence s bydlením, za něž převzou plnou odpovědnost*
- *doplnění a ustálení sítě služeb až do mezioborové úrovně (od prevence přes sociální služby podle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách, a další*

mezioborové služby, jako jsou služby pro rodiny a děti, zdravotní služby, služby zaměstnanosti aj.), přes bydlení s podporou až samostatné bydlení

- *rozšíření současné podpory sociální práce s bezdomovci včetně prostupného bydlení o koncept zaměřený nejprve na bydlení Housing first – model zaměřený nejprve na bydlení. Umisťování jedinců a rodin do stabilního, trvalého bydlení jako prvotní strategie pro ukončení bezdomovectví, s podporou sociálních a dalších služeb (Koncept práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020, s. 14).*

V této době u nás není bydlení s podporou, jež by bylo vyhrazené pro začleňující se osoby bez domova. „Poskytovatelé sociálních služeb se snaží vyplnit legislativní mezeru jinými druhy sociálních služeb, nejčastěji formou terénních programů nebo sociálně aktivizačních služeb, případně sociální rehabilitací. Podobnými službami, které jsou ovšem určeny úzce definovaným cílovým skupinám, jsou chráněné bydlení, domy na půli cesty, podpora samostatného bydlení.“ (Koncept práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020, s. 14).

1.3 Historie bezdomovectví

Počátky péče o potřebné jsou zakořeněny již v křesťanství a jeho pohledu na člověka. Člověk je zde uchopován jako důstojná lidská bytost, která je avšak schopna i hříchu pochybení. V biblických dobách byli chudí lidé pokládáni za potřebné, ve starém zákoně je nemajetnost pojímána jako zlo a následek hamižnosti ostatních. Ti, co se chudých zastávali a snažili se ulevit jejich trápení, pobízeli ke spravedlivému konání, byli považováni za proroky. Projev spravedlnosti, lásky a slitování jsou významnější než samotná štedrost (Průdková, Novotný, 2008).

V době od r. 1948 do 1989 problematika péče o osoby bez domova ustoupila do pozadí. Bezdomovci byli zařazeni mezi skupinu sociálně nepřizpůsobivých a jejich péče byla zařazena pod sociální kurátory. V této době měl každý občan povinnost pracovat, jinak byl trestán za příživnictví, u mnohých osob bez domova nebyl v tomto období vztah k práci kladný (Pavelková, 2007).

V šedesátých a sedmdesátých letech 20. století se vyskytovali v ekonomicky vyspělých zemích jen úplně okrajově jednotlivci i skupiny obyvatel, kteří měli nesnáze zvládnout se

udržet na pracovním trhu a nebyli tedy schopni držet krok se stále zvyšující spotřebou a životní úrovní. Ze střední vrstvy obyvatel k nim mohl propadnout člověk jen ve vzácných případech, a to zpravidla tehdy, pokud podlehnul drogám, nevyrovnal se s rozvodem či jej potkala jiná dramatická událost. S narůstajícím počtem těchto osob se do budoucna nepočítalo, a naopak se věřilo, že tento problém bude vbrzku vyřešen (Keller, 2013).

Bezdomovectví není novým pojmem, existuje již celou dlouhou řadu let. (Formánek, Csölleová, Jambora, 2019). V 19. století na počátku revoluce došlo k velkému stěhování obyvatel ze vsí do měst, neboť zde byla větší šance pracovního uplatnění, a tím pádem vyšší životní úroveň. I z tohoto důvodu vzrůstal počet osob bez domova ve městech, kdy většinou starost o ně zajišťovaly církevní organizace. Poté přebírala tuto starost obec, jež započala zřizovat útulky pro chudé. *„První zmínky o bezdomovectví se objevují v Římském řádu v roce 1862. Tehdy měl každý občan tzv. domovské právo, které se získávalo narozením, sňatkem či dobrovolným pobytem v obci. Toto upravoval domovský zákon z roku 1863, který byl o pět let později opraven na chudinský zákon.“* (Formánek, Csölleová, Jambora, 2019, s. 8-9). Obec musela zaopatřit nemajetného občana, který k dané obci náležel. Typ pomoci byl dán obcí. Správní úřad rozhodl, pod jakou obec budou osoby bez domova přiděleny a ty pak měly stejný nárok na pomoc, jako její příslušníci.

V době totalitního režimu pojem bezdomovec neexistoval, neboť každý musel mít v Občanském průkazu místo bydliště a pracovat. Pokud tomu tak nebylo, byl vězněn za příživnictví. V této době šlo mnohdy o fiktivní zaměstnávání, neboť lidé sice měli v OP razítko, ale ve skutečnosti na daném místě nepracovali a lidé se zdržovali v ubytovnách. Pokud se ohlédneme zpětně, lze konstatovat, že o danou skupinu obyvatel bylo postaráno v době socialismu lépe, než je tomu dnes.

Velkým zlomem pro bezdomovectví u nás byl rok 1989, kdy se odehrála řada politických a ekonomických změn. V roce 1990 byla prezidentem Václavem Havlem udělena amnestie takřka 30 000 lidem, což způsobilo nemalé problémy. Společnost nebyla připravena, nebyly azylové domy, úřady práce ani sociální pracovníci. Odsouzení se znovu nabytou svobodou neuměli naložit, neměli kde přenocovat, přebývali na nádražích a masivně se zvedala kriminalita. *„S příchodem dravého kapitalismu, se zavíráním státních podniků, dolů, továren s dlouholetou tradicí, s restitucemi, rušením armády, otevřením hranic,*

kuponovou privatizací a státem posvěcenou lichvou řady bezdomovců narůstaly. Systém dovolil, aby se lidé dostali do dluhových pastí a exekutoři se téměř neomezeně „hojili“ často na lidech, kteří např. v MHD jeli načerno, a z pokuty v řádu sto korun se staly desetitisícové dluhy.“ (Štěchová a kol. In Formánek, Csölleová, Jambora, 2019, s. 11-12). Bylo odhadnuto, že v roce 2016, bylo v České republice celkem 68 000 bezdomovců a dalších 120 000 bylo v situaci, ve které o střechu nad hlavou mohli lehce přijít. Z bezdomovectví se tak stává velmi vážný sociální problém (Formánek, Csölleová, Jambora, 2019).

1.4 Základní příčiny bezdomovectví

Faktorů, které se podílejí na vzniku bezdomovectví, je více a nedá se říci, že je zapříčinil jeden jediný problém. Každý jedinec bez domova je individualitou a každý má jiný životní příběh, v životě každého z nich je oním spouštěčem jiná situace, která jej může dovést až na ono pomyslné existenční dno.

„Bezdomovství však nemá důsledky pouze na bezdomovce, ale také pro společnost jako celek, kdy společnost generuje některé příčiny bezdomovství, na bezdomovce určitým způsobem (ne)působí a v konečném důsledku bezdomovství představuje určité ohrožení společenských hodnot či poukazuje na selhávání veřejných politik.“ (Barták, 2011, s. 42).

Vědomost o příčinách bezdomovectví je podstatným aspektem veškerého úsilí v řešení tohoto problému, neboť samo o sobě odstraňování důsledků bezdomovectví je do značné míry neefektivní. Obtíží je tu realita, že ne pokaždé je patrné, co je příčinou a co následkem bezdomovectví. *„Alkoholismus může člověka dostat na ulici, někteří bezdomovci však začali pít až v době, kdy se stali lidmi bez domova. A místo alkoholismu si můžeme dosadit nezaměstnanost, kriminalitu, zadluženost, zdravotní problémy a mnoho dalších příčin.“ (Průdková, Novotný, 2008, s. 15).*

Mnoho lidí věří, že příčinou bezdomovectví je obvykle řada katastrofických životních událostí, včetně nejistoty zaměstnání, tělesného nebo duševního postižení, závislosti na alkoholu nebo drogách, domácího násilí a narušení rodiny. Mnoho rozvojových zemí v Asii prochází ekonomickými transformacemi, od zemědělského nebo pracovní nárůstajícího průmyslu po technologicky náročná průmyslová odvětví a komerční služby.

V důsledku toho někteří pracovníci ztratili zaměstnání s nízkou kvalifikací a poté si nemohli najít jiné stabilní zaměstnání (Colleen, 2014).

Příčiny způsobující vznik bezdomovectví bývají rozděleny na objektivní a subjektivní. Mezi objektivní faktory řadíme sociální klima, jako je např. bytová politika, politika nezaměstnanosti, postoj společnosti a další faktory. Faktory subjektivní jsou podmíněny samotným typem člověka, jeho schopnostmi adaptovat se na změny, což do značné míry souvisí s rodinnou situací, vzděláním či jeho vlastní osobností (Matoušek, Kodymová, Kolářková, 2010).

K propadu na ulici dochází zpravidla následkem nahromadění rizikových faktorů, jako je např. nízké vzdělání, neobvyklé dětství, problémy s uplatněním na trhu práce a snaha k úniku do nežádoucích aktivit, jako je nadbytečné pití alkoholu nebo trestná činnost. Nicméně k započetí určité životní strasti, včetně propadu na ulici, můžou přispět i některé osobnostní charakteristiky, které plynou jak z genetických předpokladů, tak ze špatné či nedostačující výchovy (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018).

Autoři mnohých etnografických studií zabývajících se životem osob bez domova se shodují v tom, že tito lidé mají typické dva druhy rozpoložení, které se prolínají, přestože se vzájemně tolik odlišují. Prvním z nich je apatie, ignorace reality, v níž žije a rezignace na jakoukoli snahu. Tím druhým je sen o jiném světě, v němž žije jiným životem (Keller, 2013). *„Dvě výrazně odlišné, ale přitom komplementární postmoderní konstrukce subjektu vcelku přesně odpovídají dvěma opačným, ale rovněž komplementárním duševním rozpoložením bezdomovců a vůbec lidí ohrožených sociálním poklesem. Snění o opětovném návratu do společnosti ostře kontrastuje se stavy naprosté rezignace.“* (Keller, 2013, s. 247).

Ztráta zaměstnání

Ve většině případů začínají všechny problémy u zaměstnání. Finanční prostředky se stávají nepravidelnými a nejistými a hrozí ztráta zaměstnání. Lidé středního věku nežádají o materiální pomoc a odmítají pomoc sociálních pracovníků, ohrožovala by jejich důstojnost a byla by znakem toho, že jsou na tom opravdu špatně. Prohlubující se potíže na trhu práce, zhoršení zdravotního stavu, zpřetrhání rodinných vazeb, vše pospolu vede

k tomu, že je nutno vyhledat pomoc institucí (Keller, 2013). V nemalé řadě případů se jedná o doprovodný jev bezdomovectví. Většina bezdomovců tvrdí, že si zaměstnání hledá, ale zároveň má mnoho výmluv a důvodů proč do něj nenastoupit. Dlouhodobě nezaměstnaný člověk se stává pesimistou, každý jeho neúspěch vede k tomu, aby se dál nesnažil si práci najít a ochránil se tak před další újmou. Při uplatnění na trhu práce je vyžadováno vzdělání, ale mladí bezdomovci promrhají dobu příhodnou pro získání vzdělání a tím se diskriminují pro zbytek života, ti starší často nesplňují kritéria, nebo nezvládají rekvalifikaci. S dlouhodobou nezaměstnaností je pak spojena sociální izolace (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Většina současných bezdomovců přinejmenším na začátku pracovala, byť byla jejich pracovní kariéra různá. Jedni pracovali v zaměstnání po delší čas, jiní zaměstnání střídali. Faktem ale zůstává skutečnost, že zlomovým obdobím v jejich životě byla ztráta práce, ať už z důvodu rozpadu firmy či snížení počtu zaměstnanců. Nevyrovnání se ztrátou zaměstnání zvyšuje riziko propadu na ulici, zvláště pak pokud daná osoba nemá nějaké úspory stranou či žádné sociální zázemí. Příčinou ztráty zázemí a finanční jistoty může být i nezdar v podnikání a s ním spojené zadlužení. Nemalá část bezdomovců, kteří nemají rodinu, mají tendence práci střídát, a to z důvodu, že je nebaví, nevidí v ní žádný smysl, nebo ji nezvládají. Důvodem ztráty zaměstnání a s tím spojených obtíží s nalezením nové práce může být i zhoršení zdravotního stavu. Jako překážka uplatnění se na trhu práce byla v případě některých současných bezdomovců jejich duševní nemoc (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018).

Rozpad rodiny

Rodiny mladých bezdomovců bývají odlišné. Mohou pocházet z úplné a funkční rodiny, ale i rozpadlé a problematické rodiny. Nemalá část mladých bezdomovců vyrůstá v náhradní rodině, nebo v ústavním zařízení, jelikož se o ně jejich rodiče nemohli, nebo nebyli schopni postarat. Mnohé studie ukazují, že mladí bezdomovci vyrůstají častěji v dysfunkčních rodinách. Mnohdy jde o uživatele návykových látek, což značným způsobem zvyšuje riziko jejich selhání. Zřídka jde ale i o jedince s duševní nemocí či s poruchou osobnosti. Život v takovéto rodině v nich vzbuzuje pocit, že na nich nikomu nezáleží, cítí se doma ignorováni a nedoceňováni. V rodině se necítí v bezpečí, nemají potřebnou podporu a často hledají východisko v odchodu z domova kamkoli jinam.

V dysfunkčních rodinách žijí i jedinci, z kterých se bezdomovci nestanou, což může být z důvodu větší odolnosti, kombinací příznivějších genetických dispozic či oporou někoho z rodiny, např. babičky, dědečka. Jedinci, kteří selhávají, mohou mít nepříznivé genetické dispozice, kdy jde např. o sklony k impulzivitě či k afektivním a agresivním reakcím. Mladí v takovýchto rodinách vedou emočně neuspokojivý život, což může vést k zafixování si nežádoucích vzorců chování, které se může v důsledku projevit různým způsobem, např. snahou kompenzovat problémy užíváním návykových látek, začleněním se do asociálních part, poflakováním se a parazitováním na ostatních, výbušností, ale také sklonům ke kriminálnímu jednání. Žádoucí způsoby chování se mnohdy nevytvoří na takové úrovni, která je potřebná. Problémové chování může být vyjádřením imitace rodičovského chování v důsledku zanedbávání, emocionálního strádání a prožitých traumat. Špatné zkušenosti s vlastními rodiči se odráží i ve vztahu k jiným lidem a jsou předpokladem k nepřiměřenému způsobu reagování (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013). Rozpad rodiny, rozvod, ztráta partnera a následný odchod z bytu vede k nemalým problémům, kteří tito lidé nedokázali zvládnout efektivním způsobem. Útočiště našli u kamarádů, a pokud to skončilo špatně, zůstali na ulici (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018).

Odlišné sociální zkušenosti

Jsou jimi např. dlouhodobý pobyt ve výkonu trestu, ústavní výchova nebo léčba, dětský domov. „*Pobyt v institucích eliminuje mnohé standardní návyky a strategie chování a podporuje rozvoj nových, které nejsou v běžném prostředí funkční.*“ (Vágnerová, 2004, s. 749). Po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody se jedinec nemá kam vrátit, nemá prostředky, nemá kontakty a mnohdy ani na koho se obrátit. Často nezaložili vlastní rodinu a chybí jim sociální zázemí, nebo se jim rodina rozpadla z důvodu neplnění požadavků souvisejících s chodem domácnosti. Nezřídka mají snížený intelekt, poruchu osobnosti, duševní onemocnění, nebo devastaci v důsledku nadměrného užívání drog (Vágnerová, 2004).

Dluhy

Většina bezdomovců nepracuje, nebo pracuje jen zřídka a příležitostně na brigádách. Mnozí z nich nedokáží hospodařit s penězi a neuvědomují si, že není tak jednoduché si je

vydělat. Přímoú příčinou bezdomovectví může být zadlužení a následná exekuce, vznikající lehkovážným chováním a nakládáním s finančními prostředky, jako je např. překročení limitu, půjčky a jejich následné nesplácení. Nezpůsobilost a nezodpovědnost zamyslet se nad důsledky svého konání může vést k nahromadění dluhů, což může zapříčinit zmíněnou exekuci (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013). Nežřídka se stává, že se osoby bez domova dostanou do dluhů i díky jízdě v dopravních prostředcích bez platně označené jízdenky.

Domáci násilí

Představuje specifickou negativní zkušenost, neboť ubírá pocit bezpečí a jistoty (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013). Má jeden z největších dopadů a je příčinou útěků z domova či ze života, podněcuje ke strachu a úzkosti, vede k bezradnosti a zoufalství. (Hradečtí, 1996). *„Domáci násilí lze definovat jako zneužití postavení a moci, kterou pachatel v rodině má. Projevuje se nepřiměřenými požadavky, vynucováním podřízenosti oběti a kontroly nad jejím životem. Toho je dosahováno násilím, eventuálně vyhrožováním a využíváním strachu z další újmy.“* (Vágnerová, 2004, s. 633). Rodinné a domácí násilí se vyskytuje ve všech odvětvích společnosti. Jedná se často o intimního partnera nebo člena rodiny, kteří se pokoušejí uplatnit moc a kontrolu nad jinou osobou. Poměrně častěji se vyskytuje v rodinách, které zažívají finanční potíže, neboť tyto rodiny zažívají vyšší úroveň stresové zátěže kvůli nedostatku finančních prostředků. Pravděpodobněji se tedy setkávají s faktory, které zvyšují používání násilí. Mezi tyto faktory patří mimo stresu užívání drog, včetně alkoholu a snížená schopnost zneužívaných lidí vymanit se z nebezpečné situace. Lidé, kteří zažívají nebo opouštějí rodinné násilí, mohou mít silný psychický stres, který znesnadňuje zvládání každodenního života (Healey, 2011).

Psychiatrická nemoc či porucha

Důvodem života na ulici mohou být i psychické problémy a s nimi spojená neschopnost postavit se k současné situaci (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018). Bezdomovcem se často stává člověk mající nějaké duševní onemocnění, neboť není schopen po propuštění z léčebny adaptovat se na samostatný život. Mnohdy nejsou schopni dodržovat předepsanou léčbu, čímž se zvyšuje především riziko společenského selhání, často inklinují k nestandardním způsobům chování a závislosti na psychoaktivních látkách

(Vágnerová, 2004). U osob bez domova převažují depresivní poruchy, vyskytují se i schizofrenní poruchy, ale i mozkové a organické poruchy nebo demence. Srovnáme-li to s běžnou populací, jde o notně vyšší prevalence psychických onemocnění.

Častá je také komorbidita, zvláště nemoci kombinované s poruchou způsobenou nadměrným užíváním psychotropních látek (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008). Lidé, kteří trpí vážnými psychiatrickými nemocemi, se mohou izolovat od své rodiny a sousedství kvůli opakovanému rušivému chování. Alkohol a nelegální drogy původně pomáhají některým lidem bez domova vyrovnat se s emocionální nouzí a následně způsobují další fyzické a duševní problémy. Tyto problémy se zdravím, které probíhají souběžně s narušením rodiny nebo po něm, mohou následně ohrozit životní podmínky osob duševně nemocných. Někteří dokonce tvrdí, že si tento životný styl zvolili a jsou se svými životy spokojeni.

Kauzální cesta bezdomovectví a duševních chorob zůstává diskutabilní, ale většina by souhlasila s tím, že toto spojení je obousměrné. Ukazuje se, že duševní onemocnění je jedním z hlavních rizikových faktorů přispívajících k bezdomovectví. Na druhou stranu mnoho obhájců považuje duševní nemoci za důsledek života bez přístřeší. Síla tohoto sdružení se však u různých jednotlivců, regionů a zemí liší. Nesrovnatelnost je určena faktory na mikro a makro úrovni. Faktory zahrnující mikroúroveň jsou demografické nebo jiné individuální charakteristiky, psychiatrické diagnózy a psychopatologie, závažnost onemocnění a chroničnost. Faktory na makroúrovni zahrnují rozdíly v sociálně ekonomických kontextech, ve kterých lidé žijí, nerovnost lékařských zdrojů, kulturní vnímání duševních chorob a odpovědnost rodiny, společenské vnímání duševního zdraví a úroveň sociálního stigma. Bylo zjištěno, že u osob bez domova se častěji vyskytuje schizofrenie. Stejně tak jako v České republice i na Tchaj-wanu mají přísné předpisy týkající se alkoholu a nelegálních drog a lidé bez domova pod vlivem drog a alkoholu nejsou do většiny služeb přijímáni. Nerovnoměrné rozložení zdrojů pro zdraví a sociální péči zvyšuje tendenci psychiatrických pacientů stát se bezdomovci. Ve venkovských oblastech asijských zemí, kde je péče o duševní zdraví kvůli nedostatečně přepravě relativně nedostatečná nebo nepřístupná, závisí dlouhodobá péče o pacienty na jednotlivých rodinách spíše než na veřejném sociálním systému. Výzkum v Evropě

identifikoval několik problémů se službami pro bezdomovce, mezi něž patří nenaplněná potřeba kvalifikovaných odborníků na duševní zdraví, přísná kritéria výběru klientů a špatná koordinace mezi službami (Colleen, 2014). „*Významným výzkumným počinem v oblasti zdraví bezdomovců je šetření provedené Wendy Biensovou a publikované v roce 1995 ve studii The Health of Single Homeless People.*“ (Barták, 2011, s. 75). Projevilo se, že značným problémem byly duševní poruchy osob bez domova. Každý čtvrtý uvedl, že byl někdy hospitalizován na psychiatrii. Z výzkumu vyplynulo, že až dvě třetiny osob bez domova nejsou adekvátně psychickým onemocněním léčeny (Barták, 2011).

Zneužívání jiných návykových látek

Důvodem selhání rodiny nemusí být vždy jenom otec alkoholik, ale i matka, která nadmíru pije a v důsledku toho zanedbává svoje dítě (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013). Nadměrné pití alkoholu je nejhojnějším důvodem ztráty zaměstnání současných bezdomovců, které je vedlo k zanedbávání práce, absencím na pracovišti, ale i konfliktům v zaměstnání (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018).

Mnoho mladých bezdomovců žijících na ulici uvádí jako příčinu svého způsobu života závislost na drogách. Jsou srozuměni s tím, že díky drogové závislosti nezvládli žít svůj život tak, jak by bylo zapotřebí a jak by i sami chtěli (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013). Ke ztrátě zaměstnání vede mnohem rychleji než alkohol užívání drog, a to z důvodu snadnějšího vzniku závislosti. Drogově závislým mimoto ekonomickou situaci zhoršuje i hromadění dluhů a mnohdy také majetková trestná činnost (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018). Nepříznivým způsobem ovlivňuje život bezdomovců a znemožňuje jejich návrat do společnosti.

1.5 Veřejnost a bezdomovectví

Osoby bez domova jsou dle mnoha výzkumných šetření vnímány spíše negativně a mnozí jsou názoru, že patří mezi kategorii obyvatel, kteří si zaslouhují nejmenší příspěvní z veřejně dostupných zdrojů, přičemž jsou nejméně ochotny pomoci osoby staršího věku a nejvíce pak mladší generace. Z výzkumného šetření dále vyplývá, že se o sebe mají postarat převážně oni sami a případnou pomoc mají poskytovat nestátní organizace. Do značné míry může být postoj veřejnosti ovlivněn ve většině případů špatnými zkušenostmi se

samotnými bezdomovci, ale i skutečností, že veřejnost chápe bezdomovectví jako osobní pochybení daného jedince (Barták, 2011). Postoj vůči osobám bez domova je do značné míry spojen s charakteristikou, kterou u nich veřejnost očekává. Ve společnosti však dochází k předsudkům a stereotypům a připisováním charakterových vlastností, aniž by byly podloženy hmotnou zkušeností s danou skupinou obyvatel, a z tohoto důvodu lze usuzovat, že tyto charakteristiky nebudou zodpovídat skutečnosti. Bezdomovci jsou veřejností vnímáni jako jedinci s kriminální minulostí, holdující drogám a alkoholu. Největší zkreslení bylo zaznamenáno u nejvyššího dosaženého vzdělání, kdy naprostá většina předpokládala, že mezi osobami bez domova má většina osob základní vzdělání, až poté středoškolské. Skutečná data ukázala, že je tomu právě naopak. Co se týče zaměstnání, jeho ztráta byla přikládána selhání samotného jedince a jeho neschopnosti najít si nové. Výše uvedené ovlivňuje skutečnost, že jsou osoby bez domova vnímány jako problémové, závislé a nezodpovědné. Z uvedeného lze vyvodit, že jsou vnímány jako ti, co si svůj stav zapříčinili sami, a to do značné míry snižuje ochotu jim pomoci (Kliment, Dočekal, 2016). Pod slovem bezdomovec veřejnost vidí nejčastěji osobu pod vlivem alkoholu, znečištěnou, zapáchající a nocující zpravidla v prostorách nádraží či zdržující se na ulici.

Samotné osoby bez domova vnímají pojem bezdomovec jako urážející a hanlivé (Hradecký, 2007). Můžeme hovořit o třech postojích veřejnosti vůči lidem bez domova. Prvním názorem je, že si za to mohou sami, tím druhým je hledisko ekonomické situace, tedy nezaměstnanost a v neposlední řadě, sdílí veřejnost názor, že tito lidé nemají pojem o svých možnostech a společnost nabízené pomoci. Široká veřejnost má pojem bezdomovectví spojen s alkoholismem, tuláctvím, kriminalitou a psychickými nemocemi, ale zároveň nemalá část lidí s těmito lidmi soucítí. Stejně tak, jako se vyvíjí společnost i názor lidí na lidi bez domova zaznamenal určitý posun. Tito lidé jsou však společností stále vnímáni jako někdo, kdo narušuje veřejný pořádek a jejich bezpečí (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008). Postoje společnosti jsou tedy různé a pohybují se na hranici slitování, pohrdání až odporu. Názory veřejnosti jsou často ovlivněny zážitky a chováním z řad jednotlivců osob bez domova. Je tedy netřeba zmiňovat, že veřejnost zaujímá spíše negativní postoj (Průdková, Novotný, 2008).

Pokud se mladí lidé stanou bezdomovci, jejich situace je prezentována jako situace, kterou si osobně způsobili svým vlastním přičiněním a svou vlastní neschopností. Je důležité si uvědomit, že v době, kdy se již mladý člověk stane bezdomovcem, je to již výsledek, ke kterému dospěl a je pravděpodobné, že již v životě prošel několika krizemi. Může se jednat o vyloučení ze školy, útěk, zapojení do sociálních služeb nebo týmu spravedlnosti pro mládež nebo skutečnost, že má nového nevlastního rodiče (Byrom, Peart, 2017).

Veřejnost není za jedno ve svém pohledu na osoby bez domova. *„Jsou jednotlivci, kteří je aktivně podporují nebo zaměstnávají, existuje spousta charit, které bezdomovcům pomáhají. Jsou samozřejmě jiní, kteří bezdomovce nemusí nebo jimi dokonce pohrdají. Nejvíce je patrně štvě fakt, že zatímco obyčejný občan musí pracovat hodinu, aby si vydělal 75 Kč a výše, bezdomovec natáhne ruku, řekne: „Kámo, nemáš nějakou drobak?“ a za pár minut si vydělá víc než pracující. Já to cítím úplně stejně, a proto drobáky nerozdávám, protože mně je taky nikdo zadarmo nedal. Je to moje volba a před svým svědomím i před kýmkoliv jiným si to obhájím.“* (Formánek, Csölleová, Jambora, 2019, s. 176).

Pan Jambora žije na ulici 19 let a nastiňuje nám skutečnost, jak vnímá veřejnost osoby bez domova. Problém vidí v tom, že lidé u sebe nenosí hotovost, ale platební karty. Setkal se s tím, že mu jednotlivci nabídnou nákup potravin, případně nějaké peníze vyberou, ale také s neochotou a odmítnutím. Ne zřídka se stává, že ho pozvou i k sobě domů a dají mu najíst. Většinou jde o lidi staršího věku, kteří potřebují na oplátku pomoci s něčím v domácnosti. Pan Jambora poukazuje na to, že se najdou mezi nimi i tací, kteří toho zneužijí a zároveň je pak vykradou. Sám říká, že by k osobám jeho zevnějšku důvěřivý nebyl, ale že je to případ od případu. Stává se, že si lidé najmou osoby bez domova na nějakou práci a předem se s nimi domluví na částce, kterou za odvedenou činnost dostanou, mnohdy jim dají jen minimum z toho, co bylo domluveno a spoléhají na to, že si na ně stěžovat nepůjdou, a že jim případně stejně nikdo věřit nebude. Často se mu stává, že si k němu někdo na lavičce v parku přisedne a stojí vyloženě o společnost a povídání, ve většině případů jde o starší ženy, které mu sice nedají peníze, ale nakoupí mu potraviny. Jak sám říká, vše je individuální a každý je jiný, někdo dobrý, někdo špatný (Formánek, Csölleová, Jambora, 2019).

Chudoba podle studie ze zahraničí

„Australská rada sociálních služeb ACOSS definuje chudobu jako relativní koncept používaný k popisu lidí ve společnosti, která se nemůže účastnit činností, které většina lidí považuje za samozřejmost.“ (Healey, 2011, s. 1). Ačkoli se finanční potíže často mohou měřit z hlediska příjmů, zkušeností s finančními problémy nebo chudobou je mnohem víc, než kolik peněz člověk má. Zkušenosti s finančními problémy mohou mít sociální, psychologický nebo kulturní základ. Pouhé poskytnutí finanční pomoci nebude řešit znevýhodnění způsobené těmito příčinami. Podobně sociální vyloučení založené na faktorech, jako je etnická příslušnost, věk, zdravotní postižení, nebude vyřešeno jen penězi. Vyžaduje změnu přístupu a změnu způsobu fungování institucí.

Chudoba může být relativní nebo absolutní. Absolutní chudoba existuje, když člověk nemá přístup k minimálním požadavkům na udržení zdravého života, tj. například bezpečné pitné vodě, přístřeší a pravidelnou stravu. V Austrálii žijí někteří bezdomovci a některá domorodá společenství v absolutní chudobě. Relativní chudoba existuje, když skupina ve společnosti přijímá podstatně méně než průměrný člověk v této společnosti. Osoba je považována za ochuzenou ve srovnání s obecnými očekáváními této společnosti. V závislosti na použitém opatření žije v relativní chudobě 5 % až 22 % Australanů. Absolutní chudoba je nyní méně rozšířená než v minulosti, nicméně relativní chudoba pokračuje a stále roste.

Lidé získávají své přesvědčení o chudobě z různých zdrojů. Tyto zdroje mohou zahrnovat osobní zkušenosti, média, příběhy související s rodinou a přáteli a zprávy sdělované vládou. Drtivá většina lidí, kteří se spoléhají na vládní podpory jako na primární zdroj příjmů, žijí z velmi malého množství peněz, které je nedostatečné k pokrytí základních potřeb. Výzkum ukazuje, že drtivá většina lidí spoléhajících se na vládní podpory obvykle utrací téměř všechny dostupné finanční prostředky na základní položky, jako je jídlo, veřejné služby, ubytování, vzdělávání a dopravu. Nedostatek finančních prostředků znamená, že existuje malá příležitost jít ven s přáteli, věnovat se sportu nebo jiným důležitým sociálním a fyzickým aktivitám. V Austrálii patří ke skupinám, které mají větší finanční potíže mladí lidé, rodiče samoživitelé, lidé domorodého původu, lidé, kteří nemluví anglicky a lidé z prostředí migrantů. Důvody, proč tyto skupiny lidí mohou zažít

vyšší míru strádání nebo chudoby se liší, ale zahrnují nedostatečný přístup k zaměstnání a vzdělání, rasismus a vyšší životní náklady. I když se mnoho faktorů, které přispívají k finančním obtížím, může stát prakticky komukoli, existují důkazy, které naznačují, že znevýhodnění se reprodukuje a pokračuje z jedné generace na druhou. Někteří říkají, že sociální vyloučení je příčinou chudoby, jiní tvrdí, že chudoba vede k sociálnímu vyloučení. To se rovná sociálnímu vyloučení. Jiné faktory, s nimiž se člověk setká, mohou také způsobit sociální vyloučení, např. věk, místo, zdravotní postižení. Život některých lidí je tak obtížný, že platba účtů má nižší prioritu než každodenní přežití. Příčiny zahrnují oslabující duševní nemoci, fyzické nemoci a rodinné násilí nebo sexuální zneužívání. Systém sociálního zabezpečení je špatně navržen, tak aby předcházel chudobě (Healey, 2011). Osoby bez domova si přivydělávají i prodejem časopisů, jak u nás, tak v zahraničí.

Lindovská (2017) uvádí, že Paugman rozlišil tři podoby chudoby typické pro tři typy společností. Ve společnosti rolnické byla chudoba sjednocená. Chudí tu byli skoro všichni a z tohoto důvodu tento status ze společnosti nevylučoval, formoval spíše normu. V podmínkách kulminující společnosti byla charakteristická chudoba okrajová. Chudí se zde vyskytovali zřídka a žili v okrajových částech, tvořili ústřední problém. Byli stigmatizováni, současně však byla společnost přesvědčená, že během času bude problém a chudoby bídy vyřešen. Tímto způsobem to bylo třicet let po druhé světové válce. *„Příchod postindustriální společnosti nejenže nevyřešil problém chudoby, naopak ho začal prohlubovat. Paugman zde hovoří o chudobě diskvalifikující a není obtížné si uvědomit, že se jedná o sociální exkluzi. Tato forma neodkazuje zdaleka jen na stabilní stav bídy, ale spíše na proces, který se může dotknout těch částí populace, jež byly až dosud perfektně integrovány na trh práce. Týká se osob konfrontovaných se stále tíživější prekaritou jak co se týče příjmů, podmínek bydlení a zdraví, tak účasti na sociálním životě. Její součástí jsou nové formy prostorové diskvalifikace.“* (Lindovská, 2017, s. 22).

Bezdomovci jako oběti násilí

Osoby pobývajících na ulici jsou ohroženi násilím ať skupinou či jednotlivcem považujícím tuto kategorii obyvatel za komplikovanou. Není výjimkou, že se pracovníci pomáhajících organizací, které osoby bez domova vyhledávají, setkávají se zraněnými bezdomovci. Zvláště v době spánku je člověk bezbranný, ale ani v obezřetném stavu se však nedokáže

ubránit, neboť jeho fyzický stav není ideální. Osoby bez domova se na policii neobrátlí, jelikož mají obavy z násilníků, ale často ani nevěří ve zlepšení situace. Je velmi mnoho případů, kdy došlo k napadení osob bez domova (Průdková, Novotný, 2008).

Zneužívání osob bez domova

Bezdomovec žijící v Bratislavě popisuje ve své knize, jak si mnoho lidí bez domova vydělává rychlé peníze. Osoby bez domova prochází gay seznamky a klienty si hledají přímo tam. Takto si přivydělávají velmi slušné peníze, autorovi se však toto přičítá, byť jsou mezi nimi i jeho kamarádi. Líčí, jak byl jednou osloven Američanem pocházejícím z New Yorku, který se živí natáčením gay pornografie. Ten svoji klientelu oslovuje převážně na ulici mezi osobami bez domova, neboť si je dobře vědom skutečnosti, že jsou v nouzi a pro finanční prostředky jsou ochotni udělat prakticky cokoli. Sám popisuje, jak svolil pouze k nafocení aktů, neboť mu za to Američan nabídl dobré peníze. Je to realita a není to výjimkou, mnoho nejen cizinců s touto nabídkou oslovuje převážně mladé bezdomovce. Mnohé osoby bez domova dělají podřadnou práci, kterou nechce nikdo dělat, a to mnohdy za minimum peněz (Sorát, 2012).

1.6 Orgány a organizace pomáhající bezdomovcům

Podporu určenou osobám bez domova je možno vymezit skrze zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Jsou to služby zacílené přímo na osoby bez domova. Výlučně na osoby bez domova jsou zacíleny služby nocleháren, domy na půli cesty a azylové domy, které jsou poskytovány formou pobytovou. Do služeb, jež jsou poskytovány nejen osobám bez domova, náleží nízkoprahová centra a terénní programy, které jsou poskytovány ambulantní formou (Kliment, Dočekal, 2016). Přísluší sem orgány státní správy a samosprávy, neziskové organizace a církve. V naší zemi je vybudována síť služeb, jež odpovídá uspokojení základních životních potřeb lidí bez domova. Není však zdaleka nejvhodnější a je třeba ji zesílit (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010). Nejvyhledávanější služby jsou služby nocleháren, ubytoven v azylových domech a domech na půl cesty, tedy služby levného ubytování. Někteří nabízené služby využívají, někteří je nevyhledávají (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008). Dobrovolné organizace, včetně charitativních organizací, mají dlouhou historii zapojení do péče o mládež ve Velké

Británii. První vyhrazený dětský domov, Nemocnice Foundling, byla založena v roce 1741 Thomasem Coramem pro péči o opuštěné a osiřelé děti. Postupem času se do péče o opuštěné děti zapojili další filantropové a poskytli prostředky buď na otevření dětských domovů, nebo na podporu mládeže bez domova. Patří mezi ně známé osobnosti jako Dr. Barnardo, který otevřel svůj první domov v roce 1870 a přijal heslo „*žádné opuštěné dítě nikdy neodmítlo přijetí*“ (Byrom, Peart, 2017, s. 28). Společnost Barnardo's uzavřela svůj poslední domov v ústavní péči v roce 1989 a nyní se zaměřuje na intervenční a podpůrné práce, jako je odborné vzdělávání, podpora rodičovství a prevence zneužívání. V minulosti byla péče o mladé lidi bez domova rozdělena mezi vládu a dobrovolný sektor. „*Jelikož se však snížil počet dětských domovů místních samospráv, role dobrovolného sektoru při poskytování ubytování mladým lidem bez domova bude pravděpodobně stále důležitější*.“ (Byrom, Peart, 2017, s. 28). Kromě ubytování nabízejí dobrovolnické organizace nespočet dalších služeb na podporu mladých lidí, včetně mediace, poradenství, rozpočtového poradenství a hledání pracovního uplatnění (Byron, Peart, 2017).

1.6.1 Státní orgány a organizace

„*Patří sem vláda České republiky jako celek a z ministerstev především ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo zdravotnictví, ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ministerstvo vnitra, ministerstva spravedlnosti a ministerstvo pro místní rozvoj. Jejich práva a povinnosti vyplývají především z ústavy a zákona č. 2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR v platném znění.*“ (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008, s. 14).

Sociální služby zajišťující pomoc lidem bez domova

Pomoc sociálních služeb je podmíněna úsilím přeměnit se. Jedná se o stupňovitý celek pomoci, jež je na jednotlivých stupních náročnější pro klienta těchto služeb. Klient musí ukázat snahu, aby získal lepší bydlení, které povede k jeho reintegraci do společnosti (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Sociální služby jsou rozděleny do tří rovin. Jde o terénní služby, přičemž ty jsou nejnižším stupněm pomoci, dalším jsou nízkoprahová střediska a pobytové služby. U každé z těchto služeb je zapotřebí určitý systém spolupráce, který je nastaven tak, aby se klient naučil fungovat v rámci společnosti a určitých hranic.

Ne každý klient to však zvládne a reintegrační program nedokončí. Klienti využívající nějakou dobu noclehárnu, jdou poté na azylové bydlení a zhruba po roce by měli přejít do domu na půl cesty, na komerční ubytovnu do sociálního bytu apod. Pobytové služby jsou tedy postaveny tak, že klient musí po určité době odejít na vyšší stupeň bydlení. Toto však nefunguje, pokud není dostatek zařízení vyššího stupně reintegračního systému (Vágnerová, Csémy, Marek, 2014). „*Sociální služby se poskytují jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní. Pobytovými službami se rozumí služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb. Ambulantními službami se rozumí služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena nebo dopravována do zařízení sociálních služeb a součástí služby není ubytování. Terénními službami se rozumí služby, které jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí.*“ (zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách). Lidé bez domova, kteří se ocitli na ulici, potřebují nějaké zázemí k zabezpečení svých základních životních potřeb, což je nezbytnou podmínkou reintegrace. Finálním cílem poskytovaných služeb a spoluprací s lidmi bez domova je jejich úplné osamostatnění se. Zejména proto je nutné poskytovat jim jen takové služby, o které žádají, a které potřebují a co nejvíce odpovědnosti ponechávat na nich samotných, aby sociální pracovníci nepodporovali vznik a rozvoj závislosti určitého klienta (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010). Dle Paugmana z hlediska závislosti je možné hovořit o třech reakcích, v jejichž vývoji klienti postupně přicházejí o motivaci k práci, stávají se více závislími na poskytovaných sociálních službách a budují si opodstatnění této závislosti. První je fáze odkládané asistence, kdy věří ve znovu zlepšení své situace a mají obavu ze stálé závislosti, druhou je ustavená asistence, kdy si odlišnými metodami racionalizují svoji závislost a jsou otevřeni spolupráci se sociálními pracovníky, třetí fází je vyžadovaná asistence, která už značí jen pramalou motivaci k práci a větší nároky vůči institucionální pomoci. To extrémní stádium, které je nazýváno roztržkou, je specifické tím, že oběti exkluze nemají příjem ze zaměstnání, ani nedostávají sociální dávky, jsou tedy živi z charity, potravinových balíčků, nárazově mají brigádu či žebrají a kradou, neboť nemají pravidelný plat, a tudíž nemohou zvládnout udržet si bydlení (Lindovská, 2017).

Noclehárna

Jedná se o služby poskytované osobám bez domova, které vyhledávají zařízení, kde je těmto osobám umožněna osobní hygiena a nocleh (zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách). Často jsou propojeny s nízkoprahovým denním centrem a neposkytují celodenní ubytování, neboť fungují pouze v noci (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018). Klient může využít služeb nocleháren opakovaně, má možnost se vyspat v čistém a suchém prostředí a dostane čisté oblečení. Ráno klient noclehárnu opouští, ale večer se může opět vrátit. Cena za noclehárnu je minimální a pohybuje se kolem 30 Kč. Jedná se zpravidla o velkou místnost s několika postelemi (Průdková, Novotný, 2008). „*Noclehárny se nacházejí na pomezí ambulantních a pobytových služeb. Marek, Strnad a Hotovcová (2012) je začleňují mezi pobytové služby, zatímco Hradecký et al. (2012) je naopak řadí mezi ambulantní služby.*“ (Kliment, Dočekal, 2016, s. 67). Pro osoby bez domova je noclehárna zvláště v zimních měsících velkou pomocí, neboť je chrání před umrznutím, a proto by bylo velmi vhodné navýšení lůžek, a ne jen dostatek tzv. teplých židlí, neboť ty jim neumožní dostatečný odpočinek a spánek (Černá, 2019).

Azylový dům

Jsou poskytovány formou pobytové služby na přechodnou dobu, kde je osobám, jež se ocitly v nepříznivé a nelehké sociální situaci poskytována strava, ubytování, ale i pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů (zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách). Většinou se jedná o ubytování po dobu jednoho roku s celodenním ubytováním. Do azylového domu je klient zařazen v případě stálého příjmu a nezbytností je mít doklady. Klienti jsou ubytováni na pokoji pro více lidí a každý klient musí dodržovat pevný řád (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013). Mohou jej využít jak jednotlivci, tak rodiny s dětmi. Funguje preventivně, tedy zabraňuje propadu na ulici, ale zároveň pomáhá dostat se lidem bez domova z ulice. Problémem je však jeho malá dostupnost pro lidi bez domova, z důvodu obsazenosti lidí, kteří přišli o komerční bydlení. V dnešní době jsou sociální služby založeny na systému dostupného bydlení, které jsou uzpůsobeny mnoha, na sebe navazujícími formami bydlení. Bohužel však tyto navazující ubytovací služby nejsou v mnoha případech dostupné, což je způsobeno buď malou kapacitou, nebo jejich zaměřením se na jinou cílovou skupinu obyvatel a z tohoto důvodu jsou pro lidi bez

domova nedostupné (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018). Prostupné bydlení spočívá na zásluhách, tedy pokud se klient osvědčí má možnost postoupit dál na vyšší formu bydlení (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Dům na půl cesty

Jsou poskytovány formou pobytové služby zpravidla osobám ve věku do 26 let, jež dosáhly zletlosti a odcházejí ze školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, případně ze zařízení pečujících o děti a mládež a osoby propuštěny z výkonu testu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Domy na půl cesty poskytují ubytování, zprostředkovávají kontakt se společenským prostředím, poskytují sociálně terapeutické činnosti a pomáhají obstarávat osobní záležitosti a uplatňování práv a oprávněných zájmů (zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách). Možnost pobytu je časově omezená a zpravidla se jedná o dobu šest měsíců až jeden rok, o čemž je klient seznámen při podpisu smlouvy. Vzhledem k okolnostem a klientově aktuální situaci je možno smlouvu prodloužit. Jedinec, který je zde ubytován musí být zaměstnán či studovat (Průdková, Novotný, 2008).

Nízkoprahová denní centra

Klienti využívající tuto službu nevyhledávají oficiální způsoby pomoci. Pro klienta má být co nejdostupnější a vycházet mu vstříc. Služba je anonymní a jednoduše dostupná. Klienti využívají těchto služeb zejména za účelem hygieny, odpočinku, stravy a mohou zde využít služeb lékaře, psychologa, sociálního pracovníka a dalších (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Jsou poskytovány ambulantní formou služby, případně pro osoby bez přístřeší formou terénní služby. Osobám je poskytována strava a pomoc při zajištění stravy a mají zde podmínky pro osobní hygienu (zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách). V České republice je dle registru poskytovatelů sociálních služeb 62 nízkoprahových denních center a jsou budována pro osoby bez domova ve středním věku, neboť jsou nejtypičtější věkovou skupinou osob bez přístřeší (Vágnerová, Csémy, Marek, 2018). Každý klient je seznámen s řádem centra a nabídkou jeho služeb. Do denního centra není umožněn vstup osobám pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek a osobám trpícím nějakým infekčním onemocněním. Pracovníci pomáhají klientům nejen se zprostředkováním zaměstnání,

se získáváním dokladů, ale i v sociální sféře a ve znovu obnovení vztahů se svou rodinou (Průdková, Novotný, 2008).

Terénní programy

Terénní práce je kombinována s dalšími sociálními službami a je vymezena jako práce na ulici, jejíž jednotlivé úkony jsou uskutečňovány v přirozeném prostředí klienta. Úkolem terénního pracovníka je motivovat osobu bez domova k procesu změny a vybudování si oboustranného respektu a důvěry. Není stanoven postup, jak reagovat v určitých situacích, proto je nezbytná diagnostika situace při samotné práci v terénu. Nutnou částí je získání si a vybudování důvěry a seznámení se s osobním příběhem klienta (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). „*Terénní pracovník může svými informacemi změnit myšlení veřejnosti, aby byla ochotnější přijmout navracející se bezdomovce zpět.*“ (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 128). Terénní pracovník vyhledává a navštěvuje místa, kde se osoby bez domova shromažďují a poskytuje jim nezbytné informace o všech dostupných službách, které mohou využít (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013). Jedná se o terénní službu poskytovanou problémovým osobám, jako jsou např. uživatelé návykových látek, osoby bez domova a osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách. Pracovníci terénních služeb vyhledávají všechny tyto problémové osoby a snaží se minimalizovat veškerý dopad jejich způsobu života a zprostředkovat jim kontakt, nejen se společenským prostředím (zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách). Cílem terénního programu je zejména omezovat negativní dopad života na ulici a usilovat o napojení na ambulantní a pobytové služby a tím podporovat a rozvíjet možnosti, schopnosti a vůli uživatele služby k jeho znovu začlenění do společnosti. Z obecného hlediska je cílem všech těchto dostupných služeb pomoci lidem, kteří se nacházejí v nouzi, popřípadě se tyto osoby snažit nasměrovat tou správnou cestou, která vede k běžnému způsobu života většiny obyvatel.

Terapeutické komunity

Jsou poskytovány osobám, jež chtějí žít běžným způsobem života a mají zájem o začlenění se zpět do společnosti. Jsou poskytovány formou pobytové služby i na přechodnou dobu osobám závislým na návykových látkách nebo osobám s chronickým duševním onemocněním. Zahrnují poskytnutí stravy, ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutickou činnost a pomoc při uplatňování práv,

oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách).

K centrum

Kontaktní centrum je nízkoprahovým zařízením nabízejícím služby, které snižují nebezpečí a dopady související s užíváním návykových látek. Tato služba je určena osobám starším 15 let, které užívají návykové látky a které hledají odbornou pomoc a podporu ve zvládnutí této náročné životní situace. Služby jsou poskytovány bezplatně, jak samotným uživatelům návykových látek, tak jejich rodinným příslušníkům, kteří se potřebují zorientovat v této problematice. Základním principem této služby je dobrovolnost, anonymita, motivace klientů k samostatnosti a změně v jejich životě a individuální přístup (Centrum protidrogové prevence a terapie o.p.s., online, cit. 2021-03-17).

Sociální bydlení

Nejvíce ohrožené skupiny, které mají nárok na sociální bydlení, byly vládou schváleny v rámci Koncepce sociálního bydlení v roce 2015. Prioritní kategorií pro získání sociálního bydlení jsou osoby přežívající venku a rodiny s dětmi (Lindovská, 2017). V České republice dosud není účelné vymezení pojmu sociálního bydlení; pokud existuje, záleží zcela na rozhodnutí dané obce a vyskytuje se jen v malém množství obcí a jeho kapacita je nedostatečná (Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020). Vybudování sociálního bydlení je nezbytné k tomu, aby Česko našlo řešení s problémem bezdomovectví. Ukazuje se, že lidí bez domova postupem času přibývá. Řada obcí dnes již buduje sociální bydlení za své peníze. Dle sčítání z roku 2011 bylo v České republice kolem 11 500 osob bez domova a srovnáme-li s lety 2019, kdy se jednalo o 21 230 osob, jde o rapidní nárůst. Narůstající problém bezdomovectví lze řešit pouze koordinovaným zapojením obcí, krajů a státu (Ministerstvo práce a sociálních věcí, online, cit. 2021-01-30). *„V srpnu 2018 bylo rozhodnuto, že práce na věcném záměru zákona o sociálním bydlení nebudou prozatím pokračovat a Ministerstvo pro místní rozvoj připraví nařízení vlády, které zajistí obcím v ČR dotační podporu pořízování, výstavby a rekonstrukce sociálního bytového fondu. Připravovaný dotační titul, který by měl být spuštěn na jaře 2019, se zabývá pouze investicemi do bytového fondu a nikoli nezbytnou*

podporou sociální práce.“ (Ministerstvo práce a sociálních věcí, online, cit. 2020-08-27). Pro Ministerstvo práce a sociálních věcí je směřodonné, aby sociální bydlení napomáhalo řešit otázky, týkající se sociální agendy a přispělo k odstranění chudoby, vylepšovala se koexistence v komunitě a nebyl přetěžován dávkový systém (Ministerstvo práce a sociálních věcí, online, cit. 2020-08-27).

Sociální práce

Je typem pomoci, který zahrnuje poradenské činnosti. Jsou to aktivity, které směřují k plnění závazků, díky nimž má klient určitou finanční oporu. Tato práce spočívá v pomoci při obstarávání dokladů, v zajištění finanční podpory, v pomoci s vyřízením důchodu, ale i v získání dávek v hmotné nouzi či vyřízení sociálních dávek. Sociální dávky jsou ovšem nastaveny takovým způsobem, že na ně není bezdomovec schopen dosáhnout. Přičemž je tato pomoc pro osoby bez domova příliš složitá, tudíž o tuto pomoc ani nežadají (Kliment, Dočekal, 2016).

Dávky v hmotné nouzi

Pro lidi bez domova jsou často dávky v hmotné nouzi jejich jediným zdrojem příjmů. Problémem je však skutečnost, že sami nevědí, na co mají nárok a kde a jak si o příspěvek zažádat. *„Za osobu v hmotné nouzi může orgán pomoci v hmotné nouzi považovat též osobu, která v daném čase s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením, jestliže:*

- *je propuštěna z výkonu zabezpečovací detence, z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody*
- *je po ukončení léčby chorobných závislostí propuštěna ze zdravotnického zařízení poskytovatele zdravotních služeb, psychiatrické léčebny nebo léčebného zařízení pro chorobné závislosti*
- *je propuštěna ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti, respektive v 19 letech*
- *nemá uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že je osobou bez přístřeší*

- *je osobou, jejíž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby.*“

Dávky, které jsou osobám poskytovány, zahrnují příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, přičemž jsou poskytovány v měsíčních intervalech, dále je poskytována mimořádná okamžitá pomoc, která je vyplácena jednorázově. Orgány pomoci v hmotné nouzi jsou Úřad práce a Ministerstvo práce a sociálních věcí (zákon 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi).

1.6.2 Nestátní neziskové organizace

„V ČR se jedná především o tyto organizace (většinou s celostátní působností): Armáda spásy, Naděje, Česká katolická charita, Nový Prostor, Emauzy ČR, občanské sdružení Společnou cestou, Diakonie, Člověk v tísni a v menším rozsahu některé další.“ (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008, s. 14). Poskytují zejména služby jako je ubytování, nízkoprahová denní centra, poradenství, terénní sociální práce. Nestátní neziskové organizace jsou finančně odkázány na pomoc z rozpočtu příslušných ministerstev, a to vždy na jeden kalendářní rok. Má-li z hospodaření nějaký výtěžek je povinna jej vkládat do další činnosti. Zpravidla však mají finanční potíže, byť mají vícezdrojové financování. Mohou pořádat různé sbírky, ale i hledat sponzory a dárcy a v neposlední řadě spolupracovat s dobrovolníky (Průdková, Novotný, 2008).

Armáda spásy

„Jedná se o hnutí založené v Londýně v roce 1865 Williamem Boothem, které se rozšířilo do mnoha částí světa. Od roku 1878 má Armáda spásy polovojenskou strukturu, její členové se nazývají salutisté.“ (Šotolová, 2004, s. 100). Cílem Armády spásy je morální, sociální, fyzická a duchovní podpora pro lidi všech věkových kategorií, a to na křesťanských zásadách. Pomáhá lidem, kteří se ocitli v tíživé životní situaci, nebo lidem, kteří hledají duchovní pomoc či podporu. V současné době působí ve více než 130 zemích světa (Armáda spásy z.s., online, cit. 2020-03-28). České ubytování je poskytováno v azylových domech, kde je nabízen vícestupňový resocializační program. V základním stupni programu je bezplatně v prvních třech dnech poskytnuto ubytování v noclehárně, mimo jiné i teplé jídlo, hygiena a podle potřeb i oblečení a sociální poradenství. Po uplynutí této základní části se již na nákladech ubytování klient podílí, klienti jsou pak

ubytování na vícelůžkových pokojích a musí dodržovat řád ubytovny. Dalším stupněm je již samostatný nebo dvoulůžkový pokoj, kde se již očekává větší samostatnost klienta spojená i s pravidelnými poplatky a jejím cílem je vést klienta k samostatnosti a znovu začlenění se do normálního způsobu života. Jelikož je pro tyto lidi často nereálné najít si zaměstnání, umožňuje Armáda spásy i některým klientům zaměstnání v rámci organizace formou veřejně prospěšných prací s dotací úřadu práce, kdy jde např. o práci v prádelně, kuchyni, pomoc při úklidu apod., a to v období přibližně jednoho roku a ukázalo se, že se většina těchto klientů následně uplatnila na trhu práce a našla si stálé zaměstnání (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008).

Naděje

Je Česká organizace, která působí téměř na celém území republiky. Poskytuje pomoc lidem v nouzi v pěti oblastech, a to lidem ve stáří, lidem bez domova, lidem s handicapem, ohroženým rodinám a ohroženým dětem a mládeži (<https://www.nadeje.cz/>). Zakladatelé organizace zorganizovali pomoc rumunským uprchlíkům, kdy zřídili uprchlický tábor, kde poskytovali ošacení, potraviny, duchovní péči a vzdělávání, vznikla spontánně v roce 1990 (Šotolová, 2004). Poskytuje pomoc hmotnou, morální, poradenskou a zdravotní péči. Lidé bez domova tvoří nemalou část klientů, pomáhá ale i seniorům, uprchlíkům, vězněným a propuštěným dětem a dospělým s mentálním postižením. *„Financována je z grantů ministerstva práce a sociálních věcí, ministerstva zdravotnictví, vlastní činností a darů od jednotlivců a organizací.“* (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008, s. 18). Občanům bez přístřeší poskytuje okamžitou pomoc v akutní tísní, ale zejména jim dlouhodobě pomáhá v podobě resocializačních programů. Bezplatně jim je poskytována akutní základní pomoc, kam spadá ubytování v noclehárně, stravování, ošacení, zdravotní péče a pomoc sociálního pracovníka (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008).

Sdružení Česká katolická charita

Patří mezi největší nestátní poskytovatele sociálních a sociálně zdravotních služeb u nás. Nejenže pomáhá všem potřebným u nás, ale uskutečňuje humanitární pomoc i v zahraničí. Jejím zřizovatelem je katolická církev. Charita zabezpečuje péči o osoby bez domova v azylových domech, domech na půl cesty a noclehárnách (Průdková, Novotný, 2008).

Medici na ulici

Je skupina studentů medicíny, kteří dobrovolně vyhledávají osoby bez domova a poskytují jim oporu a pomoc. Spolek vznikl zhruba před čtyřmi lety. Vše dělají ve svém volném čase při studiu. Vyhledávají osoby v Praze a fungují čtyři dny v týdnu. Je jich zhruba třicet a jsou mezi nimi i dívky, které studují obor zdravotní sestra. Sami si do svých řad vybírají své kolegy, a přestože někteří vydrží jen krátce, jsou za to vděční. Organizaci založila tehdejší studentka Univerzy Karlovy Andrea Pekárková, která je v současné době členkou Armády spásy a provozuje svoji Ordinaci pro chudé v Ostravě. V současnosti již fungují na všech třech lékařských fakultách v Praze a začínají se zapojovat i studenti z Brna. Nejběžnější práce, kterou dělají je dezinfikování a obvazování ran, které se vyskytují většinou z nedostatku osobní hygieny. Studenti uvádějí, že více jak polovina osob bez domova, které ošetřují, trpí nějakou psychiatrickou diagnózou, a proto není komunikace s nimi jednoduchá a je dosti osobitá. *„Navazují na celosvětové hnutí Street Medicine, které v devadesátých letech rozpoutal ve Spojených státech internista Jim Withers. Heslem všech, co se k němu přidávají je: „Dokud budou lidé spát na ulicích, pod mosty, podél řek, budeme jim poskytovat zdravotní péči přizpůsobenou jejich realitě.“* (<https://www.nasezdravotnictvi.cz/aktualita/medici-na-ulici-pomahaji-lidem-bez-domova-obvazuji-rany-tisi-smutek>). Osoby bez domova ošetřují s respektem a úctou. Solidarita těchto lidí je dech beroucí.

Občanské sdružení Proti prúdu

Občanské sdružení Proti prúdu se sídlem v Bratislavě uskutečňuje činnosti ve prospěch ukončení bezdomovectví na národní a lokální systémové úrovni i v přímé pomoci lidem bez domova. Od roku 2019 mají čtyři programy podpory, Advokacie, Bydlení, Nota Bene a zaměstnávání. Toto občanské sdružení založili tři studenti s cílem integrovat lidi bez domova do společnosti se záměrem pracovat v oblasti prevence bezdomovectví a pozitivně ovlivnit postoj veřejnosti vůči osobám bez domova (<https://www.notabene.sk/?o-nas>). Jedním z programů je Nota Bene, což je název pouličního časopisu, jehož prodej pomáhá lidem bez domova získat zpět svoji sebeúctu, nezávislost, stabilní příjem, ale i sociální kontakty. Mají možnost si udržovat a znovu obnovovat pracovní zkušenosti a kontakty. Prodávající si kupuje časopis za poloviční cenu a polovinu z ceny časopisu si vydělá jeho

prodejem. Samozřejmostí je registrace, průkaz prodejce a dodržování kodexu. Při registraci získává první tři časopisy zdarma. Tento pouliční časopis vychází od roku 2001 na Slovensku každý měsíc, má 36 stran a jako jediný časopis umožňuje zveřejnit i články osobám bez domova. Tento časopis se prodává v 18 městech na Slovensku. Polovina ceny z časopisu pomáhá sdružení pokrýt náklady na rozvoj a výdej časopisu a na veškeré služby, které jsou poskytovány osobám bez domova, jako je sociální a právní poradenství, využívání telefonu a počítače s internetem na hledání zaměstnání, podpory na zdravotním pojištění, možnost uchování dokladů, ale i využití adresy kanceláře na zaslání osobní pošty. Zároveň pokryje náklady i na volnočasové aktivity, jejichž cílem je aktivace klientů, ale i v rámci terénní práce vyhledávání lidí bez domova v ulicích Bratislavy (Sorát, 2012).

Městská charita v Plzni

Městská charita poskytuje pomoc sociálních a zdravotnických služeb všem lidem na území města Plzně, kteří ji potřebují. Pomáhá tam, kde lidé potřebují. Způsob poskytování služeb je formou pobytovou, ambulantní a terénní. Nabízeným typem služeb je základní a odborné sociální poradenství, domácí zdravotní péče, osobní asistence, chráněné bydlení, odlehčovací služby, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, centra denních služeb, tísňová péče, podpora samostatného bydlení, domovy se zvláštním režimem, průvodcovské a předčitatelské služby, pečovatelská služba, nízkoprahová denní centra, domy na půl cesty, sociální rehabilitace, noclehárny, telefonická krizová pomoc, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociálně terapeutické dílny, krizová pomoc, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, služby následné péče, kontaktní centra, intervenční centra, raná péče, terénní programy a mnohé další. Cílovou skupinou poskytovaných služeb jsou zejména lidé bez domova, senioři, děti a mládež ze sociálně znevýhodněného prostředí, lidé s duševním onemocněním, lidé dlouhodobě nezaměstnaní, osoby se zdravotním postižením, osoby s vleklým duševním onemocněním, osoby v krizi, děti a mládež od 6 do 26 let ohrožené společensky nežádoucími jevy, osoby ohrožené sociálním vyloučením nebo žijící v sociálně vyloučených komunitách, etnické menšiny, oběti domácího násilí, osoby ohrožené závislostí nebo závislé na návykových látkách a osoby znevýhodněné na otevřeném trhu práce (Městská charita Plzeň, online, cit. 2020-08-22).

Tady a teď

Je obecně prospěšnou společností sídlící v Plzni, která poskytuje pomoc lidem žijícím v nepříznivých životních podmínkách se znovu zapojením se do života a tím eliminovat sociální vyloučení. Pomáhá lidem jednat s úřady a přecházet tím možným finančním potížím v oblasti zadlužení. Podporuje lidi v boji proti pocitům bezradnosti, jež by mohly směřovat k závislosti, kriminalitě či sociálně-patologickým jevům. Svou pomoc poskytuje rodinám cizinců s malým vzděláním při řešení školních problémů, lidem, kteří jsou zadlužení a neumí svou situaci řešit, ale i lidem z etnických menšin (Tady a Teď o.p.s., online, cit. 2021-02-11).

Domov svatého Františka v Plzni

Celá organizace se řídí zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Posláním Městské Charity Plzeň je pomoc v oblasti hmotné a duchovní dobročinnosti lidem v nouzi na principech křesťanské lásky. Na financování a podpoře se z velké části podílí statutární město Plzeň a o příspěvky musí žádat Městská charita jedenkrát ročně. Domov sv. Františka se nachází ve Wenzigově ulici ve městě Plzni a poskytuje osobám bez domova komplexní sociální služby od terénního programu, přes nízkoprahové denní centrum, noclehárnu a azylový dům. Služba je určena pro osoby bez přístřeší starší 18let, státní občany České republiky, členy Evropské unie, ale také pro klienty, jejichž stav si nevyžaduje zdravotnické zařízení. Klienti musí být plně schopni sebeobsluhy, netrpět žádným infekčním onemocněním, nepřenášet parazity, netrpět duševní poruchou, která by závažným způsobem narušovala kolektivní soužití, musí být ochotni spolupracovat při plnění individuálního plánu, dodržovat podmínky azylového domu a mít pravidelný legální příjem. Azylový dům je zpoplatněn. Má osm pokojů po dvou lůžkách a stojí 130 korun na noc. Jsou zde poskytovány služby zejména lékařské péče, možnost získání ošacení, pomoc s vyřizování denních záležitostí, pomoc s obnovením či upevněním kontaktu s rodinou a zejména pomoc a podpora při dalších aktivitách a sociální začleňování uživatele. V rámci ubytování je umožněna celková hygiena. Podmínky pro zajišťování úklidu, praní a žehlení osobního prádla, výměna ložního prádla, pomoc při zajišťování stravy, zejména pak poskytování podmínek pro samostatnou přípravu stravy. Noclehárny mají kapacitu 46 lůžek a v zimních měsících je možnost navýšit ji až na 56 míst. Dalším 24 osobám pak

může domov nabídnout tzv. teplou židli. Klienti si zde nocleh mohou odpracovat běžným úklidem, jinak je noclehárna zpoplatněna za čtyřicet korun na noc. Je poskytována osobám bez přístřeší na přespaní, mají zde podmínky pro přichystání stravy a vykonání osobní hygieny. Jejím cílem je zároveň zabránit sociální a zdravotní újmě, která by ohrožovala lidi při přespaní na ulici a vytvořit jim prostor pro znovuvybudování prvotních hygienických a společenských zvyků jako předpokladu dalšího sociálního začleňování. Nízkoprahové denní centrum umožňuje ve vymezené době, a to konkrétně od 9 do 12 hodin a poté od 15 do 17 hodiny, osobám bez přístřeší odpočinek, prostor a zázemí pro hygienu a uchystání potravy za soudobé nabídky hmotné podpory a sociálního poradenství. Cílem je pomoc a růst možností, schopností a snaha uživatele služeb k znovu začlenění se zpět do společnosti a na pracovní trh, popřípadě k napojení se na další vhodné sociální služby. Je zde poskytována káva a čaj. Klienti nesmí být pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek. Jedenkrát týdně dostávají balíček s jídlem, mohou se přijít ubytovat mezi 19 a 20 hodinou večerní, pracujícím klientům může být umožněn pozdější příchod. Terénní služba je poskytována osmi zaměstnanci, kteří chodí po domluvě do terénu ve dvojicích. Monitorují výskyt a migraci osob bez přístřeší, žijících na území města, zjišťují jejich sociální a zdravotní problémy, poskytují jim sociální poradenství a v některých případech i materiální pomoc, dále se je zejména snaží přesvědčit, aby docházely do denního centra a snažily se žít normálním způsobem života. Zde je jim pak následně zprostředkována i lékařská péče. Z obecného hlediska je cílem všech těchto dostupných služeb pomoci lidem, kteří se nachází v nouzi, popřípadě se tyto osoby snažit nasměrovat tou správnou cestou, která vede k běžnému způsobu života většiny obyvatel (Městská charita Plzeň, online, cit. 2020-10-19).

1.7 Bezdomovectví a zdravotnictví

Ve vícero případech, lékaři odmítají osoby bez domova vzít k hospitalizaci a zdůvodňují to tím, že není dostačující zdravotní důvod k tomu, aby byl bezdomovec hospitalizován a že nemocnice není sociálně-charitativní zařízení. Sociální pracovníci, jež doprovázejí osoby bez domova, vynakládají značné úsilí, aby příslušného klienta umístili do nemocnice, neboť mu nedokáží poskytnout adekvátní ošetrovatelskou péči, která je nezbytná a již potřebuje. Další skutečností je fakt, že jsou osoby bez domova propouštěny předčasně do

tzv. domácího léčení, což v jejich případě nelze realizovat. Tyto skutečnosti do značné míry ztěžují podmínky sociálních pracovníků, kteří jsou v kontaktu s bezdomovci a chtěli by jim poskytnout potřebnou podporu a pomoc, ale netuší jak. Nejsou kompetentní k tomu, aby posoudili zdravotní stav, nemají k tomu ani potřebné vzdělání a nemohou poskytnout klientovi tolik potřebné bydlení. Jsou Ti, co soucítí s těmi nejchudšími, těmi, co to nejvíce potřebují, avšak toto k vyřešení situace nepostačí. Zde se rozcházejí názory zdravotníků a sociálních pracovníků, zda je prvotním důvodem k hospitalizaci zdravotní či sociální aspekt. Není výjimkou, že dle zkušeností sociálních pracovníků byl porušen zákon a etický kodex zdravotníka při neposkytnutí nezbytné péče. Z výše uvedených aspektů si pomáhající organizace vytvořili okruh doktorů, kteří se starají o zdraví pacientů s tím, že například do samotné ordinace je doporučen jen nevelký počet bezdomovců měsíčně. Pakliže lékař přijímá osoby bez domova k ošetření ve své praktické ordinaci, dochází často k odlivu jeho vlastních pacientů. Z toho vyplývá, že nejlépe zabezpečí dostupnost péče zdravotnická zařízení rovnou u poskytovatelů sociálních služeb a jejich hospitalizace je zpravidla obtížná. Při propuštění do domácího léčení končí zpět na ulici a jsou tedy nedoléčeni (Barták, 2011).

Dle vlastních zkušeností policistky je možno konstatovat, že ve většině případů, pokud nejde o akutní případ, je hospitalizace osob bez domova prakticky nemožná, jelikož ve více případech nejsou důvody k jejich hospitalizaci ve zdravotnickém zařízení. Ve valné většině případů jsou osoby bez domova ošetřeny, často při potížích podrobeny kompletnímu vyšetření, jako je CT atd. a v případě negativního nálezu, jsou ihned propuštěny. K hospitalizaci jsou osoby bez domova přijímány, pokud je jejich zdravotní stav vážný.

1.8 Sčítání osob bez domova v ČR v roce 2019

„První pokus sečíst populaci osob bez domova na celém území ČR proběhl již v roce 2011 v rámci oficiálního Sčítání lidu, domů a bytů (SLDB). Tehdy to bylo na popud poptávky ze strany Evropské unie, která se snaží bezdomovectví v Evropě poznat a eliminovat.“ (Nešporová et. al, 2019, s. 14).

Takovouto měrou sčítání osob bez domova v České republice zatím nikdy neproběhlo. Osoby bez domova byly rozděleny do dvou kategorií, a to osoby bez střechy a osoby bez bytu. Do kategorie bez střechy jsou zahrnuty osoby spící venku a osoby v noclehárnách. Do kategorie bez bytu spadají osoby ubytované v azylových domech, v domech na půl cesty, ubytovnách, osoby pobývajících ve vězeňských a zdravotnických zařízeních s lůžkovou péčí, jestliže nedisponují jiným ubytováním, do kterého by se mohli vrátit. Ze sečtených dat vyplynulo, že na jaře roku 2019 činil počet osob bez domova 21 230 dospělých a 2600 dětí. Z toho polovina představovala skupinu osob pobývajících venku či v noclehárnách a čtvrtina byly osoby ubytované v azylových domech. Nejvyšší počet lidí bez domova byl v Moravskoslezském kraji a v Hlavním městě Praze. Nadměrnou část osob bez domova činili muži, a to cca 70 % z celkového počtu. Z výzkumu vyplynulo, že častěji spí venku oproti noclehárnám zejména mladší osoby, zatímco ty starší, tj. zhruba věk od 50 let využívají častěji nocleháren. Zodpovědným pracovníkem byl krajský koordinátor, jehož úkolem byla koordinace sčítání osob bez domova na úrovni kraje. Sčítání osob probíhalo na celorepublikové úrovni v době od 8. 4. do 14. 4. 2019 a bylo do něj zapojeno celkem 403 obcí, v počtu 153 obcí s rozšířenou působností, 75 obcí s pověřeným obecním úřadem a 175 malých obcí 1. stupně, s výjimkou Libereckého kraje, z důvodu nezájmu a vytížení pracovníků krajského úřadu. Zapojena byla všechna města s populací nad 50 000 obyvatel. Veškerá sečtená data byla zaznamenána do sčítacích archů a samotné sčítání vedl a organizoval Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. (VÚPSV). (Nešporová a kol., 2019).

2 MĚSTSKÁ POLICIE PLZEŇ A OSOBY BEZ DOMOVA

Cílem této části práce je *ukázat veřejnosti práci Městské policie v Plzni* vůči osobám bez domova. Představíme její základní činnosti a podrobně pak aktivity spojené s osobami bez domova na území Plzně.

2.1 Odbor analýzy a prevence kriminality

Odbor analýzy a prevence kriminality Městské policie Plzeň spolupracuje se správními orgány obce a jeho hlavní pracovní náplní je vymezení pracovních procesů a zabezpečení zejména primární prevence kriminality ve městě Plzni. Metodici prevence kriminality realizují přednášky a besedy na aktuální témata zejména v mateřských, základních a středních školách, ale i pro seniory v rámci plzeňské senior akademie. Senior akademie je zaměřena na starší občany a obeznamuje je v několika přednáškových celcích například s nebezpečími na prodejních akcích, ale i s domácím násilím (Městská police Plzeň, online, cit. 2020-08-26). V současné době spojené se situací Covid-19, kdy nemohou metodici prevence vykonávat svoji činnost, pomáhají krajské hygienické stanici s trasováním rizikových kontaktů lidí nakažených koronavirem. Primárně se však Odbor analýzy a prevence kriminality nezabývá bezdomovectvím, neboť k tomuto účelu byla zřízena stanice SÚSS.

2.2 Stanice územně strážní služby a lidé bez domova

Stanice územně strážní služby, dále jen SÚSS, byla Městskou policií zřízena v roce 2011 a v současné době zaměstnává deset strážníků a dva asistenty prevence kriminality. Zaměřuje se zejména na *kontrolu, monitoring a pohyb sociálně vyloučených osob, drogově závislých osob a osob bez domova*. Prvotní doménou SÚSS bylo soustředit se na pohyb asociálních osob a osob bez přístřeší zejména v historickém centru města Plzně, v současné době mají již celoměstskou působnost. Na základě jejich zaměření mají možnost snáze vyhledat osoby, které jsou v požadavcích (v pátrání) Police České republiky, dále jen PČR a od počátku vzniku se jim podařilo zadržet více než pět set sedmdesát hledaných osob (Městská police Plzeň, online, cit. 2020-08-26).

Strážníci vyhledávají a kontrolují nové osoby bez domova a *rozšiřují jejich databázi*, kontrolují nocležiště, stany, squaty, prostory pod mosty a mají přehled kdo, kde se nachází, zároveň likvidují nocležiště v samotném centru města Plzně.

V roce 2018 SÚSS převezla na Protialkoholní záchytnou stanici, dále jen PAZS celkem 61 osob, bylo zadrženo celkem 70 osob bez domova v pátrání PČR, předala celkem 19 osob z důvodu přestupkového jednání na Úřad městského obvodu, dále jen ÚMO, celkem 64 osob obdrželo pokutu příkazem na místě za přestupky proti veřejnému pořádku, celkem 3x byla oznámena neoprávněná veřejná sbírka a v tomto roce zemřelo ve městě Plzni celkem 16 osob bez domova. Byly zbourány celkem 4 squaty, a to Konírna Bory, Kasárna Bory, dům v polích na Jíkalce a chata v Dobřanské ulici.

V následujícím roce, tedy v roce 2019 bylo zadrženo celkem 139 hledaných osob, bylo rozdáno cca 40 000 korun v pokutách na místě nezaplacených, domluvou bylo řešeno celkem 2182 osob bez domova za přestupky proti veřejnému pořádku a 337 osob za přestupky proti tabákovému zákonu. V případě osob bez domova byla celkem 10x přivolána Zdravotnická záchranná služba, dále jen ZZS, v celkovém počtu 81 byl realizován převoz na PAZS, bylo zadrženo celkem 11 osob bez domova za spáchání trestného činu, na ÚMO bylo předáno přestupkové jednání těchto osob v celkovém počtu 46 a v tomto roce zemřelo celkem 12 osob bez domova. Dále nastoupilo několik jedinců do výkonu trestu odnětí svobody a konkrétně SÚSS se podílela na předání 6 osob do výkonu trestu. Jedna bezdomovkyně byla převezena do psychiatrické léčebny v Dobřanech.

Srovnáme-li rok 2018 s rokem 2019, jde o *rapidní nárůst* jak činnosti SÚSS, tak osob bez domova. Od roku 2014 až po současnost byl proveden monitoring 1296 asociálních osob pohybujících se ve městě Plzni. S těmito osobami je *navazován neustálý kontakt* a probíhají kontroly jak v místech jejich noclehů, tak v místech jejich pohybu po městě Plzni.

Cílovou skupinou SÚSS pro monitoring jsou hlavně drogově závislí jedinci, alkoholici, lidé bez domova, cizinci a osoby často narušující veřejný pořádek. Většina těchto osob přebývá na místních ubytovnách. Kolem 50 osob dokáže *ubytovat* Městská charita ve Wenzigově ulici. Cca 200 osob *využívá k noclehu* stany, squaty, různé příbytky, lavičky či podmostní prostory. Nejčastější výskyt problémových asociálních osob v centru Plzně je

zaznamenáván především v okolí autobusového a vlakového nádraží, u podchodu ulic Americká x Sirková, u pomníku Díky Ameriko, ve Smetanových sadech, v Mlýnské strouze, na náměstí Republiky, dále v okolí středisek zaměřených na drogově závislé osoby, tedy Point 14 v Husově ulici a K Point v Havířské ulici a v okolí městské charity ve Wenzigově ulici.

Stanice SÚSS eviduje i *zvýšený výskyt cizinců bez domova*, kdy se převážně jedná o občany Slovenska, Polska, Rumunska a Bulharska. Většina těchto osob přicestovala do města za prací a po nezdařech v pracovních agenturách se ocitly na ulici. V současné době se v centru města vyskytuje cca 40 cizinců, kteří vyloženě živoří a žijí na ulici, žebrají, pijí alkohol a nemají přílišnou snahu o začlenění se zpět do společnosti. V poslední době i díky rozsáhlým úklidům ubývá provizorních nocležišť v centru města Plzně a osoby bez domova se přesouvají více do okrajových částí města (Městská policie Plzeň, online, cit. 2020-09-05).

Mezi nejčastější přestupková jednání těchto osob patří *přestupky proti veřejnému pořádku*, zejména znečištění veřejného prostranství a následné zanedbání povinnosti úklidu, ale i žebrání a obtěžování občanů. Osoby bez domova se ve velké míře zdržovaly mimo jiná místa i v budově vedené jako objekt občanské vybavenosti v Plzni v Borském parku. Jednalo se o budovu a plot, kterou si samy otevřely a následně zde přebývaly. Tato budova byla v červenci letošního roku zapečetěna z důvodu velkého nepořádku a četných stížností občanů pracovníky Správy statku města Plzně, dále jen SSMP, konkrétně byl zavařen poškozený plot a vstupní vrata do pozemku s budovou, mimo jiné zde byla SÚSS nalezena osoba hledaná Policí ČR (Městská policie Plzeň, online, cit. 2020-08-26).

Mimo jiné MP v rámci plnění svých úkolů úzce spolupracuje s lidmi bez domova zejména ve smyslu zajišťování úklidu i ve spolupráci s Úřadem městského obvodu, kdy strážníci dohlíží, aby lidé bez domova své provizorní příbytky, které strážníci během výkonu své služby zjistí, neprodleně uklidili a aby nedocházelo k narušování veřejného pořádku, tedy znečištění veřejného prostranství nebo poškozování zeleně či majetku a již v několika lokalitách města Plzně, tak *došlo ke zlepšení celé situace*. Strážníci městské policie se této problematice věnují velice intenzivně, ale řešení těchto situací je velmi obtížné a mnohdy velmi zdlouhavé.

Pomoc v zimě osobám bez domova

Po dobu zimních měsíců město Plzeň nabízí ubytování v prostorách Městské charity. Strážníci MP osoby bez domova vyhledávají, oslovují a následně doprovázejí. Mají-li osoby bez domova ve vlastnictví psa, je jeho odvoz zajištěn do útulku, kde je o něj postaráno a zůstává zde po dobu pobytu osoby bez domova v prostorách Charity. Vše je samozřejmě zajišťováno bez jakéhokoli poplatku. Vzhledem k tomu, že prostory Charity jsou z kapacitních důvodů pro osoby bez domova nedostačující, bylo zřízeno v součinnosti s pracovníky neziskových organizací v této souvislosti *evakuační krizové středisko* pro ochranu osob bez přístřeší před mrazy v areálu DEPO2015. Přes den je zde *provizorní nízkoprahové centrum* pro muže i ženy a přes noc je možnost přespání s nejpozdějším nástupem do 21 hod. Osoby bez domova v těch největších mrazech mají zajištěny po celou dobu teplé nápoje, ale jsou pro ně zajištěny i respirátory a testování na Covid19. V těchto prostorách si mohou ponechat i své psy, neboť jsou zde pro ně zajištěny speciální kotce. Součinnost a dohled je zajištěn, jak hlídkami PČR, tak strážníky Městské policie, kdy je po celou dobu na místě hlídka MP.

Evakuační krizové středisko pro osoby bez přístřeší bylo zřízeno v koordinaci města Plzně a neziskové organizace Tady a teď dne 10. 02. 2021 v souvislosti s aktuálními teplotami pod body mrazu. Pro osoby bez domova je zajištěno 25 lůžek, teplé židle a je otevřeno 24 hodin. Provoz zajišťují pracovníci neziskových organizací společnosti Tady a teď, Spolek Ulice Plzeň, Ponton a Člověk v tísní. Vypomáhat zde budou i dobrovolníci z vyšší odborné školy (Tady a Teď o.p.s., online, cit. 2021-02-11).

Pobyty v protialkoholní záchytné stanici

Osoby bez domova žijí životem, který se podstatně vymyká společenským normám a pravidlům. Zpravidla je na osobu ležící bezvládně na ulici přivolána městská či státní policie, která následně přivolá zdravotnickou záchrannou službu a když není osoba ohrožena na životě selháním základních životních funkcí, je zpravidla převezena na protialkoholní záchytnou stanici.

Protialkoholní záchytná stanice je zařízením určeným k odeznění akutní intoxikace zpravidla s krátkodobým pobytem. Jde o zdravotnické zařízení poskytující lůžkovou péči,

které zřizuje územně samosprávný celek (zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami). „*Pokud poskytovatel zdravotních služeb k tomu odborně a provozně způsobilý zjistí, že ošetřovaná osoba není ohrožena na životě selháním základních životních funkcí, ale pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky nekontroluje své chování, a tím bezprostředně ohrožuje sebe nebo jiné osoby, veřejný pořádek nebo majetek, nebo je ve stavu vzbuzujícím veřejné pohoršení, je tato osoba povinna se podrobit ošetření a pobytu v záchytné stanici po dobu nezbytně nutnou k odeznění akutní intoxikace.*“ (zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami).

Pobyt na protialkoholní záchytné stanici je poměrně drahou službou, konkrétně v Plzni je cena za pobyt 4500 Kč, což patří k nejvyšším cenám v naší republice (<https://www.regionplzen.cz/zpravodajstvi/plzenska-zachytka-je-tercem-kritiky-kvuli-cenam-za-noc-i-smenkam-133084/>).

Osoby bez domova jsou stálicemi, které využívají tuto službu, avšak bez toho aniž by za ni platily. Jak pan Jambora vypráví má dokonce i zmapováno v jakém městě se mu pobyt a nocleh na protialkoholní záchytné stanici nejvíce vyplatí (Formánek, Csölleová, Jambora, 2019). Z uvedené skutečnosti však vyplývá, že vznikají osobám bez domova nemalé dluhy spojené s pobytem v protialkoholní záchytné stanici.

2.3 Jak dále řešit bezdomovectví ve městě Plzni

Jelikož vedení města Plzně není situace ve městě Plzni lhostejná, rozhodlo se řešit tuto problematiku systémově a oslovit Západočeskou univerzitu v Plzni ke spolupráci na studii s názvem *Bezdomovectví: Lze nějak přijatelně řešit? Případně jak?* Na studii bude pracovat Jan Váně vedoucí katedry sociologie a přizván byl i Petr Vašát ze Sociologického ústavu Akademie věd, včetně dalších odborníků z řad poskytovatelů sociálních služeb. „*Výzkum bude podkladem pro vznik jednotné koncepce pro řešení bezdomovectví, jejímž cílem je navrhnout efektivní, pro širokou veřejnost přijatelná a pozitivně vnímaná opatření. Náklady budou činit 1, 24 milionu korun bez DPH.*“ (Město Plzeň, online, cit. 2020-12-07).

Bezdomovectví ve městě Plzni v době koronaviru

V první vlně epidemie bylo pro osoby bez domova zřízeno stanové městečko na Borských polích, které bylo v létě zrušeno a v současné době je nevyhovující (https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/bezdomovec-nakaza-koronavirus-covid-19-borska-pole-plzen-stanove-mestecko.A201024_578416_plzen-zpravy_vb). Nyní našlo vedení města budovu bývalé školy a pozdější konzervatoře, kterou chce využít jako karanténní místo pro osoby bez domova a začalo pracovat na úpravách celého objektu. Budova bude určena jen těm osobám bez domova, které jsou pozitivní, nebo přišly do styku s nakaženou osobou. Tento objekt bude mít kapacitu cca pro 50 lidí s nařízenou karanténou (https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/bezdomovci-nakaza-koronavirus-budova-konzervator-plzen-karantenni-misto-karantena.A201027_155906_plzen-zpravy_vb).

3 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ MEZI LIDMI BEZ DOMOVA

3.1 Cíle a výzkumné otázky

Hlavním cílem tohoto šetření je ukázat problém *z pohledu osob bez domova*, přiblížit aspekty jejich života na ulici. Následně zjistit, zda je jim poskytována tolik *potřebná podpora* ze strany rodiny, pomáhajících organizací případně široké veřejnosti, ale i ukázat lidem bez domova, *kde hledat pomoc* a na koho se v případě nouze obrátit.

Dílčí cíle a výzkumné otázky

Dílčí cíl 1: Zjistit poměr rodin osob bez domova k osudu jejich členů.

Výzkumné otázky:

- a. Jsou osoby bez domova spíše osamělé, nemají rodinu?
- b. Je rodina seznámena s jejich situací a pomáhá jim řešit vzniklou situaci?

Dílčí cíl 2: Zjistit finanční poměry mezi osobami bez domova.

Výzkumné otázky:

- a. Měla finanční situace vliv na zahájení života bez domova?
- b. Jak jsou osoby bez domova schopny v současné situaci zajistit své základní životní potřeby, a jakým způsobem hospodaří?
- c. Jak osoby bez domova plánují svůj budoucí život?

Dílčí cíl 3: Zmapovat nejčastější aspekty spojené se životem na ulici.

Výzkumné otázky:

- a. Jaké jsou vzájemné vazby mezi osobami bez domova?
- b. Jaké běžné životní činnosti a potřeby jsou pro osoby bez domova problematické z pohledu jejich naplnění?
- c. Jak osoby bez domova vnímají postoj veřejnosti k jejich osudu?

Dílčí cíl 4: Zmapovat nocležiště osob bez domova a dát zejména zpětnou vazbu pomáhajícím organizacím o výskytu těchto osob na území města.

Výzkumné otázky:

- a. Znájí osoby bez domova organizace, které jim mohou pomoci zvládnout obtížnou situaci?
- b. Jsou schopni v případě nepřízně počasí nebo nemoci nalézt alternativu pro přenocování?

Dílčí cíl 5: Seznámit osoby bez domova s podporou ze strany Městské policie.

Výzkumné otázky:

- a. Jak reagují osoby bez domova na pomoc Městské policie?
- b. Ovlivňuje činnost Městské policie životní situaci osob bez domova?

3.2 Metodika výzkumu

Základním východiskem metodologie zkoumání je definovat na počátku výzkumný problém a výzkumnou otázku a dle toho hledat příhodnou výzkumnou metodu (Švaříček, Šed'ová, 2014).

3.2.1 Volba výzkumných metod

Hendl uvádí: „*Výzkumníci stále častěji kombinují metody kvalitativního a kvantitativního výzkumu v jedné výzkumné akci. Snaží se tak využít výhody obou přístupů při řešení problému*“ (Hendl, 2005, s. 45). Gavora uvádí, že jsou obě strategie vzájemně tak rozdílné, až to vyvolává otázku, jestli je opravdu možné obě kombinovat v jednom výzkumu. Střídání výzkumníků uvádí, že je nejen uskutečnitelné, ale i prospěšné užít obě dvě výzkumná zaměření, a tak vyrovnat jejich silné a slabé stránky (Gavora, 2010). Oba výzkumy obvykle zjišťují jiný problém, používají jiné analyzující průběhy a poskytují rozdílné závěry, ty nejsou lepší, horší, ani soupeřící (Švaříček, Šed'ová, 2014).

Jako základní přístup byl z tohoto důvodu zvolen smíšený výzkum. Jde nám nejen o zjištění některých kvantitativních dat o nich, např. kolik jim je let a jaké mají vzdělání či co si osoby bez domova nejčastěji za své finanční prostředky nakupují. Autorka výzkumu chce také zjistit postoje osob bez domova, příčinu jejich propadu na ulici, jaké služby a z jakého důvodu nejčastěji vyhledávají, ale i to, jak nejlépe jim pomoci.

Podstatou kvalitativního výzkumu je přinést co největší množství informací o zkoumaném problému na základě rozsáhlého sběru dat, přičemž nemusí být předem stanovené hypotézy. V momentě, kdy nasbírání výzkumník dostatečné množství dat, začíná hledat souvislosti, na jejichž základě formuluje předběžné zprávy. Znakem pravdivosti je zjištění reprezentující skutečnost, k níž odkazuje, a jehož platnost je podpořena doklady, o které se zjištění opírá. Participanti bývají zkoumáni v jejich přirozeném prostředí (Švaříček, Šed'ová, 2014). Výhodou kvalitativního výzkumu je získání vhledu, porozumění danému jevu, vcítění se do dané situace, můžeme pozorovat chování lidí v jejich přirozeném prostředí. Jako výzkumnou metodu jsme použili případovou studii problému bezdomovectví.

U kvantitativního výzkumu získáváme objektivní důkazy v kontrolovaném prostředí a odstupu od zkoumaných osob, přičemž můžeme dojít i k zevšeobecnění. Požadavkem a nevýhodou zobecňujícího kvantitativního výzkumu je potřeba získat velké množství dat od reprezentativního výzkumného vzorku tak, aby tato data dobře reprezentovala zkoumané jevy a výzkumný soubor. Aby pak bylo možné následně přijmout či odmítnout pravděpodobnou platnost zkoumaných tvrzení pro celý výzkumný soubor (Janiš, 2014). V našem výzkumu neusilujeme o zobecnění, použijeme deskriptivní kvantitativní studii k popisu a analýze kvantifikovatelných charakteristik našeho výzkumného vzorku.

Techniky sběru dat

Podstatou kvalitativního výzkumu je přinést co největší množství informací o zkoumaném problému na základě rozsáhlého sběru dat, přičemž nejsou předem stanovené hypotézy. Použitou metodou výzkumu byl *etnografický výzkum v komunitě lidí bez domova*. V prostředí osob bez domova je nutné znát terén, vědět, kde se pohybují, bydlí, znát jejich zvyky a ochotu komunikovat (Švaříček, Šed'ová, 2014)

K samotnému sběru dat bylo použito polostrukturované interview a nezúčastněné pozorování.

Polostrukturované interview

Technika slouží k získání kvalitativního popisu charakteristik účastníků, včetně získání popisných dat o osobách bez domova. Interview bylo spojené se samotným pobytem

v terénu, během běžné hlídkové služby. K samotným rozhovorům docházelo v místě, kde se osoby bez domova právě zdržovaly. „*Interview je výzkumnou metodou, která umožňuje zachytit nejen fakta, ale i hlouběji proniknout do motivů a postojů respondenta a podle nich potom pohotově usměrňovat další průběh kladení otázek.*“ (Gavora, 2010, s. 136). Rozhovor umožňuje zachytit výpovědi a slova v jejich přirozené podobě, což je jeden ze základních principů kvalitativního výzkumu.

Pro rozhovor byla připravena osnova, která obsahovala 22 okruhů, které byly na základě vyprávění osob bez domova rozšířeny o další 2 okruhy, a týkaly se problémů, které vplynuly během samotných rozhovorů na povrch. Otázky byly rozčleněny do několika kategorií. První kategorií byly popisné otázky. Druhou kategorií byly otázky, které se vztahovaly k rodinným poměrům. Třetí kategorie se věnovala finančním otázkám spojeným s pobytem na ulici a aspektům, které komplikují lidem bez domova každodenní život. Poslední kategorií byly otázky, které zjišťovaly úroveň vědomostí o možné pomoci a podpoře. Takto shromážděná data jsme mohli zpracovat také číselně popisnou statistikou.

Otázky z osnovy pro rozhovor nebyly kladeny postupně, ale jak to dovoľovala situace, pro získání všech potřebných dat bylo nutné se i k osobě vrátit opakovaně. Samotné otázky byly tvořeny na míru dané skupině obyvatel a na základě dalších rozhovorů postupně doplňovány a rozšiřovány o další nově vyvstalá témata.

Pozorování zúčastněné a nezúčastněné

Zúčastněným pozorováním rozumíme sledování zkoumaných jevů v jejich přirozeném prostředí a ne vždy je lze realizovat. Zatímco nezúčastněné pozorování probíhá, aniž by o nás pozorování jedinci věděli a je zprostředkováno díky technickým pomůckám. Byla použita metoda otevřeného zúčastněného pozorování, kdy byli jedinci požádáni a seznámeni s prezentováním získaných dat, kdy k tomu docházelo při samotných rozhovorech (Švaříček, Šed'ová, 2014).

Nezúčastněné pozorování probíhalo během běžné hlídkové služby, v různou denní dobu po celou dobu průběhu výzkumu, přibližně 8 měsíců.

3.2.2 Volba výzkumného vzorku. Sběr dat

Osoby bez domova byly vybrány záměrným výběrem tak, aby vypovídaly něco o zkoumané skupině obyvatel, a dále také na základě místní znalosti autorky tak, aby splňovaly požadovaná kritéria a reprezentovaly zkoumaný problém (Gavora, 2010). Vzorek představuje problém lidí bez domova z velkého města. Celkem se šetření zúčastnilo 18 osob.

Stálo nemalé úsilí, energii a čas informace zjistit a zpracovat. Samotným rozhovorům předcházelo několik měsíců pozorování, komunikace, čas od času nějaká pomoc a snaha jejich situaci řešit. Bezdomovci byli vděční za to, že se o ně někdo zajímá, nestraní se jim, neodsuzuje je a stojí o to vyslechnout si jejich příběh. Trvalo však pár měsíců vybudovat si vztah založený na důvěře a vzájemném respektu.

Průběh sběru dat

Výzkumné šetření bylo zahájeno dne 1. 7. 2020. Rozhovory byly realizovány v době letních prázdnin roku 2020 zhruba ve dvouměsíčním intervalu na území města Plzně, dle místní znalosti autorky a výskytu osob bez domova. Prostředí, v němž interview probíhalo, bylo vzhledem k dané skupině obyvatel v jejich přirozeném teritoriu, stranou od ostatních osob bez domova na klidném ničím nerušeném místě. Nezbytnou součástí rozhovoru bylo získání pocitu důvěry a citlivé uchopení problematiky při mnohdy emočně vypjatých situacích spojených s negativními zkušenostmi či traumatizujícími prožitky. Jeden rozhovor trval zhruba cca 45 minut až 55 minut, některé rozhovory musely být přerušeny a kontakt s respondenty navázán znovu. Veškeré rozhovory byly uskutečňovány v prostředí klientů, tedy v jejich přirozeném prostředí. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a postupně přepisovány.

3.2.3 Etické zásady

Ve spojitosti s výzkumným šetřením je podstatnou povinností každého z nás dodržovat právo na soukromí. Osoby bez domova byly na počátku samotných rozhovorů poučeny a seznámeny s účelem a samotnou prezentací jejich životních příběhů v diplomové práci a bezprostředně před každým započatým rozhovorem byla etická stránka výzkumu

zajištěna ústním informovaným souhlasem. Osoby byly ujištěny, že v případě jakékoli pro ně nepříjemné otázky či příliš intimní otázky mohou od daného rozhovoru odstoupit. V případě rozhovoru je dodržení etických zásad otázkou důvěry a morálních kvalit výzkumníka.

3.3 Analýza získaných dat

Pro zpracování dat byla použita jak kvantitativní, tak kvalitativní analýza. Rozhovory byly doslovně přepsány a doplněny o poznámky získané pozorováním. Nejprve byly kvantifikovatelné údaje zpracovány s pomocí popisné statistiky, prezentovány v tabulkách a komentovány. Pro kvalitativní data z rozhovorů byl použit realistický přístup, při němž jsou sdělení či zápisy aktivit považovány za deskripci určitého vnějšího nebo vnitřního prožitku. V takto pojatém zkoumání čelí výzkumník nebezpečí, že bude nekriticky přebírat výroky dotazovaných, a díky tomu je nutno ošetřit triangulačními mechanismy. Je několik tipů triangulace a v tomto výzkumu byla použita kombinace přístupů. Triangulace zaručuje pestrost hledisek na zkoumanou otázku, zvyšuje záběr a dodává soudržnost. Zároveň prezentuje rozdílnost pohledů a vliv situace na výroky. Měla by pomoci objasnit plně a všestranně lidské jednání z více než jednoho stanoviska (Švaříček, Šedřová, 2014). *Jak uvádí Hendl (2005), při kvalitativní analýze jde o systematické nenumerné organizování dat s cílem odhalit témata, pravidelnosti, kvality a vztahy. Termín nenumerný se zde vztahuje jednak na data, jednak na práci s nimi (Svaříček, Šedřová, 2014, s. 207).*

3.3.1 Zpracování kvantifikovaných dat

Složení výzkumného vzorku

Bylo realizováno celkem 18 rozhovorů s lidmi bez domova ve věku od 20 do 46 let, tedy mladých dospělých a osob středního věku. Dále uvádíme jejich charakteristiky v číselném vyjádření.

1) *Věk participantů*

Tabulka č. 1

Aktuální věk osob bez domova	Počet osob bez domova	v %
20 let	1	5,6
25 let	1	5,6
29 let	2	11,1
31 let	1	5,6
35 let	2	11,1
40 let	2	11,1
41 let	3	16,6
42 let	1	5,6
43 let	2	11,1
44 let	2	11,1
46 let	1	5,6
Celkem odpovědí	18	100 %

Zdroj: vlastní šetření

2) *Nejvyšší dosažené vzdělání*

Tabulka č. 2

Vzdělání	Počet osob bez domova	v %
SOU	5	27,8
Vyučen	5	27,8
ZŠ	6	33,3
SŠ	2	11,1
Celkem odpovědí	18	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Převážná část osob bez domova dosáhla nejvýše základního vzdělání, či je vyučena, tři osoby absolvovaly střední odborné učiliště a dvě osoby středoškolské vzdělání.

3) Doba, jakou jsou osoby bez domova na ulici

Tabulka č. 3

Jak dlouho je na ulici	Počet osob bez domova	v %
2 měsíce	2	11,1
3 měsíce	2	11,1
5 měsíců	2	11,1
1 rok	2	11,1
2 roky	2	11,1
3 roky	1	5,6
5 let	2	11,1
6 let	1	5,6
9 let (s přestávkami)	1	5,6
10 let	1	5,6
15 let	1	5,6
20 let	1	5,5
Celkem odpovědí	18	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Doba, jakou jsou sledovaní participanti na ulici, se pohybovala v rozmezí od 2 měsíců až do 20 let. Přičemž zejména mladší respondenti jsou na ulici kratší čas a je tedy větší pravděpodobnost jejich znovu začlenění zpět do společnosti než v případě osob bez domova, které jsou na ulici několik let.

4) Máte partnera, partnerku

Tabulka č. 4

Máte partnera/ku	Počet osob bez domova	v %
Ne	11	61,1
Ano	6	33,3
Ne, mám psa	1	5,6
Celkem odpovědi	18	100 %

Zdroj: Vlastní šetření

Některé dotazované osoby bez domova tvoří pár. Tři dotazovaní jsou dokonce na ulici celá rodina, a to matka, druh a její syn. Přičemž syn je na ulici poměrně krátkou dobu, konkrétně 2 měsíce, kdy bydlel u matky rodičů v Tachově, ale nepohodl se s nimi, a proto je raději na ulici se svou matkou a jejím druhem. Jeden participant ostatním bezdomovcům

ani lidem nedůvěřuje a žije raději jen se svým psem. Další dotazovaní žádného partnera nemají.

Další kvantifikované charakteristiky

5) Zdravotní stav, konkrétní zdravotní problémy

Tabulka č. 5 a č. 6

Zdravotní problémy	Počet osob bez domova	v %
Ne	11	61,1
Ano	7	38,9
Celkem odpovědi	18	100 %

Zdroj: vlastní šetření

nemoci	Počet osob bez domova	v %
Epilepsie	3	30
Rakovina plic	1	10
Játra z alkoholu	1	10
Nevidomý	1	10
Nemůže na nohy	1	10
Bolest uší a hlavy	1	10
Nemá prsty	1	10
Rozštěp	1	10
Celkem odpovědí	10	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Zdravotní komplikace potvrdilo 7 z 18 dotazovaných informantů, tři bezdomovci mají epilepsii, jeden rakovinu plic, další měl problém s játry z nadbytečného pití alkoholu, jeden uvedl, že je částečně nevidomý a chybí mu prsty na nohou a jeden si stěžoval na bolest hlavy, uší a břicha, přičemž měl v dětství rozštěp, a z tohoto důvodu byl rodiči již v raném dětství umístěn do dětského domova, neboť na jeho léčbu neměli údajně peníze. Zdravotní komplikace daných osob jsou do značné míry spojeny s jejich pobytem na ulici.

6) *Žijí sami či v partě*

Tabulka č. 7

S kým žijete	Počet osob bez domova	v %
Sám	4	22,2
V partě	8	44,4
Jsem na ulici krátce	2	11,1
Se psem	1	5,6
My 3 spolu(matka,druh,syn)	3	16,7
Celkem odpovědí	18	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Převážná většina informantů upřednostňuje život v partě, kde si zároveň v případě potřeby vypomáhají, tři z dotazovaných informantů žijí pospolu, jedná se o matku, jejího syna a druhu, jeden participant lidem nevěří a žije raději jen se svým psem a čtyři participantů upřednostňují život o samotě. Do určité míry to vypovídá o tom, že někteří participantů společnost jiných osob bez domova nevyhledávají a vystačí si jen sami se sebou a ve všech těchto případech se jednalo o osoby spadající do starší kategorie osob bez domova.

7) *Máte zaměstnání, jaké máte zdroje příjmů?*

Tabulka č. 8

Zaměstnání (příjem)	Počet osob bez domova	v %
Brigáda	4	22,2
Žebrání	2	11,1
Invalidní důchod	2	11,1
Sběr papíru	3	16,7
Sběr mědi	2	11,1
Vybírání popelnic	3	16,7
Podpora po propuštění z vězení	2	11,1
Celkem odpovědí	18	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Dotazovaní participantů jsou ve většině případů nezaměstnaní, čtyři osoby bez domova mají brigádu, dvě osoby bez domova preferují jen žebrání, další dvě osoby pobírají

invalidní důchod, pět osob bez domova žije z finančních prostředků obdržených za sběr papíru a mědi a dva participanti pobírají podporu po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Zde je do značné míry vidět, že osoby bez domova žijí z velmi malých finančních prostředků a je třeba vzbudit v nich snahu o nalezení vhodného zaměstnání a zájem o uplatnění na trhu práce a tím finanční nezávislost.

8) *Jaké vyhledávají služby*

Tabulka č. 9

Jaké vyhledáváte služby	Počet osob bez domova	v %
Charita	10	47,6
K Centrum	5	23,8
Point	2	9,5
Žádné	4	19
Celkem odpovědí	21	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Mezi sledovanými lidmi bez domova je nejpočetněji navštěvována Charita 47,6 %, dále K Centrum 23,8 % a Point 9,5 %, ale jsou i tací, kteří žádnou pomoc nechtějí a nevyhledávají. Tři dotazovaní participanti uvedli více možností. Až na pár případů je vidět, že jsou participanti obeznámeni, na koho se obrátit a kde hledat tolik potřebnou podporu a pomoc. Důvodem proč mezi osobami bez domova nebyla uváděna noclehárna, může být skutečnost, že se nemusejí podřizovat stanoveným opatřením a omezením v podobě absence alkoholu a mohou si spát, do kdy chtějí.

9) *Jak řešíte hygienu?*

Tabulka č. 10

Jak řešíte hygienu	Počet osob bez domova	v %
Na charitě	5	27,8
V K Centru	5	27,8
V Přehradě	1	5,6
V řece	2	11,1
U rodičů	1	5,6
U kamaráda	1	5,6
Neřeším	1	5,6
Point	2	11,1
Celkem odpovědí	18	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Nejvíce dotazovaných navštěvuje kvůli hygieně K centrum celkem 27,8 % a Charitu 27,8 %, následně Point 11,1 %, jeden dotazovaný uvedl, že hygienu neřeší vůbec, tři participanti se koupou v řece či na přehradě. Dva dotazovaní mají tu výhodu a komfort, že jim poskytne soukromí na nezbytnou hygienu kamarád či rodiče. Kromě jednoho dotazovaného, který hygienu neřeší, jsou všichni participanti obeznámeni s tím, kde tolik nezbytnou a potřebnou hygienu vykonat.

10) *Nocleh převážně v zimním období*

Tabulka č. 11

Nocleh v zimě	Počet osob bez domova	v %
Stan	8	44,4
Maringotka	1	5,6
Charita	3	16,7
Vrak vozidla	1	5,6
Squot	1	5,6
Bývalý objekt sběrného dvora	3	16,7
Ještě nezažil, jinak stan	1	5,6
Celkem odpovědí	18	100 %

Nocleh převážně v zimním období ve většině 44,4 % případů řeší osoby bez domova ve stanovém městečku ve stanech, někdo vyhledává služeb Charity 16,7 % a platí si noclehárnu, jeden 5,6 %, nocuje ve squatu, další přebývá ve vraku vozidla 5,6 %, jeden v maringotce 5,6 %, tři dotazovaní bydlí v bývalém objektu sběrného dvora 16,7 %, v blízkosti konečně trolejbusu, který se shodou okolností pár dní po uskutečněných rozhovorech z důvodu četných stížností občanů zapečetřoval. Budova je vedena jako objekt občanské vybavenosti, kdy se jedná o budovu a plot, kterou si otevřeli a následně zde tito bezdomovci přebývali neoprávněně. Objekt se konkrétně dne 16. 07. 2020 v době od 8:03 do 11:10 hod. zapečetřoval a zavařoval pracovníky správy statku, a to na popud četných stížností občanů ohledně neoprávněného zakládání ohýnků v blízkosti parku, značného nepořádku a velkého hluku zejména v nočních hodinách.

11) Ví o vaší situaci někdo z rodiny?

Tabulka č. 12

Ví rodina o vaší situaci	Počet osob bez domova	v %
Ne	6	33,3
Ano	8	44,4
Stydím se	2	11,1
Ano pomáhají mi vyprat	1	5,6
Nevím	1	5,6
Celkem odpovědí	18	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Dotazovaní participanti ve většině případů uvedli, že je rodina s jejich stavem obeznámena 44,4 %, někteří uvedli, že jejich rodina nemá o jejich situaci ponětí 33,3 %, a to z důvodu vlastního studu, což uvedlo 11,1 %. Jeden participant uvedl, že neví a ani se o to nezajímá, v podstatě je mu to lhostejné, neboť by mu stejně nikdo z rodiny nepomohl. Zde je otázkou, do jaké míry jsou rodiny participantů obeznámeni s jejich danou situací a životem na ulici a zda jsou rodiny ochotny participanty v jejich složité životní situaci podpořit a pomoci jim.

12) Nabídl vám někdo pomoc?

Tabulka č. 13

Nabídl vám někdo pomoc (kdo)	Počet osob bez domova	v %
Nikdo z rodiny to neví	3	10
Rodina	6	20
Sociálka	2	6,7
Kamarádi	1	3,3
Nikdo	3	10
Občas mi dají jídlo	4	13,3
Terénní pracovnice	4	13,3
Občas mi dají peníze	4	13,3
Nechci nikoho obtěžovat	1	3,3
Nikoho jsem se o ní neprosil	1	3,3
Odmítl jsem, nikomu nevěřím	1	3,3
Celkem odpovědí	30	100 %

Zdroj: vlastní šetření

V tomto případě využilo několik dotazovaných participantů více možností, neboť se mu dostává ze strany okolí pomoci od více lidí. Většina dotazovaných má ve svém okolí lidi, kterým není jejich život lhostejný a snaží se jim pomoci, ať už poskytnutím finančních prostředků či nákupem běžných potravin. Několika dotazovaným pomáhají i rodinní příslušníci nebo kamarádi. Nezapomněli zmínit ani terénní pracovnice nebo zaměstnance správy sociálního zabezpečení. Mezi lidmi bez domova jsou ale i ti, kteří jakoukoli pomoc odmítají, neboť nikomu nevěří, nebo nechtějí nikoho obtěžovat a jsou přesvědčeni, že se o sebe dokáží postarat sami.

13) Jak byste si představovali pomoc okolí?

Tabulka č. 14

Pomoc okolí (jejich představa)	Počet osob bez domova	v %
Nevím	6	50
Nenadávat nám	1	8,3
Potřeba respektu	2	16,6
Odpuštění dluhů	3	25
Celkem odpovědí	12	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Další otázka byla pokládána až posledním dvanácti dotazovaným, neboť při samotných rozhovorech vyplynula jako další možná otázka. Většina dotazovaných participantů si neumí představit, v čem konkrétně by měla spočívat pomoc jejich okolí, konkrétně 50 %. Tři participant uvedli odpuštění veškerých dluhů 25 % a možnost začít úplně od začátku, což byli přesvědčeni, že by jim to do značné míry pomohlo, začít žít opět normálním způsobem života. Další participant žádnou pomoc nechce, neboť nemá zapotřebí, aby mu to pak někdo vyčítal, neboť se setkal s velmi negativními reakcemi okolí na svou osobu a další dva dotazovaní vyžadují zejména slušné chování a respekt okolí, neboť nemají s lidmi kolem sebe dobré zkušenosti.

14) Co si nejčastěji za finanční prostředky kupujete?

Tabulka č. 15

Za co utrácíte	Počet osob bez domova	v %
Jídlo	11	36,6
Alkohol	10	33,3
Jídlo pro psa	2	6,7
Léky	1	3,3
Cigarety	4	13,3
Hygiena	1	3,3
Nemám peníze, sbírám co najdu	1	3,3
Celkem odpovědí	30	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Jednou z nejčastějších odpovědí byly potraviny 36,6 % a alkohol 33,3 %, dále cigarety 13,3 %, ale dva participanti uváděli i jídlo pro svého psa 6,7 %. Jedna z dotazovaných žen bez domova uvedla hygienu a léky a jeden z dotazovaných uvedl, že nemá peníze a živí se tím co na ulici najde. Zde je zarážející srovnání zejména položek jídlo a alkohol, neboť alkohol uvedlo jen o jednu osobu bez domova méně. Což v podstatě vysvětluje skutečnost, proč nejsou poskytované služby osobami bez domova vyhledávány.

15) *Jak si myslíte, že vás vnímá vaše okolí*

Tabulka č. 16

Jak vás vnímá okolí	Počet osob bez domova	v %
Normálně	1	5,6
Blbě, řeknou mi jdi pracovat	1	5,6
Víceméně dobře	1	5,6
Dobře	4	22,2
Nevím	2	11,1
Špatně, když to vidím	2	11,1
Jak kdy	2	11,1
Jako nuzáka, jako odpad	1	5,6
Že jsem blbá a hodná	1	5,6
Většinou si stěžují	1	5,6
Nic moc	1	5,6
Vnímá mne pozitivně	1	5,6
Celkem odpovědí	18	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Zmiňovaná otázka měla nastínit pohled osob bez domova na jejich současnou situaci, a to, jak je vnímá jejich široké okolí. Pět dotazovaných se přiklání k tomu, že spíše negativně a devět dotazovaných uvedlo, že si myslí, že spíše víceméně dobře, dva participanti odpověď nevěděli.

16) Co vás dostalo na ulici?

Tabulka č. 17

Co vás dostalo na ulici	Počet osob bez domova	v %
Alkohol	5	27,8
Drogy	1	5,6
Propuštění ze zaměstnání	1	5,6
Rozvod	2	11,1
Zdravotní stav	1	5,6
Vyhození z domu	1	5,6
Propuštění z výkonu trestu	1	5,6
Krádeže a drogy	1	5,6
Ztráta zaměstnání a Covid	2	11,1
Dětský domov a ústav	1	5,6
Ztráta Občanského průkazu	1	5,6
Pracovní agentura	1	5,6
Celkem odpovědí	18	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Do současné situace přivedl několik participantů alkohol 27,8 % a někteří jako příčinu své současné situace uvedli ztrátu zaměstnání spolu se související situací Koronaviru 11,1 %, což ukazuje, že jsou na ulici vzhledem k současné situaci poměrně krátkou dobu. Dále uváděli jako příčinu svého bezdomovství drogy 5,6 %, rozvod 11,1 %, svůj zdravotní stav 5,6 % a nemožnost najít si díky němu zaměstnání, propuštění z výkonu trestu odnětí svobody 5,6 %, vyhození z domova 5,6 %, situaci spojenou s prací pod pracovní agenturou 5,6 %, ale i opuštění Dětského Domova 5,6 % a nemožnost najít uplatnění na trhu práce. V podstatě se jedná o příčiny bezdomovectví zmíněné v teoretické části práce, vyjma stávající situace spojené s onemocněním Covid 19.

17) *Jste se svým životem spokojeni?*

Tabulka č. 18

Jste spokojen/a se svým životem	Počet osob bez domova	v %
Ano	3	16,6
No jasně, že ne	3	16,6
Je prostě takovej	1	5,6
Nejsem	7	38,9
Jak kdy, tak napůl	2	11,1
Musím být	1	5,6
Nevím	1	5,6
Celkem odpovědí	18	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Překvapující byly odpovědi na otázky týkající se spokojenosti s jejich současnou životní situací, kdy kladnou odpověď uvedlo 16,6 % participantů, zápornou odpověď uvedlo 55,5 % participantů. Dva dotazovaní jsou se svojí současnou situací smířeni a berou ji tak, že musí být, a že je život zkrátka takový. Dva uvedli, že tak napůl, že by na tom mohl být mnohem hůře a jeden dotazovaný uvedl, že neví. Zde musím konstatovat skutečnost, že z výzkumného šetření a zkušenostmi s výkonem praxe na Charitě vyplynulo, že osoby, kterými je hojně navštěvována Charita jsou vesměs všechny se svým životem spokojeny, na rozdíl od osob, které služby tolik nenavštěvují.

18) *Máte nějaké dluhy*

Tabulka č. 19

Dluhy	Počet osob bez domova	v %
Ne	4	22,2
Ano	14	77,8
Celkem odpovědi	18	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Ukázalo se, že ve většině případů 77,8 % jsou osoby bez domova zadlužené, dluhy pak nemá jen 22,2 % participantů. Konkrétní výše a příčina dluhu rozebrána v následující tabulce č. 20.

Tabulka č. 20

Výše dluhu	Počet osob bez domova	%
Cca přes 50 tisíc na výživném	1	4,5
V řádech 100 tisíc, přesně nevím	5	22,8
Exekuce	2	9,1
Hodně, přesně netuším	1	4,5
1 400 000,- tisíc	1	4,5
Cca 500 000,- tisíc	1	4,5
Cca 200 000,- tisíc	1	4,5
Hrozně velké dluhy	1	4,5
Záchytka, revizoři	1	4,5
Krádeže	1	4,5
Zdravotní pojištění	1	4,5
Insolvence	2	9,1
MHD	2	9,1
Pokuty od policie	1	4,5
Půjčky	1	4,5
Celkem odpovědí	22	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Na otázku zabývající se dluhy odpovědělo 77,8 % participantů kladně a 22,2 % participantů záporně. Výše jejich dluhů se pohybovala v rozmezí od 50 tisíc po 1 400 000,- jeden milion čtyři sta tisíc, participanté zmiňovali jako příčinu svých finančních potíží umístění na protialkoholní záchytnou stanici 4,5 %, dluh na zdravotním pojištění 4,5 %, pokuty za jízdu na černo v MHD 9,7 %, pokuty od policie 4,5 %, ale i půjčky 4,5 % a jejich následné nesplácení. Někteří využili více možností, neboť jim dluhy nezpůsobil jen jeden problém. Dle zjištění je jízda na černo a následné exekuce problémem trápící skoro všechny osoby bez domova.

19) Podporujete se mezi sebou vzájemně?

Tabulka č. 21

Podporujete se vzájemně	Počet osob bez domova	v %
Ano	16	89
Ne, kdo si co vydělá	1	5,6
Jak kdo	1	5,6
Celkem odpovědí	18	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Většina osob bez domova je ochotna si mezi sebou vzájemně vypomoci 89 % a berou to jako samozřejmost, neboť kdo jiný, by jim měl prvořadě požadovanou pomoc poskytnout než ony samy mezi sebou, jen malé procento osob 11 % se o své finanční prostředky nechce dělit či je názoru, že kdo co vydělá, to má.

20) Využil byste možnost žít opět běžným životem?

Tabulka č. 22

Využil byste možnost žít jinak	Počet osob bez domova	v %
Ano, dobrým způsobem	3	27,3
Ano, snažil bych se	1	9,1
Ano, nebyla bych tak blbá	1	9,1
Zkusil bych to	2	18,2
Ne, zvládnou to sám	2	18,2
Ano a poděkoval bych	1	9,1
Nevím	1	9,1
Celkem odpovědí	11	100 %

Zdroj: vlastní šetření

S odpovědí nad touto otázkou mnozí váhali, než odpověděli. Potřebovali nějaký čas na promyšlení odpovědi a přišla jim to jako velmi těžká otázka, neboť nad touto situací nikdy nepřemýšleli. Což vypovídá o skutečnosti, že nepředpokládají, že by se někdy v jejich životě mohlo něco v lepším slova smyslu změnit, byť se následnou odpovědí ukázalo něco jiného, kromě 27,3 % dotazovaných participantů by dotazovaní využili možnost žít jinak a začít se svým životem od začátku a jinak 72,7 %.

3.3.2 Zpracování kvalitativních údajů

Osoby bez domova, jež rozhovory poskytly, jsou na ulici v období od 2 měsíců do 20 let. Ti, kteří jsou na ulici kratší dobu, nemají vesměs žádné **zdravotní problémy**, ti co jsou na ulici více jak 10 let, si stěžují i na vleklé zdravotní problémy, jako je epilepsie, rakovina plic, bolesti hlavy a uší, špatná játra z důvodu nadměrného užívání alkoholu či absence článků prstů v oblasti dolních končetin z důvodu umrznutí při přenocování venku v zimních měsících.

Informacemi získanými v interview bylo zjištěno, jak se i v některých případech ukazuje, že někteří lidé jsou i **vůči lidem bez domova** benevolentní a občas jim podají pomocnou ruku a poskytnou pomoc. „*No bola jedna pani v Rokycanoch a ta mi sobrala domou spát s manželom, dali mi večeri, i snídani ráno, já chci sám sobě pomoc, ne od druhých, já se stydím, hambím sa, já jsem byl rád, že jsem v teple, bylo minus 17 venku a policajti nás vyhnali, ale to bolo ještě dávno skoro, nejsem prvýkrát na ulici, ale já se za to velmi hambým.*“ (pan A, občan Slovenska). Z výše uvedené odpovědi plyne, že ne všichni ve společnosti nahlíží na osoby bez domova stejným způsobem a je vidno, že někteří mají srdce na správném místě, jak se ukázalo u zmiňované paní. (Pan E) nevěří lidem, a proto jakoukoli pomoc okolí odmítá: „*Jo nabídli mi pomoc, ale odmítl jsem to, protože nemůžeš nikomu věřit dneska, v dnešní době a z rodiny ne*“ Zde je vidět, že z pána mluví špatné zkušenosti a na pomoc okolí není zvyklý a z tohoto důvodu ji i odmítá. (Pan K) „*No určitě, lidi jsou hodní ještě, no někdo to zneužívá, jsou to idioti no.*“ Pan K. má, jak je vidno dobré zkušenosti a sám si je vědom toho, že některé osoby bez domova na nabízenou pomoc hřeší a občas ji zneužijí a z toho plyne, že je poté o to méně okolím pomoc nabízena. (Paní G) „*No akorát třeba někdy někdo k nám přijde a dá nám třeba dvě stovky, ať si něco koupíme a takhle, jinak ne.*“ Paní G je na ulici spolu s drogově závislým druhem a svým synem poměrně krátkou dobu, a přestože se jedná o občanku menšiny, jsou někteří lidé ochotni ji pomoci. (Pan V) „*Jo, když se hrabu v popelnici, tak ke mně přijdou cizí lidi a dají mi peníze, třeba stovku.*“ Jak se ukazuje, není finanční podpora ze strany lidí výjimečná, ale jedná se o poměrně častý akt pomoci. (Pan M) „*X krát mi nabídli pomoc a dycky jsem je zklamal.*“ (Paní S) „*Ted'kom sem chodí teréňačky, tak se mi snaží pomoct.*“ (Pan T) „*Jo tak někdo nám přinese třeba jídlo, nebo tak a rodina akorát kdy jsem šel*

z kriminálu, tak mi dali nějaká prachy, seděl jsem za sprejerství.“ (Pan D) „Jo jakoby terénní služba a docházím do K Centra a rodina se jakoby bojí, protože mám docela hodně dluhů, tak se bojí exekuce, ale už jsou i docela hodně starší, ale jezdí sem za mnou jednou měsíčně a dávají i třeba dvě stě a koupí mi třeba jídlo a takhle.“ V mnoha případech se jedná o pomoc okolí, ale i rodinných příslušníků, kteří z nedostatku důvěry a zklamání nedokáží poskytnout jinou podporu nežli tu finanční.

Na ulici může skončit v podstatě každý z jakéhokoli důvodu, neboť je to **nakumulování mnoha příčin**, v podstatě nikdy není jen jediný problém, jak odpovídá 29 letý číšník (pan D): *„Jsem vyučený číšník, SOU Gastronomické, dělal jsem to 3 roky a pak jsem začal nějak brát víc drogy, takže sem přišel o práci a pak už jsem dělal jakoby jenom přes agentury a pak jsem odjel do Prahy a tam jsem začal ještě víc brát drogy a tady jsem nějak práci nemohl sehnat, spíš jsem si ji ani nehledal, protože jsem potkal kamarády tady. Jsme bydleli ve stanech a pak jsem začal docela hodně pít alkohol.“* U pana D je možno vidět, že jednotlivé příčiny spolu souvisejí a jedna předchází druhou, z čehož je pak bez pomoci velmi nelehké najít východisko. Další z uvedených 25 letý (pan M) vypovídá, že se dostal na ulici: *„No s mojí blbostí, ztratil jsem občanku a bez občanky se nemůžete zaměstnat, pracuji na tom, abych ji měl, když se člověk ožere, že jo, tak ji ztratí. Včera jsem se byl ptát na práci a čekám jenom na tu občanku.“* (Paní S) se do současné situace dostala z důvodu rozvodu, jak sama uvádí: *„No tím, že jsem se rozvedla s bývalým manželem a místo toho, aby mi pomohl najít nějaký bydlení no, tak jsem radši odešla já. Bývalý manžel o tom ví, že jsem na ulici a je mu to úplně jedno.“* (Pan S), který žije v partě s (Paní S) odpovídá: *„Hm byl jsem jako grázl hroznej, takže jsem dělal třeba tuto, takže jsem se dostal sám, seděl jsem za čorky a za tuto, ale už jsem dvanáct let čistej, jako pohoda. Naposledy jsem seděl před těma dvanácti lety.“* (Pan A) občan SVK se do současné situace dostal díky Koranoviru, jak uvádí: *„No hlavně díky koronaviru jsem přišel díky němu o zaměstnání, chtěl bych změnit práci, lebo já se neviem a po tom koronaviruse se stalo to, že som sa nemohol dostat ani na Slovensko.“* (Pana E) dali rodiče z důvodu nemoci a drahé léčby již v dětství do ústavu, jak vypráví: *„Dětský domov a ústav, pak pasták, ale od mala jsem se tam jako už ocitnul, kuli nemoci, mám rozštěp, neměli na to peníze, takže stát platil, jsem na ulici už patnáct let, bude mi 29 let a jsem vyučenej farmář, kdyby to šlo, tak by sem šel do práce, změnil bych život, pokavád' by byla možnost a založil si rodinu a zpátky svoje*

dítě a žil bych normálně už. Na základě uvedené skutečnosti se autorka ptá, kolik má děti a jak o ně přišel. *Mám jedno dítě, a to je ve Stankově, tam můj syn vyrůstal a tam žila moje holka, která už umřela.*“ Mnohé z uvedených rozhovorů jsou opravdu srdcervoucí a těžko se mi hledala slova, která by vyjádřila tolik potřebnou podporu.

Zde můžeme vidět, že do takovéto situace se může dostat za určitých podmínek každý, a někdy ne ani vlastním přičiněním. Žijeme v sociálně nespravedlivé době, kde nemá každý občan stejné podmínky a společnost je z mého úhlu pohledu celkově nastavena na zisk. Ztrátu mnozí nejsou schopni přijímat, a tudíž nejsou schopni přijmout ani to, že někdo ztratil domov, nebo zázemí a zjednoduší si to tím, že jej odsoudí. Ztráta něčeho je oproti zisku něco špatného a odsouzeníhodného a pro většinu společnosti nepřijatelného. Přičemž hlavní hodnoty tkví v něčem jiném než v bohatství, zisku či majetku. Někteří jsou zlí a bezohlední a vidí jen sebe a své zájmy, vůči ostatním nemají úctu a pokoru a většinou to pak odnesou ti slušní a poctiví lidé. Proto jsem velmi ráda, že jsem měla možnost vyslechnout i jiné příběhy než jen ty, kde nejsou ostatní ochotni podat pomocnou ruku.

A jak konkrétně by si představovali **pomoc okolí** dotazovaní participanti?

(pan S) uvádí: *„To je těžká otázka, to se musím zamyslet drobet, kdyby třeba mi ty dluhy odpustili, tak třeba bych měl motivaci jít do té práce, že jo. No jako nemám prostě teďkom důvod to měnit, mám exekuce a všechny prachy by mi hned sebraly.“* U pana S je možno vidět, že nemá potřebu pracovat a svůj život nějakým způsobem měnit, neboť v případě stálého zaměstnání by o značnou část příjmů díky exekuci přišel. (pan K) si spolu s dalším bezdomovcem stěžuje na nerespektování jeho osoby a netoleranci okolí *„Já vlastě nepotřebuju, mně stačí, když se lidi budou chovat slušně, to je všechno.“* (pan G) *„No nevim, tak asi aby nevim, když člověka vidí, tak asi aby nenadávali, nebo něco.“* Pro (Pana S) by pomoc jeho okolí spočívala zejména v odpuštění dluhů *„To je těžká otázka, to se musím zamyslet drobet, kdyby třeba mi ty dluhy odpustili, tak třeba bych měl motivaci jít do té práce, že jo, no jako nemám prostě teďkom důvod to měnit.“* Další z bezdomovců jakoukoli pomoc okolí odmítá. *„No asi jako v ničem, protože já bych ani nechtěl, no protože jako potom poslouchat jako aby mi pak něco vyčítali to ne jako, to já si poradím sám, smích“* (pan J). Jeden z bezdomovců dle jeho odpovědi, již zjevně nepočítá s návratem do běžného způsobu života a společnosti. *„No kdyby šlo tohle to, tak město by*

mohlo udělat něco dobrého, pro takovéhle lidi jako jsme my, aby třeba udělali něco v ústraní, jo může to být u lesíka, nebo to, ale aby něco udělali, aby měli lidi klid a aby si nestěžovali, my děláme bordel no, jak který teda, my jsme v klidu.“ (pan E). „No jak by som sa zachoval, chcel by som mu to vrátiť finančne a poďakovať, veľmi poďakovať.“ (pan A). Mnoho lidí bez domova nemá důvod své chování vůči společnosti měnit, neboť se nesetkalo od ostatních s respektem a úctou, a tudíž se chovají stejným způsobem, tedy se řídí tím, to, co vysíláš, to se ti vrátí.

Uvedená skupina obyvatel je většinou **vůči sobě vstřícná**, a když jednomu dojdou finanční zdroje, vzájemně se snaží podporovat a o mnohé se dělí. „*Jo, to máme asi každej žebrák, to má bejt takhle no, pokavad' je člověk na ulici, tak si má pomáhat navzájem, a ne to nechávat, takhle to dycky bylo a bude“ (pan E). „No jasný jasný, to je jasný, prostě jednou má ten, jednou ten“ (pan S). „Jo jo pomáháme si, když někdo prostě přinese nějaký jídlo, tak to jo no, rozdělí se“ jak uvádí (pan D). Jedna z bezdomovkyň, která žije s mladším partnerem, spolu s ostatními se o své finanční prostředky dělí nedobrovolně. „*Podporujem, hlavně mě má každej rád, když beru důchod, řeknu to, tak jak to je na plnou hubu, to mě všichni mají tady pak rádi, to mě miluje každej. Přesně, protože ví, kdy ho beru, kdybych jim to nechtěla dát, tak jsou tady třeba lidi, který vám daj přes hubu“* Snažila jsem se paní pomoci a vysvětlit ji, že nemusí žít takovýmto způsobem života a nasměrovat ji správným směrem, bylo vidět, že je ráda, že o ní někdo jeví zájem a snaží se jí pomoci, ale zároveň bylo z jejího chování patrné, že si mne vyslechla, ale radami se řídit nehodlá. (paní S). „*Jo, to máme asi každej žebrák, to má bejt takhle no, pokavad' je člověk na ulici, tak si má pomáhat navzájem a ne to nechávat, takhle to dycky bylo a bude.“ (pan E). Pomoc poskytla i sama jedna z bezdomovkyň (paní S), která na základě důvěry vzala ke svému kamarádovi (kde vykonávala pravidelnou hygienu) jednoho ze svých kolegů: „*Chodim tady kousek mám kamaráda, tak chodim ke kamarádovi, já jsem tam ted' byla, ale sama jsem si to posrala, protože jsem tam vzala tady toho jednoho kolegu a to jsem neměla dělat, protože ten kamarád sbírá mince zlatý a on mu tam ten kolega všechno vzal a dělá to 180 tisíc, tak ted' čekám, co se bude jako dít, tak se nedivím, že už mi tam nechce pustit.“***

Většina osob bez domova je **vůči budoucnosti skeptická**, jak vypovídá odpověď na otázku, co by udělali ve svém životě jinak? Někteří ani nedokáží smysluplně odpovědět,

neboť jsou se svým životem vlastně spokojeni, protože jak se ukazuje, zvláště ti mladší jedinci jiný život nepoznali. U starších osob bez domova je odpověď spíše rezignací a vyrovnáváním se s danou skutečností. „*Já ani nic, asi jsem jako spokojenej, jednou jsem nahoře, jednou dole no.*“ (pan J). „*Jo jako jo jako, v tuto chvíli jsem spokojen, protože mám to tak daný, že puđu dál, neshnuju tady prostě.*“ (pan K). (pan E) uvádí „*Někdy jo, někdy ne no, záleží jak kdy.*“ (pan M) „*Spokojenej, nespokojenej, je prostě takovej no, jak jsem si ho udělal, takovej ho mám, snažim se to řešit no, mám přítelkyni a psa, takže.*“ (pan L) „*Jo celkem ano, může být ještě hůř.*“ (pan R) „*Ano jsem, nestěžuju si.*“ (pan G) „*To se dá říct jo i ne, nevim no, to je těžko takhlen říct, nevim.*“ Jsou i tací, kteří již na život rezignovali (pan D) „*Ustřelím si palici a pak hned budu spokojenej.*“ (pan J) „*No asi jako v ničem, protože já bych ani nechtěl, no protože jako potom poslouchat jako aby mi pak něco vyčítali to ne jako, to já si poradím sám, smích.*“

Mezi participanty jsou ale i osoby, které jsou na ulici poměrně krátkou dobu a chtějí se svým životem něco dělat. Na otázku, jak by se zachovali, v případě možnosti **žít opět normálním životem** odpovídají. (pan V) „*Dobrym způsobem, bych toho využil a možnost přijal.*“ (paní G) „*No asi bych už asi nebyla tak blbá, jako jsem byla dřív, vrátila bych se zpátky do práce, jsem z Tachova a táta mi ji tam sehnal na technických službách, tak čekáme, než nás vezmou, trvá to asi týden no. Chceme jít i se synem a partnerem.*“ (syn 20 let i partner 31 let jsou na ulici s paní, partner je dlouhodobě drogově závislý, poznali se na ulici). (pan S) „*No využil bych to, pokud bych to nemusel platit, protože kdo by chodil já nevim za 5 tisíc do práce, že jo*“ (pan A) „*No jak by som sa zachoval, chcel by som mu to vrátit finančne a poďakovat, veľmi poďakovat.*“ Jak se ukázalo, většina osob bez domova by se chopila šance a začala tzv. od píky, znova od začátku. A co konkrétně by ve svém životě udělali jinak? (Paní S): „*Jinak bych se vrátila do toho života, co jsem vedla předtím, já jsem vlastně ztratila i své dvě děti, mám kluka a holku jemu je 25 let a jí je 22 let. Oni vědí, že jsem na ulici, nejsem s nima v kontaktu, mrzí mi to, ale chtěla jsem obnovit kontakt, ale děti nechtěj a já je nemůžu nutit.*“ (Pan T) se začne smát a poté povídá: „*Hodně vid', to snad radši nechtějte vědět, takhle jo, já jsem vyrůstal na Plzni jihu, Brdské lesy, Spálené Poříčí, tam se narodila moje maminka v Mýtově a potřebuji prostě vypadnout*“ poté se projevily u pána velké emoce a začal plakat „*To víte, jsem ve znamení raka, tak jsem citlivej.*“ (pan M) „*Kdybych na to měl odvahy, tak spáchám sebevraždu.*“

Byly ale i osoby co na danou otázku nedokázaly smysluplně odpovědět, nevěděly, neboť vlastě jiný život nezažily. (pan E) „*Já nevím, asi nebral drogy, fakt nevím.*“ (Paní G), která žije se svým druhem a svým synem na ulici teprve několik měsíců uvádí: „*Udělal bych hned, vrátila se asi zpátky někam jinam do práce, ale v Plzni tady už ne. Jsem z Tachova a tam bych se taky vrátila.* Jak již bylo uvedeno výše. „*Můj táta mi hledá práci v Tachově, no sehnal nám tam, ale ještě musíme počkat, než nás vezmou, protože to trvá asi tejdenn nebo dva, na technický služby, tak uvidíme no.*“ Do Plzně přišla paní G za prací díky agentuře, díky níž se, jak tvrdí do současné situace i dostala. „*No kvůli agentuře, no odešli jsme z agentury, protože nás tam prostě šikanovali, nebo nevím, jak to říct, ne spíš jeho (druha) ale spíš mně, víc k tomu asi nic.*“ Příjem momentálně rodina nemá žádný a žijí z toho, kdo jim co dá, co najdou na ulici a odevzdáváním papíru. „*Nám posílá jeho máma peníze (druh), když takhle potřebuje, jinak chodíme na charitu a dycky každé měsíc tam dostáváme potraviny a chodíme se tam koupat, prostě všechno. Ted' zatím jinej příjem není, chtěli jsme chodit do lesa na borůvky, ale nemůžeme tady zatím nikde najít, kde to tady roste.*“ Na to konto se mi ptá, ať ji poradím, kde se dají borůvky nasbírat, aby je mohli prodávat.

Dvě Interview byla realizována v prostředí před Charitou. Nepotkat muže přímo tam, nepoznala by autorka, že jde o osoby bez domova.

Následující individuální příběhy ilustrují okolnosti a příčiny situací osob bez domova.

Individuální příběhy

Muž 1

Muž uvedl, že pochází ze Severních Čech, je mu 40 let, narodil se ve znamení Vah a pochází z úplné rodiny. Má 2 nevlastní sourozence bratra a sestru. Patnáct let žil se svojí partnerkou a poté spolu dva roky tvořili manželský pár. V současné době je rozvedený. Má dvě děti, staršímu synovi je 20 let a mladšímu 15 let. Starší syn je nevlastní a spolu s jeho matkou se o něj staral od jeho 5 let.

Uvádí, že v roce 2010-2012 se jeho příjmy pohybovaly v rozmezí cca 50 tisíc korun i více. O bývalé manželce mluví velmi pěkně, jediné, co na ní vytknul, je její přílišná marnivost a utrácení. Neuměla prý hospodařit s penězi. Po rozvodu nechal manželce byt i vše ostatní a odešel jen s tím, co měl momentálně na sobě. Jeho rodiče se často hádali, jinak se jednalo o

fungující rodinu, otec pracoval jako dispečer u dopravních podniků, matka v chemické továrně, jako operátorka. Momentálně je matka v invalidním důchodu a otec již ve starobním, neboť mu je 70 let.

Sám pan K uvádí, že je vyučen a nějaký čas studoval i střední školu, tu ovšem přerušil z důvodu zaměstnání v prosperující holandské firmě, kde dosahoval velmi vysokých výdělků. Pracoval jako vedoucí výroby a měl pod sebou 120 zaměstnanců. Z firmy odešel po 14 letech z důvodu rozchodu s jeho partnerkou, neboť ve firmě také pracovala a nezládal po psychické stránce ji každodenně vídat. Z důvodu složité životní situace se pokusil v únoru letošního roku o sebevraždu, jak sám říká tzv. intoxikací organismu, návod si prý našel na internetu. Do půl hodiny vypil 12 litrů vody. Našla ho Městská policie a byla mu přivolána rychlá záchranná služba. Ta ho následně převezla na psychiatrii, kde strávil asi týden. Poté ho vzala jeho přítelkyně zpět, pod podmínkou, že ji řekne celou pravdu o jeho životě, když ji řekl, že mu hrozí exekuce, definitivně se s ním rozešla. Z těchto důvodů odešel v září roku 2019 do ciziny, konkrétně do Francie. Chtěl zde začít nový život, odejel bez finančních prostředků jen s penězi na cestu. Vydržel zde necelé 3 týdny, bydlel u místních lidí, s kterými se seznámil. Co se týká obživy, vypomáhal u nich doma a za to dostával najíst. Bylo mu tam velmi dobře, ale zastesklo se mu po domově a prožíval stavy úzkosti, právě z tohoto důvodu se rozhodl vrátit zpět do Čech. Po příjezdu byl okraden o všechny doklady.

V současné době má zažádáno o nový občanský průkaz. Maminka mu údajně po jeho žádosti pomohla a poslala peníze na poštu, bohužel si je na prozatímní doklad nemohl vyzvednout, a tak je poslali zpět. Po získání všech potřebných dokladů a po uklidnění celé situace ohledně koronaviru se chce vrátit zpět do Francie, možná do Německa, ale to je otázka daleké budoucnosti. Rád totiž poznává kultury a chce vyzkoušet vše, co se týče místních jídel. Velmi ho prý zajímá historie. Lákalo ho jít k armádě, ale bohužel je na to již starý, neboť požadovaný věk pro přijetí je prý do 30 let. V současné době je zcela bez finančních prostředků a do Plzně se rozhodl jít z důvodu velké nabídky na pracovním trhu. Tři dny pobýval na autobusovém nádraží, poté vyhledal pomoc v nízkoprahovém denním centru v domově sv. Františka v Plzni. Co se týká dluhů, uvádí, že má dluh ve výši pár set tisíc, neboť platil hotově za byt, v němž bydlel s manželkou, na což si musel finanční

prostředky půjčit a poté si pořídil i auto na splátky. Auto mu již sebrali, a to z důvodu nesplácení. Zbytek dluhu mu vznikl jeho závislostí na sázení sportovních zápasů, zejména těch míčových, jako je basketbal, házená, badminton. Na svém herním účtu měl kolem 110 tisíc, prý to bylo velmi výnosné, ale jeho účet mu údajně vykradli.

Svůj život chce změnit a uvádí, že co zkazil, může napravit a uvidí, kam jej to dál posune. V současné době se s nikým z rodiny nevidá. Starší syn se mu prý ozval, jen když potřeboval peníze a mladší je údajně naočkován bývalou manželkou. Se svým otcem se nestýká již řadu let a s matkou jen zcela výjimečně. Ztratil prý telefon a na nikoho nemá momentálně kontakt. Přátelé, které měl, jsou stejně společní s jeho ex manželkou a s nikým z nich se nemá potřebu stýkat. Bývalé manželce prý ublížil a z tohoto důvodu ji nechce kontaktovat. Jeho zdravotní stav je momentálně dobrý.

Muž 2

Dalším osloveným byl pan T, který se narodil ve Stodu v roce 1979, okres Plzeň – jih. Mezi jeho zájmy lze uvést hlavně motosport, kynologii a kolektivní sporty. Komunikativně se domluví anglicky i německy. Vyrůstal se sestrou, která je o dva roky starší v úplné rodině, a to v rodinném domě v Dobřanech. Zde chodil i do školy. Dle jeho sdělení měl jeho otec problémy s alkoholem, které přetrvávají dodnes, matka je silná kuřačka a trpí depresemi. Často se mu se svými problémy v dětství svěřovala. Na základní škole se jevil jako bezproblémový, bezkonfliktní a samostatný žák s průměrným až spíše nadprůměrným prospěchem.

Po studiu na základní škole přešel na učňovské studium v oboru automechanik. Studoval v Plzni, kam dojížděl. Zde nastaly problémy s vyučujícími, hlavně co se týká autorit. Nemožnost prosadit si svůj názor jej značně iritovala. Praxi v rámci studia vykonával u soukromého podnikatele v Přešticích, u kterého následně pokračoval v pracovním poměru i po roční základní vojenské službě, kterou absolvoval ve Strašicích. Před nástupem na vojenskou službu se seznámil se svou o rok mladší přítelkyní, se kterou udržoval vztah i během průběhu vojenské služby. Po návratu domů se rozhodl společně s výše uvedenou přítelkyní odstěhovat pryč od rodičů. Z tohoto důvodu vznikly problémy s matkou, která neunesla jeho odchod z domu. Matka měla značné konflikty i s jeho přítelkyní. Touto dobou nastala u pana T i změna pracovního poměru. Od soukromníka odešel do továrny

v Panasonic, zpočátku jako dělník ve výrobě, ale později se vypracoval v procesního pracovníka.

V roce 2001 se společně s přítelkyní rozhodl vrátit zpět do domu k rodičům. Vzal si hypotéku a zrekonstruoval dvougenerační dům v Dobřanech, kde v prvním podlaží bydleli rodiče a ve druhém pan T s přítelkyní. V roce 2004 se jim narodil syn. Rok poté se vzali. Když byly synovi 3 roky, nastal ve vztahu s manželkou, ale i v životě klienta zlom. Manželka začala chodit na zábavy a diskotéky a na něm zůstala domácnost a péče o jejich syna. Manželka si začala poměr s jiným mužem a vše vygradovalo do situace, kdy začal pan T veškeré problémy řešit alkoholem. Dle svých slov je introvert. Zhruba mezi 4 a 5 rokem syna dochází po vleklých problémech k rozvodu a odstěhování manželky i se synem z domu. Tímto okamžikem se problémy s alkoholem stále zintenzivňují a pan T přechází z vína na tvrdý alkohol. Problémy se začínají projevovat i v práci, kde v roce 2010 dostává výpověď.

Začíná pracovat jako řidič nákladního vozidla u soukromého podnikatele v Dobřanech. Myslel si, že tím vyřeší své nyní už vleklé problémy s alkoholem a začne se chovat vzhledem k zaměstnání zodpovědně. Opak je však pravdou a problémy se spíše prohlubují a po roce stávající firmu opouští, a to hlavně z důvodu nereálných pracovních nároků na jeho osobu. Jeho problémy s alkoholem začínají gradovat, pociťoval nechuť vstát z postele či vykonávat jakoukoli jinou aktivitu. Začínají se objevovat první problémy s placením hypotéky. Vše vedlo k tomu, že byl hospitalizován na psychiatrii v Dobřanech, konkrétně na protialkoholní léčbě, která trvala tři měsíce. Po návratu z léčebny srovnal veškeré dluhy a našel si opět novou práci, kde se po dvou měsících vypracoval na vedoucího pracovníka. Toto mu vydrželo zhruba rok, než opět nastaly problémy s alkoholem. Po celou tuto dobu je však v kontaktu se svým synem.

Zhruba v roce 2012 opět podstupuje protialkoholní léčbu. Jeho závislost se podepsala na rozprodávání majetku, jak jeho, tak i jeho rodičů. Opakovaně dokonce krade matce peníze z peněženky. Vše vyvrcholilo v roce 2013, kdy přepadl s airsoftovou zbraní čerpací stanici. Byl zadržen a následně odsouzen k trestu odnětí svobody na dva roky. V průběhu trestu odnětí svobody proběhla insolvence a prodej rodinného domu. Rodiče se přestěhovali do pronájmu v panelovém domě. Po propuštění z výkonu trestu neměl kam jít a na koho se

obrátit. Rodiče ani sestra s ním nechtějí mít nic společného. Opět propadá alkoholu a odjíždí na následnou péči do Jihlavy, kde není přijat.

Po insolvenci mu zbylo zhruba 300 000 tisíc korun, kdy polovinu posílá manželce, aby vyrovnal dluh na výživném a zbylé peníze si uschoval. Rozhodne se, že začne nový život spolu se svým kamarádem, kterého potkal. Odstěhují se do Prahy, kde jeho problémy s alkoholem ještě více gradují. Následně se tři měsíce léčí v Bohnicích. Po propuštění se ocitá na ulici. Z důvodu omrzlin na dolních končetinách mu byla provedena amputace malíkového prstu. Vrací se do Plzně, kde podstupuje následnou péči a pak se stěhuje na ubytovnu.

V současné době dochází na Městskou Charitu a jeho cílem je vyvarovat se kontaktu s alkoholem a najít si práci. Na Charitě mu pomáhají s obstaráváním dokladů, které mu byly ukradeny, když přespával na ulici. Momentálně je bez kontaktu s příbuznými a nemá žádné přátele. Vyjma omrzlin nemá žádné jiné vážnější zdravotní problémy.

Tyto individuální příběhy ilustrují okolnosti a příčiny stavu osob bez domova.

3.4 Odpovědi na výzkumné otázky

Odpovědi účastníků na položené otázky a další jejich sdělení pomohla nalézt odpovědi na výzkumné otázky. Jednotlivé otázky z rozhovorů byly zpracovány popisně dle odpovědí participantů. Podobné otázky směřující k té které výzkumné otázce byly autorkou spojeny do souvislosti a výsledná data byla zpracována k vyvození následujících závěrů.

K dílčímu cíli 1: Zjistit poměr rodin osob bez domova k osudu jejich členů.

a. Jsou osoby bez domova spíše osamělé, nemají rodinu?

Většina osob bez domova si našla na ulici nějakou spřízněnou duši, partnera či kamaráda, který jim pomáhá čelit životním strastem. Mezi osobami bez domova tvořilo několik osob pár. V jednom případě byla z nepřízně osudu na ulici celá rodina.

b. Je rodina seznámena s jejich situací a pomáhá jim řešit vzniklou situaci?

V poměru rodin, které jsou se situací jejich blízkých seznámeny a rodin, které nemají ponětí o osudu jejich členů je to půl na půl. Někteří se stydí přiznat své rodině svou

komplikovanou životní situací, či tvrdí, že rodina nemá absolutně ponětí o tom, kde a s kým žijí. Z několika neznámých příčin nemají potřebu své rodině tyto informace sdělit. Druhá polovina participantů uvedla, že je rodina s jejich situací seznámena, a dokonce jim pomáhá, ať už finančními prostředky, občasným nákupem potravin či vypráním ošacení. Pomoc ze strany rodin participantů, kteří rodinu o své situaci informovali, je ve všech směrech naplňována, otázkou však zůstává, proč jsou stále na ulici. Někteří tvrdí, že mají obavu, aby rodinné příslušníky opět nezklamali, a jiní chtějí zůstat stranou z důvodu obav o finanční situaci rodiny z příčiny svých dluhů a exekucí.

K dílčímu cíli 2. Zjistit finanční poměry mezi osobami bez domova.

a. Měla finanční situace vliv na zahájení života bez domova?

Finanční situace neměla vliv na zahájení života bez domova. Důvody života na ulici do značné míry korespondují s vymezenými příčinami v teoretické části práce. Nejčastější důvody, díky nimž skončili participanté na ulici, byly alkohol, rozvod, propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, drogy, krádeže, pracovní agentura, opuštění dětského domova, krádeže a ztráta zaměstnání. Některé osoby bez domova uvedly ztrátu zaměstnání v souvislosti se současnou situací a Covid-19.

b. Jak jsou osoby bez domova schopny v současné situaci zajistit své základní životní potřeby, a jakým způsobem hospodaří?

Osoby bez domova žijí z finančních prostředků, které si vydělají na brigádách, sběrem papíru, sběrem mědi a ti, kteří nemají žádný příjem, žijí jen z toho, co najdou v popelnicích. Někteří pobírají invalidní důchod či podporu při propuštění z výkonu trestu. Život na ulici je nenaučil s finančními prostředky hospodařit a žijí tak ze dne na den. Za peníze, které vydělají, si kupují nejčastěji jídlo a alkohol. V některých případech se spoléhají na to, co jim, kdo dá.

c. Jak osoby bez domova plánují svůj budoucí život?

Nad touto otázkou osoby bez domova při rozhovorech hodně přemýšlely a potřebovaly prostor pro utřídění svých myšlenek, a to zejména z důvodu, že nad tím ještě nikdy nepřemýšlely. Což může vypovídat o skutečnosti, že nepředpokládají, že by v jejich životě mohlo dojít k nějaké rapidní změně.

K dílčímu cíli 3: Zmapovat hlavní aspekty spojené se životem na ulici.

a. Jaké jsou vzájemné vazby mezi osobami bez domova?

Většina osob bez domova si mezi sebou vzájemně vypomáhá. Vyjma jednoho zúčastněného, se většina lidí bez domova podporuje, dokonce to považují za naprostou samozřejmost si vzájemně mezi sebou pomáhat. Jsou vůči sobě velmi vstřícní a ochotní si vzájemně pomoci. Pomáhají si proto, že nevědí, kdy budou danou pomoc potřebovat oni sami a spojuje je zejména jejich společná nepříznivá životní situace. Pan Jambora, který žil na ulici 19 let však ve své zповědi v knize uvádí: „*Už to není ono. Ta stará parta bezd'áků, ti byli féroví a co jsme si slíbili, to jsme si i splnili, v banku byly společně peníze a nikdo si nedovolil to vzít a když si potřeboval něco koupit, tak stačilo jen říct. Ale dnešní generace, to je jen ksind, kterej se snaží okrást druhýho a slovo pro ně nic neznamená.*“ (Formánek, Csölleová, Jambora, 2019, s. 199).

b. Jaké běžné životní činnosti jsou pro osoby bez domova problematické z pohledu jejich naplnění?

Osoby bez domova si postupně navykají na životní styl a dosavadní způsob života, a z toho pramenící neochotu či sníženou schopnost, jakkoliv změnit své chování a způsob života. Problematickým jsou nedostačující finanční prostředky a s tím do značné míry související volný čas, kdy se většina osob bez domova po celou část dne jen přemísťuje z místa na místo a shání finanční prostředky k naplnění základních životních potřeb. Naprostá absence soukromí a zázemí, nedostatek prostoru pro odpočinek, málo finančních prostředků na ošacení a obživu, které ovlivňují kvalitu jejich života.

c. Jak osoby bez domova vnímají postoj veřejnosti k svému osudu?

Během samotných rozhovorů jsem vyzorovala, že pokud jsem byla v civilním oblečení, nemalá část přihlížející veřejnosti na mne samotnou pohlížela během pohybu mezi osobami bez domova poněkud s despektem. Někteří přihlížející se nezdrželi ani komentáře co mě vede k tomu, abych těmto osobám pomáhala či se s nimi nějak vybavovala. Dotazy směřovaly i k tomu, zda pracuji jako dobrovolnice či sociální pracovnice. Z mnohaletých zkušeností, ale i zkušeností svých kolegů se domnívám, že ve valné většině nejsou postoje veřejnosti příliš lichotivé, což je patrné i z velkého množství přijatých oznámení na tuto

skupinu obyvatel. Většina kolegů i já sama jsme ochotni lidem bez domova pomoci, samozřejmě i za předpokladu slušného chování; to je v některých případech bohužel do značné míry ovlivněno negativním postojem osob bez domova vůči samotné policii. Co se týká veřejnosti, jak samy osoby bez domova vypovídaly, občas jim dá někdo nějakou malou finanční hotovost, ale přitom je názoru, že je zde spousta dobročinných organizací, které jsou na pomoc dané skupině obyvatel zaměřené.

Většina kolegů je vůči osobám bez domova do jisté míry benevolentní, ale to jen v případě slušného chování a splnění povinnosti mít po sobě uklizené veřejné prostory, které jsou osobami bez domova užívány. Z vlastní zkušenosti vím, že ve většině případů je velké množství oznámení na lidi bez domova telefonicky směřováno na linku 156. V tomto případě nemohou strážníci jen nečinně přihlížet a nechat osoby bez domova v jejich provizorním příbytku a ty se tak neustále přesouvají z místa na místo, kde se samozřejmě najdou další osoby z veřejnosti, které si na jejich přítomnost stěžují. Veřejnost na bezdomovce nadává, a zároveň si stěžuje na nečinnost policie jako takové vůči této skupině obyvatel.

Jak samotné osoby bez domova vypovídají, lidé si přejí je odsunout nejlépe někam úplně mimo město, na okraj, kde nebudou vzbuzovat veřejné pohoršení a lidé tak nebudou mít obavy o svůj život. Autorka práce se v podstatě nesetkala ve svém okolí s nikým, kdo by byl ochoten lidem bez domova poskytnout pomoc, většina byla názoru, že mohou jít tito lidé pracovat, že jsou zdraví a na alkohol a na cigarety mají dostatek finančních prostředků, tak proč je ještě finančně podporovat.

K dílčímu cíli 4: Zmapovat nocležiště osob bez domova a dát zejména zpětnou vazbu pomáhajícím organizacím o výskytu těchto osob na území města.

a. Znají osoby bez domova organizace, které jim mohou pomoci zvládnout obtížnou situaci?

Lidé bez domova jsou si vědomi množstvím poskytovaných a nabízených služeb a vědí, kam a na koho se obrátit. Z hlediska druhu poskytované pomoci využívají bezdomovci v institucích nejčastěji možnost stravy a osobní hygieny, zřídka pak ubytování. Nízkoprahové denní centrum navštěvují pravidelně, jelikož si docházejí pro potravinové

balíčky a ošacení, tedy tzv. „fassung“ jak daná skupina obyvatel uvádí. Služeb noclehárny využívá jen jeden klient ze všech dotazovaných. V letních měsících, jak sami uvádějí, jim vyhovuje spaní venku ve stanu či squatu a nemusí tak platit za využití služeb noclehárny, či si nocleh nějakým způsobem odpracovat (40,-Kč). Požadavkem nabízených a poskytovaných služeb je, že nepřijímají osoby pod vlivem alkoholu a jiných návykových látek a osoby s infekčním onemocněním. To je i dle výsledků tohoto šetření, kdy si za své finanční prostředky devět z šestnácti dotazovaných participantů kupuje alkohol, nejspíše oním problémem, proč někteří dané služby nevyužívají ani nevyhledávají.

Většina klientů zmínila i kontakt s terénními pracovníci. Zkušenost terénních pracovníků je však taková, že ne vždy se jim podaří osoby bez domova přesvědčit, aby docházely do denního centra a snažily se žít normálním způsobem života. Zpravidla je to vždy běh na dlouhou trať.

b. Jsou schopni v případě nepřízně počasí nebo nemoci nalézt alternativu pro přenocování?

V případě nepřízně počasí jsou schopny osoby bez domova najít místo pro nocleh. V těchto případech využívají nocleháren. Lze tedy konstatovat, že v zimním období vzrůstá počet osob bez domova, které navštěvují sociální služby a možnost získat zde potraviny je pro většinu osob bez domova nejpodstatnější sociální službou. Nejčastěji tomu tak je v zimních měsících, když se potřebují ohřát, uvařit si čaj či kávu a trochu si odpočinout. V případě nemoci využívají poskytovanou pomoc v denním centru, kde je možnost navštívit lékaře.

K dílčímu cíli 5: Seznámit osoby bez domova s podporou ze strany Městské policie.

K zodpovězení této i dalších dílčích výzkumných otázek pomohly mnohaleté zkušenosti autorky práce.

a. Jak reagují osoby bez domova na pomoc Městské policie?

Z vlastní zkušenosti mohu konstatovat, že většina osob, které jsou na ulici déle než půl roku, o pomoc strážníků nestojí, ba naopak je jimi odmítána. Ti, kteří jsou na ulici kratší dobu, většinou pomoc a poskytované informace ochotně přijímají. Výše uvedené může být ve spojitosti s činností strážníků při kontrolách veřejného pořádku a plnění úkolů MP,

zakládajících se i na četných oznámeních vůči osobám bez domova od občanů, která musí být následně řešeny. Z tohoto úhlu pohledu nemají dle autorky osoby bez domova vůči policii přílišnou důvěru.

b. Ovlivňuje činnost MP životní situaci osob bez domova?

Strážníci Městské policie působí na tyto osoby spíše represivně, tudíž se snaží osoby bez domova odkazovat na nabízené poskytované služby. Odbor prevence kriminality při Městské policii Plzeň informuje osoby bez domova prostřednictvím letáků o možnostech využití nízkoprahových zařízení. Každou neděli poskytuje nestátní nezisková organizace na náměstí Republiky stravu a ošacení a strážníci při této příležitosti zajišťují poklidný průběh a zároveň osoby bez domova oslovují a odkazují na shora uvedené možnosti pomoci. V zimních měsících nabízí město prostřednictvím strážníků obecní policie ubytování v prostorách Charity. V mnoha případech mají osoby bez domova psa a z tohoto důvodu MP zajistí odvoz psa do útulku, kde je o psa postaráno po dobu pobytu jeho majitele na Charitě. V období teplot pod bod mrazu je to hojně využíváno. Strážníci také každoročně z vlastní iniciativy pořádají sbírku, ve které se složí na nákup potravin do potravinové banky pro osoby, které trpí hmotnou nouzí.

3.5 Shrnutí

Bezdomovectví lze charakterizovat jako chudobu, jejímž každodenním aspektem je shánění přístřeší, potravy, levného alkoholu a tabáku. Lze jej tedy vymezit jako živoření a přežívání ze dne na den. Vlastní zkušeností, ale i pobytem v terénu a rozhovory s danými osobami bylo zjištěno, že valná většina veřejnosti vnímá tuto sortu lidí velmi negativně, a na lidi, kteří se jim snaží pomoci, pohlíží s opovržením, čehož jsem byla mnohdy sama svědkem i adresátem. Mnozí jsou názoru, že si tento život na ulici sami zvolili a vybrali, dívají se na ně jako na ty, co si mohou najít práci, ale nechtějí pracovat, na ty, co mají finanční prostředky na alkohol a na cigarety. Samy osoby bez domova jsou si vědomy emocí, jaké v ostatních lidech a celkově ve společnosti vyvolávají, což bylo potvrzeno i otázkou na pomoc ze strany okolí, kdy od okolí žádnou pomoc nevyžadovaly, nebo chtěly jen slušné chování a respekt společnosti. Přes velkou snahu terénních pracovníků se ne vždy povede osoby bez domova přesvědčit o využití veškerých nabízených služeb, zdá se

to být běh na dlouho trať. Klienti s nimi neodcházejí hned po prvotním oslovení. Většina těchto lidí nemá ani doklady, i s jejich obstaráváním jim právě tito zaměstnanci pomáhají.

Shrnutí kvantifikovaných výsledků

Otázky položené v rozhovorech zjišťovaly také charakteristiky osob bez domova, věkové rozmezí participantů zapojených do výzkumného šetření, jejich dosažené vzdělání, jejich rodinný stav včetně doby, jakou žijí na ulici. Zjišťovaly rovněž skutečné využití nabízených služeb poskytovaných pomáhajícími organizacemi osobám bez domova, tedy možnost zázemí pro osobní hygienu a přípravu stravy, ale i využití kapacity nocleháren. Zjišťovaly zdravotní stav osob, jejich omezené finanční prostředky, zadluženost a nabízenou pomoc jak ze strany rodiny, tak samotného okolí.

Do výzkumného šetření bylo zapojeno celkem 18 osob. Účastníci šetření byli ve *věkovém rozmezí* od 20 do 46 let, tedy osoby středního věku. Jejich nejvyšší *dosažené vzdělání* je středoškolské vzdělání, kterého konkrétně dosáhli 2 participanti, dalších 5 osob má střední odborné učiliště, 5 osob je vyučeno a 6 osob má základní vzdělání. *Na ulici žijí po dobu* od 2 měsíců až do 20 let. Přičemž zejména ti mladší jsou na ulici kratší dobu a mají relativní šanci vrátit se zpět k běžnému způsobu života. Mezi účastníky jsou tři osoby žijící společně jako rodina, neboť se jedná o matku, jejího syna a druha. Tento mladík je na ulici konkrétně 2 měsíce, a to z toho důvodu, že se nepohodl s rodiči své matky a odešel od nich raději za matkou na ulici. Ze stejného důvodu skončila na ulici i jeho matka. Druh, s nímž matka žije je drogově závislý. Někteří participanti tvoří mezi sebou pár. 9 dotazovaných osob žádného partnera/ku nemá a jeden participant ostatním lidem bez domova ani svému okolí nedůvěřuje a žije raději v ústraní se svým psem. Nadpoloviční většina účastníků žije pospolu v partě, kde si zároveň dle možností a potřeby vypomáhají.

Otázka směřující k *důvodu*, proč jsou participanti na ulici, přinesla veškeré příčiny bezdomovectví zmiňované v teoretické části práce, vyjma 2 osob, které jako důvod uvedly ztrátu zaměstnání vlivem současné coronavirové situace.

Co se týká *finančního zabezpečení* a zaměstnání je většina osob nezaměstnaných, jen 4 dotazovaní mají nějakou brigádu a dá se říci relativně stálý finanční příjem, 2 osoby uvedly, že si na živobytí vydělávají žebráním, další 2 pobírají invalidní důchod, z kterého tak nějak finančně vyžijí, dalších 5 osob žije z obdržovaných finančních prostředků za sběr

papíru a mědi, 3 participanti vybírají popelnice a 2 participanti pobírají podporu po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. V souvislosti s danými odpověďmi si tedy můžeme položit otázku, jak je možné, že své finanční prostředky nejvíce utrácejí za alkohol, který je jako druhý nejčastější zmiňovanou položkou v těsném závěsu za potravinami a další nejčastější uváděnou položkou jsou cigarety.

Z 18 dotazovaných má 7 osob nějaké *zdravotní problémy*, ve třech případech se jedná o epilepsii, jeden participant má rakovinu plic, další má problém s játry, údajně z nadměrného pití alkoholických nápojů, jeden participant uvedl, že je částečně nevidomý a chybí mu prsty na nohou a další si stěžoval na bolest hlavy, uší a břicha, přičemž měl v dětství rozštěp a z tohoto důvodu byl rodiči umístěn do dětského domova, neboť jak uvádí, na jeho léčbu neměli rodiče dostatek finančních prostředků. Nejhojněji je osobami bez domova využíváno služeb charity, K centra, ale docházejí i na Point.

V zimním období, kdy by mělo být k *přenocování* nejvíce využíváno nocleháren z důvodu nepříznivého počasí tomu tak není, a to z jednoho prostého důvodu. Tyto služby smějí totiž využívat jen osoby, které nejsou pod vlivem alkoholu a návykových látek a netrpí žádným infekčním či jiným onemocněním. Strážníci MP denně na místo vyjíždějí a uklidňovali celou situaci. Dle výpovědi participantů si 9 osob za své finanční prostředky nejčastěji kupuje alkohol. Nocleh v zimním období řeší 9 osob ve stanu, konkrétně ve stanovém městečku, 1 přenocuje v maringotce, 1 ve vraku vozidla, 1 ve squatu, 3 v bývalém objektu sběrného dvora a jen 3 dotazovaní využívají služeb zmiňované noclehárny. V letošním roce, jak již bylo popsáno v teoretické části práce, bylo pro osoby bez domova v mrazivém počasí zřízeno v době od 10. 02. 2021 do 20. 02. 2021 v prostorách DEPA evakuační krizové středisko. Osobami bez domova bylo toto středisko hojně využíváno jak přes den, tak v noci, a to jednak z důvodu mrazivého počasí, ale i zjištění, že není nikde zakázáno přijít pod vlivem alkoholu. Osoby bez domova se shlukovaly a skrytě konzumovaly alkohol a hřešily na to, že je nikdo z prostor DEPA nevykáže. Tímto následně vzrůstala četnost stížností na narušení veřejného pořádku a rvaček osob bez domova v prostorách DEPA.

Rodina je obeznámena se situací daných osob v 8 případech, v 5 případech o jejich situaci nemá tušení, ve 2 případech se osoby za danou situaci stydí, tudíž rodina o jejich situaci

nemá ponětí a 1 participant si není vědom, zda je rodina informována, neboť se s rodinou nestýká. V několika případech mají participanti ve svém okolí lidi, kteří jsou ochotni jim podat pomocnou ruku, a jejich život jim není lhostejný. Jedná se o poskytnutí finančních prostředků nebo nákup potravin.

Otázka týkající se *zadluženosti* osob bez domova je velmi rozmanitá, kdy se výše jejich dluhů pohybuje v řádech několika tisíc až po milion korun. Někteří jako zdroj svých finančních potíží uváděli umístění na protialkoholní záchytnou stanici a s ní spojenou nemalou částku za pobyt, která v současné době u nás v Plzni činí 4500,- Kč, což je jedna z nejvyšších částek v naší republice. Dále byly zmiňovány dluhy na zdravotním pojištění, pokuty za jízdu na černo ve veřejné hromadné dopravě, pokuty od policie, ale i půjčky a jejich následné nesplácení.

Vzhledem k tomu, že měla autorka možnost vykonávat v přechozích letech v rámci studia *praxi v Domě svatého Františka*, měla možnost blíže poznat danou skupinu obyvatel a popovídat si s nimi o otázkách týkajících se života na ulici. Velkým překvapením bylo, že lidé bez domova navštěvující Charitu všichni sdělovali, že jsou se svým životem spokojeni. Proto spatřuji jako zásadní poznatek, že kontaktovat osoby bez domova je lepší v prostředí Charity, tedy ty, kdo Charitu navštěvují. Jak se ostatně ukazuje u dvou posledních interview, právě tam byli participanti daleko sdílnější a spokojenější. Proto byla otázka týkající se spokojenosti zařazena i do výzkumného šetření. Zápornou odpověď, tedy vyjádření nespokojenosti uvedlo celkem 10 participantů, 3 uvedli kladnou odpověď, 2 jsou se svým současným životem smířeni a berou jej takový, jaký je, 2 uvedli, že tak na půl, ale že by na tom mohli být ještě podstatně hůře a 1 dotazovaný se k situaci nevyjádřil, neboť nevěděl. Autorka si myslí, že by tento rozdíl mohl být způsoben i tím, kde k daným rozhovorům docházelo. Ona spokojenost pramenila z toho, že šlo o osoby bez domova, které všechny využívaly služeb Charity, prakticky jiný život nepoznaly a na ulici nebyly například tak dlouhou dobu. Dále i z toho důvodu, že šlo o *neformální rozhovor* v rámci zmiňované praxe.

Participanti zapojeni do výzkumného šetření byli předem upozorněni, že zjištěná data budou prezentována. Všichni byli osloveni na ulici v jejich přirozeném prostředí, ve

stanech, pod mostem, ve squatech, což samo vypovídá o tom, že vesměs uvádějí, že se svým životem vlastně až tak spokojeni nejsou.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo ukázat veřejnosti práci Městské policie vůči osobám bez domova i z jiného než obvyklého úhlu pohledu a následně zjistit, zda je jim poskytována tolik potřebná podpora ze strany rodiny, pomáhajících organizací případně široké veřejnosti, ale i ukázat lidem bez domova, kde hledat pomoc a na koho se v případě nouze obrátit. Nedílnou součástí činnosti Městské policie je eliminovat výskyt osob bez domova ve městě a předejít tak stížnostem ze strany občanů, působit tedy převážně represivně, nikoli preventivně. O tom vypovídá zejména narůstající výsledná činnost, množství kontrol osob bez domova, převozů na PAZS, zadržených pachatelů TČ, zadržených hledaných osob a předání těchto osob do výkonu trestu odnětí svobody.

Město Plzeň spolu se Západočeskou univerzitou spolupracuje na studii, která bude podkladem pro zefektivnění řešení bezdomovectví v našem městě. Na studii pracuje řada odborníků z řad poskytovatelů sociálních služeb a vedoucí katedry sociologie Jan Váně spolu s Petrem Vašátem ze Sociologického ústavu Akademie věd.

Mým doporučením je nezbytně se zamyslet nad poskytovanou pomocí těmto lidem i z té lidské stránky a důsledně je více informovat o nabízených a poskytovaných službách. Více informovat osoby bez domova, kam se mají obrátit v případě ztráty či úplně absence dokladů, případně vyčlenit zaměstnance, tedy strážníka, který jim pomůže. Ukázat veřejnosti, že se jedná o lidské bytosti, které si zaslouží náš respekt a pomoc, i přestože se mnohdy jedná o osoby s ne příliš vybraným způsobem chování. Každého jedince musíme posuzovat individuálně a nenahlížet na všechny stejně, tedy je tzv. „škatulkovat“. Nikdy nevíme, jaký osud čeká každého z nás. Zejména v ostatních vzbudit soucit, snahu a ochotu pomoci, nejen poukazovat na nečinnost represivních složek a tím zároveň eliminovat mnohé stížnosti vůči osobám bez domova ze strany občanů. Dalším z cílů bylo zmapovat nocležiště osob bez domova a dát zejména zpětnou vazbu pomáhajícím organizacím o výskytu těchto osob na území města. Veškeré získané informace o výskytu osob bez domova budou předány příslušným terénním pracovníkům, kteří vyhledávají a pomáhají osobám bez domova navrátit se zpět do běžného způsobu života.

Domnívám se, že cíle, které byly v úvodu stanoveny, byly naplněny. Vzhledem k tomu, že jsem ve svém zaměstnání úzce spjata s problematikou bezdomovectví, nešla jsem při

mapování terénu a výzkumném šetření do úplně neznámého prostředí. Samozřejmě musím podotknout, že v zaměstnání působím na tyto osoby především represivní formou, a i z tohoto důvodu jsem velmi ráda, že jsem mohla vše vidět z jiného úhlu pohledu. Toto šetření a zejména tato zkušenost mě obohatila nejen získanými znalostmi, ale i po lidské a komunikativní stránce. Komunikace s danou skupinou obyvatel mi dala více zkušenosti umět naslouchat a porozumět těmto lidem. Být aktivní, vnímavá a vstřícná, je dle mého názoru nezbytným předpokladem a velmi to ovlivňuje postoj těchto osob. Přistupovat k osobám bez domova bez předsudků, dávat jim podporu, respektovat je a ukazovat jim jejich možnosti. Věřím, že každý projev respektu je účinný. Z hlediska sociálního aspektu s nimi mluvit bez jakéhokoli odsouzení a předsudků. Zároveň musím podotknout, že mi tato zkušenost obohatila i v jiné stránce, a to být nekompromisní a zachovat si profesionální přístup a nepřipouštět si některé osoby bez domova příliš k tělu. Jsem si vědoma skutečnosti, že mou silnou stránkou je značná trpělivost, schopnost umět druhým naslouchat a zároveň velká ochota jim podat pomocnou ruku. Tou slabší stránkou je přílišná přecitlivělost a soucitnost. Tato zkušenost byla obohacující v mnoha směrech a budu z ní čerpat jak v profesním, tak v tom soukromém životě.

Za největší přínos práce považuji zpracování náhledu na činnost a práci Městské policie vůči osobám bez domova, zejména pak zpětnou vazbu pro pomáhající organizace. Přínosem výzkumu jsou obzvláště informace poskytnuté osobám bez domova, na koho a kam se mají v případě nouze obrátit. Možnost ukázat lidem bez domova, že ne všichni policisté jsou stejní, že se o ně zajímáme i po lidské stránce, a nejen z represivního hlediska. Osobní kontakt spatřuji jako velkou příležitost zapůsobit na ně a v mnohých tak vyvolat i změnu názoru na samotné represivní složky. Tato skutečnost se mi do značné míry potvrdila i zpětnou vazbou lidí bez domova, kdy jsem jimi byla označována jako jiná a v pozitivním slova smyslu odlišná od ostatních. Přínos pro obor Speciální pedagogika spatřuji v seznámení a možnými dopady nezvládnutí základních životních kompetencí, jako například finanční gramotnost, sociální dovednosti a schopnosti řešit krizové situace.

Jak bylo výše zmíněno ocitnout se na ulici a stát se osobou bez domova je poměrně snadné, ale návrat a cesta zpět už je značně složitá a leckdy nemožná. Úkolem sociálních pracovníků je vést klienty k samostatnosti a povzbuzovat je k tomu, aby se osamostatnili

a nebyli závislí na pomoci druhých. Mnohdy jde o nelehký úkol, ale výsledek stojí za to. My můžeme podpořit a motivovat danou skupinu obyvatel ke změně, nikoli však za ně rozhodovat, odpovědnost za svůj život nese každý sám. Je vidno, že jde o sociálně i lidsky velice vážný problém, jehož poznání je nevyhnutelné i pro řešení v současnosti. Je nutno najít řešení a snížit úroveň bezdomovectví a jeho následné velké dopady na rodiny a samotné osoby bez domova.

Závěrem bych chtěla vyjádřit svůj velký obdiv, respekt a dík všem těm, kteří se jakkoli podílí na pomoci a podpoře osob bez domova, a zejména těm, kterým se tato pomoc stala zaměstnáním. Zaslouží si respekt, úctu a uznání celé společnosti. Vizitkou nás všech a zejména státu je to, jak se dokážeme postarat o své nejslabší.

Seznam použitých informačních zdrojů

Seznam literatury

BARTÁK, Miroslav. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. ISBN 978-80-7414-441-7.

BYROM, Tina a Sheine PEART. *Young and Homeless: Exploring the Education, Life Experiences and Aspirations of Homeless Youth, Tina Byrom and Sheine Peart*. London: Trentham Books, 2017. ISBN 978-1-85856-828-7.

COLLEEN, Clark. *Homelessness: Prevalence, Impact of Social Factors and Mental Health Challenges*. New York: Nova Science Publishers, 2014. ISBN 978-1-63321-658-7.

ČERNÁ, Eliška. *Z ulice do bytu: sociální práce v procesu reintegrace do bydlení*. 1. vyd. Praha: Slon, 2019. ISBN 978-80-7419-282-1.

FORMÁNEK, Vítek, Eva CSÖLLEOVÁ a Josef JAMBORA. *Bezdomovcem snadno a rychle*. 1. vyd. [Praha]: Petrklíč, 2019. ISBN 978-80-7229-700-9.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

HEALEY, Justin. *Poverty and Social Exclusion*. Australia: Spinney Press, 2011. ISBN 978-1-92150-736-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-458-4.

HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. 1. vyd. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4.

HRADECKÝ, Ilja. *Definice a typologie bezdomovství*. 1. vyd. Praha: Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.

JANIŠ, Kamil. *Úvod do problematiky výzkumu I – základy kvantitativního výzkumu: pro studenty oboru Sociální patologie a prevence*. 1 vyd. Opava: Slezská univerzita v Opavě. 2014.

KELLER, Jan. *Posvícení bezdomovců: úvod do sociologie domova*. 1. vyd. Praha: SLON, 2013. ISBN 978-80-7419-155-8.

KLIMENT, Pavel a Vít DOČEKAL. *Pohled na bezdomovství v České republice*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5103-9.

KROUPOVÁ, Alena a Eva ŠOTOLOVÁ. *Kapitoly z multikulturní tolerance II*. 1. vyd. Praha: Středisko pro výchovu k lidským právům Evropského informačního střediska Univerzity Karlovy, 2004. Člověk a jeho práva. ISBN 80-902345-1-8.

LINDOVSKÁ Eliška. *Způsoby řešení bezdomovectví a vyloučení z bydlení: analýza a komparace situací ve Francii, Velké Británii a v České republice*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. 2017. ISBN 978-80-7464-852-6.

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

NEUSAR, Aleš. VAVRYSOVÁ, Lucie. *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku XII. Hranice normality*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3905-1.

NEŠPOROVÁ, Olga, Petr HOLPUCH, Kristýna JANUROVÁ a Věra KUCHAROVÁ. *Sčítání osob bez domova v České republice 2019: kategorie bez střechy a vybrané kategorie bez bytu podle typologie ETHOS*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2019. ISBN 978-80-7416-351-7.

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

SORÁT, Peter a Přemysl NOVOTNÝ. *Pouličný diviak: zo života na ulici*. 1. vyd. Bratislava: Trio, 2012. ISBN 978-80-89552-08-5.

ŠTĚCHOVÁ, Markéta. LUPTÁKOVÁ, Marina a Bedřiška KOPOLDOVÁ. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. 1. vyd. Praha. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2008. ISBN 978-80-7338-069-4.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.

VÁGNEROVÁ, Marie, Jakub MAREK a Ladislav CSÉMY. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti a perspektivy*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-4054-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

Internetové zdroje

Armáda spásy v České republice, z.s. *Kdo jsme*. [online]. [cit. 2020-03-28]. Dostupné z: <https://armadaspasy.cz/o-nas/kdo-jsme/#prettyPhoto>

Centrum protidrogové prevence a terapie o.p.s. *Naše zařízení*. [online]. [cit. 2021-03-17]. Dostupné z <https://www.cppt.cz/nase-zarizeni/k-centrum>

Garkisch, David. *Medici na ulici: Pomáhají lidem bez domova, obvazují rány, tiší smutek*. [online]. [cit. 2021-01-22]. Dostupné z: <https://www.nasezdravotnictvi.cz/aktualita/medici-na-ulici-pomahaji-lidem-bez-domova-obvazuji-rany-tisi-smutek>

Institut of Global Homelessness. *State of Homelessness in Countries with Developed Economies* [online]. [cit. 2021-01-31]. Dostupné z: https://www.un.org/development/desa/dspd/wpcontent/uploads/sites/22/2019/05/CASEY_Louise_Paper.pdf?fbclid=IwAR30gdOu72rMknfcq2QjQKTc6R7TlVfVbpPa6rdTwD2yli0TPY99kz45k0E

Městská charita Plzeň. [online]. [cit. 2020-08-22]. Dostupné z: <https://www.mchp.cz/>

Městská charita Plzeň. *Pomoc lidem bez domova*. [online]. [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: <https://www.mchp.cz/hledam-pomoc/lide-bez-domova/>

Město Plzeň. *Jak řešit bezdomovectví*. [online]. [cit. 2020-12-07]. Dostupné z: <https://www.plzen.eu/o-meste/aktuality/aktuality-z-mesta/jak-resit-bezdomovectvi-na-to-bude-hledat-odpoved-odborna-studie-ktou-zadava-mesto-plzen.aspx>

Město Plzeň. [online]. [cit. 2020-12-07]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/bezdomovec-nakaza-koronavirus-covid-19-borska-pole-plzen-stance-mestecko.A201024_578416_plzen-zpravy_vb

Město Plzeň. [online]. [cit. 2020-12-07]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/bezdomovci-nakaza-koronavirus-budova-konzervator-plzen-karantenni-misto-karantena.A201027_155906_plzen-zpravy_vb

Městská policie Plzeň. *Charakteristika obvodové služebny*. [online]. [cit. 2020-08-26]. Dostupné z: <https://www.mpplzen.cz/o-mestske-policii/sluzebny/stred/sluzebna-stred.aspx>

Městská policie Plzeň. [online]. [cit. 2020-08-26]. Dostupné z: <https://ismpman.plzen.eu/Udalosti/ReportEventTypeR.asp?ID=4211&From=1&Sort=D2>

Městská policie Plzeň. *MP Manager*. [online]. [cit. 2020-09-05]. Dostupné z: <https://ismpman.plzen.eu/Udalosti/Event.asp>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*. [online]. [cit. 2021-01-30]. 1 vyd. Praha: MPSV, 2013. ISBN 978-80-7421-062-4. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/bezdomovectvi.pdf/c7a1e576-778f-a221-78ed-436f101ba42c>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Zákon o Sociálním bydlení*. [online]. [cit. 2020-08-27]. Dostupné z: <http://www.socialnibydeni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydleni/zakladni-informace-o-sb/zakon-o-sb>

Nota Bene. *O nás*. [online]. [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <https://www.notabene.sk/?o-nas>

Pavelková, Jaroslava. *Časopis Speciální pedagogika. Historie pomoci potřebným*. 2007. ISSN 1211-2720. [online]. [cit. 2021-01-28]. Dostupné z: <http://dspace.specpeda.cz/handle/0/830>

Region Plzeň. [online]. [cit. 2021-01-21]. Dostupné z: <https://www.regionplzen.cz/zpravodajstvi/plzenska-zachytka-je-tercem-kritiky-kvulicenam-za-noc-i-smenkam-133084/>

Společnost Tady a Teď, o.p.s. *Evakuační krizové středisko pro lidi bez domova v provozu*. [online]. [cit. 2021-02-11]. Dostupné z: <http://tadyated.org/evakuacni-krizove-stredisko-pro-lidi-bez-domova-v-provozu/>

Seznam zákonů

Zákon 65/2017 Sb. o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů [online]. AION CS, s.r.o.: © 2010-2021 [cit. 2021-01-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/>

Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách [online]. AION CS, s.r.o.: © 2010-2021 [cit. 2020-09-05]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/>

Zákon 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi [online]. AION CS, s.r.o.: © 2010-2021 [cit. 2020-09-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/>

Seznam příloh

Příloha 1 – Strukturovaný rozhovor

Příloha 2 – Sumarizace odpovědí

Příloha 3 – Leták DEPO2015

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Pobočky Armády spásy v České republice

Obrázek 2 – Pobočky Armády spásy na Slovensku

Obrázek 3 – Objekt občanské vybavenosti

Obrázek 4 – Objekt občanské vybavenosti

Obrázek 5 – Objekt občanské vybavenosti

Obrázek 6 – Objekt občanské vybavenosti

Obrázek 7 – Objekt občanské vybavenosti

Obrázek 8 – Objekt občanské vybavenosti

Obrázek 9 – Objekt občanské vybavenosti

Obrázek 10 – České údolí prostor u studánky

Obrázek 11 - České údolí prostor u studánky

Obrázek 12 – Situační mapa České údolí prostor u studánky

Obrázek 13 - Stanové městečko za čerpací stanicí MOL

Obrázek 14 - Stanové městečko za čerpací stanicí MOL

Obrázek 15 - Stanové městečko za čerpací stanicí MOL

Obrázek 16 - Stanové městečko za čerpací stanicí MOL

Obrázek 17 – Výskyt osob bez domova ve městě Plzni

Obrázek 18 – Pod Tyršovým mostem na Zborovské ulici po obou stranách

Obrázek 19 – Prostor bývalých zahrádek v ul. Borská

Obrázek 20 – Prostor bývalých zahrádek v ul. Borská

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Sčítání osob bez domova v ČR roce 2019

Tabulka 2 – činnost SÚSS rok 2018 a 2019

Seznam použitých zkratk

MP – Městská policie

PAZS – Protialkoholní záchytná stanice

PČR – Police české Republiky

SÚSS – Stanice územně strážní služby

TČ – Trestný čin
ÚMO – Úřad městského obvodu
ZZS – Zdravotnická záchranná služba

Přílohy

Příloha 1

Rozhovory

1. *Jaké máte vzdělání?*
2. *Kolik je vám let?*
3. *Máte partnera/partnerku?*
4. *Ví o vaší situaci někdo z rodiny?*
5. *Nabídl Vám někdo z rodiny pomoc?*
6. *Jak jste se do současné situace dostali? Či co vás dostalo na ulici?*
7. *Jak dlouho jste již na ulici/bez domova?*
8. *Máte nějaké zdravotní problémy? Jaké?*
9. *Máte nějaké dluhy? Výše?*
10. *Nabídl vám někdo pomoc?*
11. *Z jakých prostředků žijete?*
12. *Jaké služby vyhledáváte?*
13. *Máte nějaký přivýdělek, příjem?*
14. *Žijete v partě, nebo se ostatním straníte?*
15. *Kde přenocujete v zimě, nebo za deštivého počasí?*
16. *Co si za finanční prostředky kupujete nejčastěji?*
17. *Jak řešíte hygienu?*
18. *Co byste udělal/a jinak?*
19. *Hledáte si práci?*
20. *Jste se svým životem spokojen/a?*
21. *Podporujete se mezi sebou navzájem, když jednomu dojdou zdroje?*
22. *Jak si myslíte, že vás vnímá vaše okolí?*
23. *Jak byste si představoval/a pomoc okolí, v čem konkrétně by spočívala?*
24. *Jak byste se zachoval/a, kdyby Vám někdo dol možnost žít normálním životem?*

Příloha č. 2

<u>Medvěď má</u>	SOU 3	ž.š. 6	<u>řek</u> 20-44 let
	Vyučec 5	ž.š. 2	<u>řiji</u> na ulici 2m-20let
<u>Dlouhý</u>	žďka 4	<u>Radovanovi problémy</u>	žďka 9
	ako 12		meji 7
<u>Čaměstádní</u>		epilepie 3, pracovní plíc, jítne z alkoholuy	
brigáda	4	nemá festy, f. do školy, nemůže na mady, bobot	
žďka	2	tot a křov	
lavčid. kučobod	2	<u>řiji odm</u>	4 se 3 rodina
šest papíru	3	<u>řiji v partě</u>	8 (máta, drah, syn)
meč	2	<u>řiji se spm</u>	1 3
ryblis' popelce	3		
podpora po propuštění z vězení	1		
<u>Maček a rímě</u>		<u>vyhledávané služby</u>	
otam	8	žanta 8	
manipulace	1	žďka 4	
žanta	1	k leonem 5	
mož. vanilka	1	Point 2	
ognet	1	<u>Co kdo dostalo na ulici</u>	
mož. mešičil	1	alkohol 4	
Boršij' f. aš, vyhledaný objekt	3	propuštění z práce 1	
<u>Hygiena</u>		žanta DP 1	
žanta	2	rovec 1	
a žice	2	edher. otar 1	
průhled a	1	synovani a domu 1	
zaměstád	1	žoggy 1	
reclie	1	agendna 1	
mečdm	1	propuštění z vězení 1	
k leonem	5	žadice + žoggy 1	
Point	2	konverzia + žanta naměstádni 2	
		šd + ústev 1	

ka co ukazuje

fillos	10
alkohol	9
fillos pro psa	2
blay	1
cizinky	4
kygama	1

memam penke, obdrnem co nejde 1

forma obeli' (přidržení)

memam	6
memadtrat	1
služni obdrzi	1
odpustim' dluha	1
Raknion, mehu aby mi to sed	
by d'leli	1

ipke se nejsem vritatem gajien

ama	3
na jasně, ze se	3
je prste kabej	1
nejsem	5
jak by, mapek	2
musim byt	1
memam	1

EC DEPO2015

PŘES DEN NÍZKOPRAHOVÉ CENTRUM PRO ŽENY I MUŽE

- PROSTOR PRO PŘESPÁNÍ - NÁSTUP NEJPOZDĚJI VE 21.00 H
- K DISPOZICI KÁVA, ČAJ
- PROVOZ PO DOBU NEJVĚTŠÍCH MRAZŮ
- RESPIRÁTORY A TESTOVÁNÍ ZAJIŠTĚNO
- VYHRAZENÉ MÍSTO PRO PSY
- VSTUP Z ČERNICKÉ ULICE

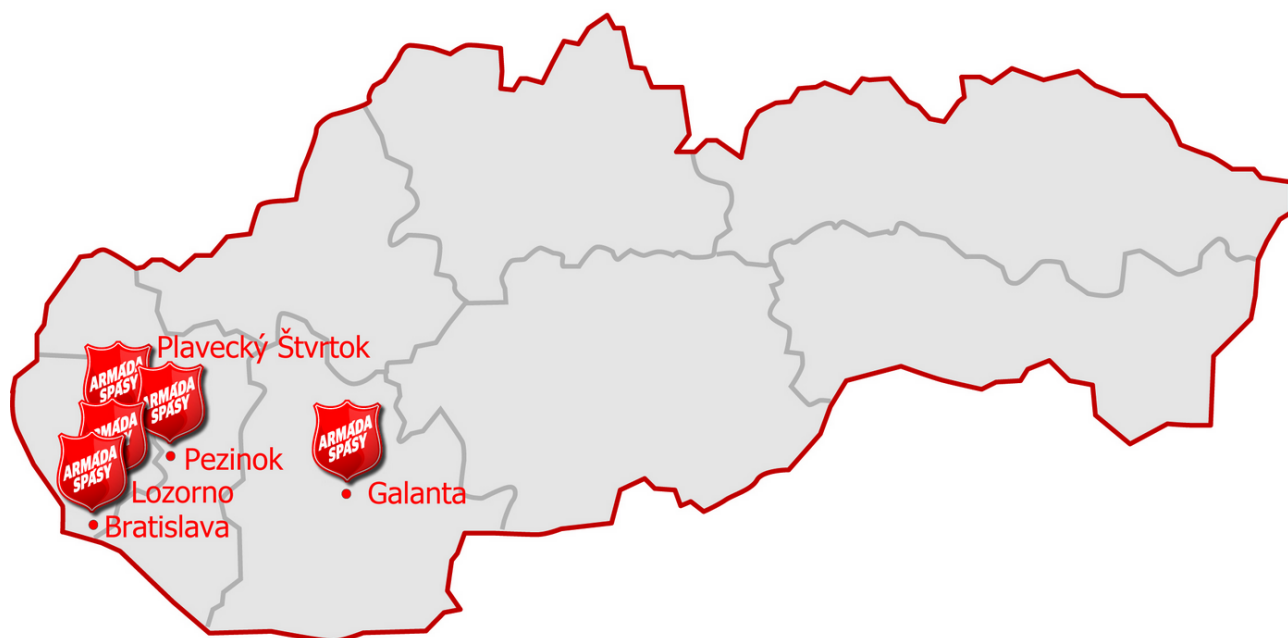
Město Plzeň

<http://tadyated.org/evakuacni-krizove-stredisko-pro-lidi-bez-domova-v-provozu/>

Obrázek č. 2

<https://armadaspasy.cz/o-nas/kdo-jsme/#prettyPhoto>

Obrázek č. 3

<https://armadaspasy.cz/o-nas/kdo-jsme/#prettyPhoto>

Obrázek č. 4

Obrázek č. 5

Obrázek č. 6

Obrázek č. 7

16/07/2020 08:38

2020:07:16 08:38:22

49.72039° N 13.37559° E 16/07/2020 08:37

Obrázek č. 8

2020:07:16 08:37:26

49.72011° N 13.37542° E

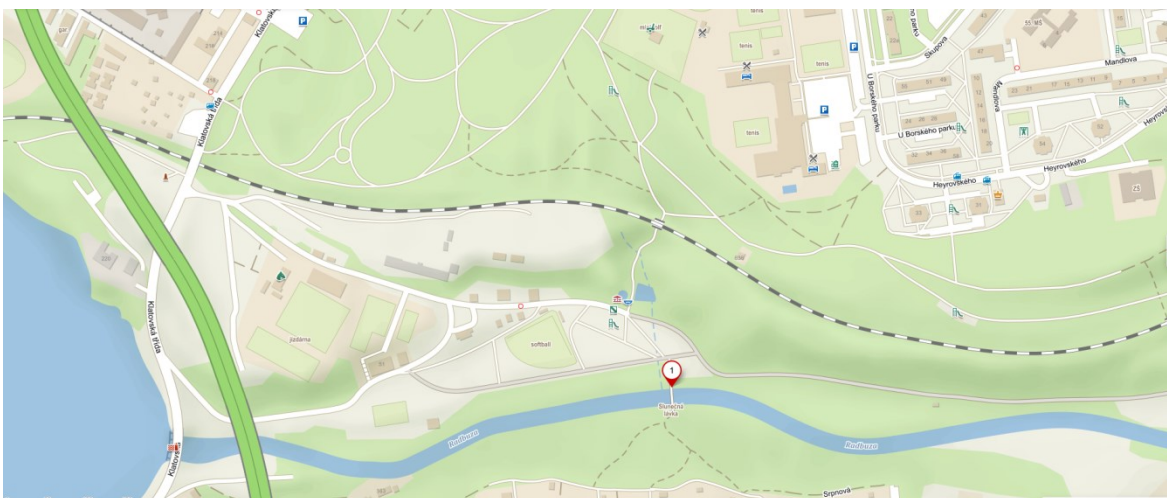
Obrázek č. 9

Obrázek 10

Obrázek 11

Obrázek 12

Obrázek 13

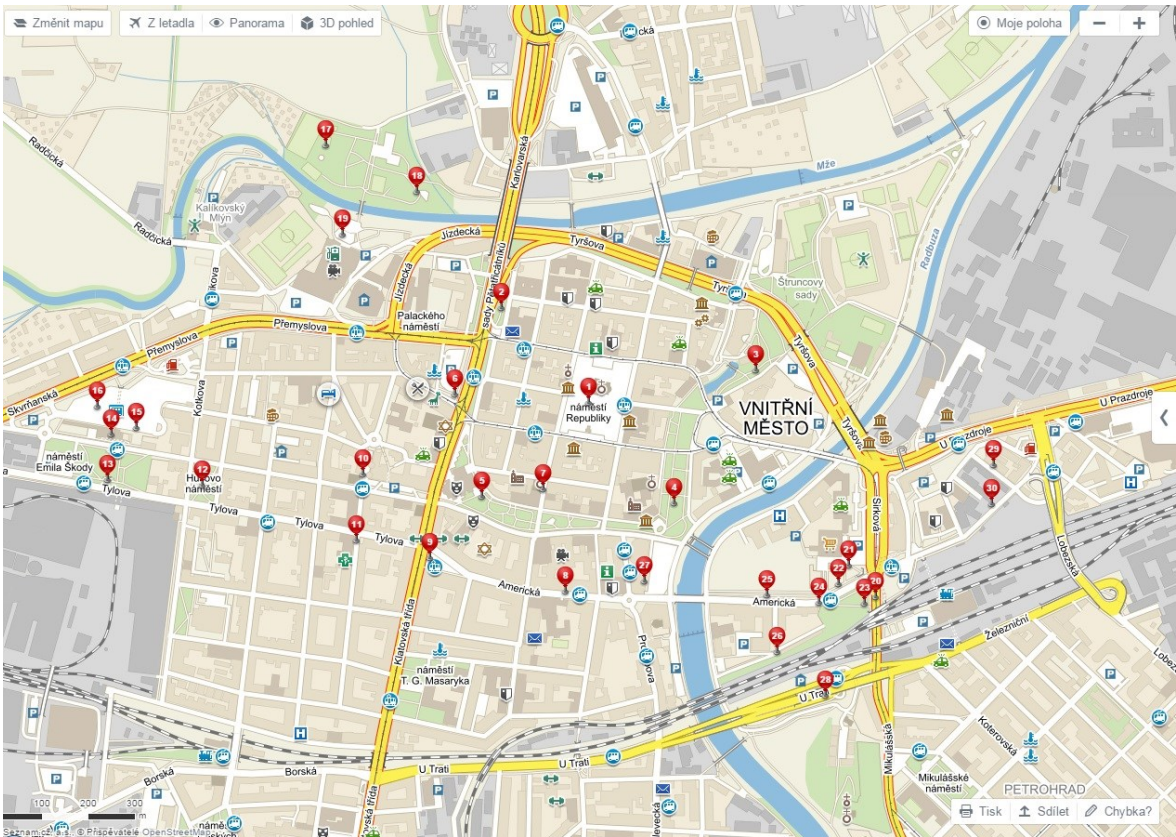

Obrázek 14

Obrázek 15

Obrázek 16

Obrázek 17

<https://ismpman.plzen.eu/Udalosti/EventMapOSM.asp>

Obrázek 18

Obrázek 19

Obrázek 20

Zdroj obrázky: vlastní fotodokumentace 2021, Archiv MP

Tabulka č. 1 (http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_458.pdf, s. 7).

	celá ČR 2019	
počet dospělých bez domova*	21 230	zaokrouhleno na celé desítky
počet dětí bez domova*	2 600	zaokrouhleno na celé desítky
venku a v noclehárnách	11 608	reálně sečteno 54 %, zbytek extrapolován
azylové domy** - dospělí	3 950	reálně sečteno 94 %, zbytek extrapolován
azylové domy** - děti a mladiství	2 185	reálně sečteno 92 %, zbytek extrapolován
obecní ubytovny - dospělí	1 258	reálně sečteno 60 %, zbytek extrapolován
obecní ubytovny - děti a mladiství	382	reálně sečteno 60 %, zbytek extrapolován
domy na půl cesty - dospělí	246	reálně sečteno 54 %, zbytek extrapolován
domy na půl ces. - děti a mladiství	24	reálně sečteno 54 %, zbytek extrapolován
věznice	1 500	reálně sečteno 100 %
zdravotnická zařízení - dospělí	2 668	reálně sečteno 93 %, zbytek extrapolován
zdrav. zařízení - děti a mladiství	4	informaci poskytlo 93 % nemocnic

Tabulka č. 2 – zdroj vlastní (statistiky MP)

Osoby bez domova	2018	2019
Hledané osoby	70	139
Převoz na PAZS	61	81
Zadržen pachatel TČ	-	11
Předání na ÚMO	19	46
Přivolání ZZS	2	10
Použití donucovacích prostředků	-	4
Zemřelo osob bez domova	16	12
Kontroly osob bez domova	787	1227
Převoz do psychiatrické léčebny	-	1
Předání do výkonu trestu	-	6

